

Skolen for Statskundskab

Standardtitelblad

til seminaropgaver, praktikrapporter, projekter og specialer
Titelbladet placeres i opgaven umiddelbart efter selvvalgt forside

Uddannelse: Samfunds-fag	Semester: 10
Udarbejdet af:	Modul
Berit Andersen	13
Kitte Godtliebsen	13
Louise Munk Thomsen	13
Opgavens art: Speciale	
Titel på opgave: Web 2.0 – Arena for politisk deltagelse?	
Vejleders navn: Ditte Shamshiri-Petersen	
Afleveringsdato: Torsdag den 7. juni 2012, klokken 12.00	
Antal normalsider (excl. bilag, indholdsfortegnelse og litteraturliste): 104 Sider	
Antal anslag (excl. bilag, indholdsfortegnelse og litteraturliste): 249.067 Anslag	
Tilladte normalsider jf. studieordning/formalia i moodle: 125 sider	

Forord

Dette speciale er udarbejdet på samfundsfagsuddannelsen ved Aalborg Universitet i foråret 2012, og tager udgangspunkt i web 2.0 som arena for politisk deltagelse, hvorfor det ud fra to grundlæggende demokratiteorier undersøges, hvorvidt internettets potentiale kan realiseres. En kvantitativ spørgeskemaundersøgelse har dermed til formål at afspejle danskernes politiske deltagelse, brug af internet og potentialet for politisk deltagelse på internettet.

Vi vil i den forbindelse først og fremmest takke vores vejleder, Ditte Shamshiri-Petersen, for gode diskussioner, kyndig vejledning og i særdeleshed hendes perspektiver på det metodiske arbejde. Endvidere vil vi takke Ole Jensen fra Aalborg Universitets Bibliotek samt vore medstuderende for konstruktiv feedback til specialemøderne. Desuden vil vi gerne takke Lars Torpe ved Aalborg Universitet, for at han tog sig tid til at agere supplerende vejleder til et specialeseminar. I forbindelse med distributionen af spørgeskemaet takkes studiechef ved Aalborg Universitet, Preben Sørensen. Afslutningsvist skal der lyde en stor tak til vore familier og venner for deres opbakning og tiltro til os samt deres hjælp i forbindelse med udbredelsen af spørgeskemaundersøgelsen.

TAK!

Titel: Web 2.0 – Arena for politisk deltagelse?

Afleveringsdato: Torsdag den 7. juni 2012, klokken 12.00

Vejleder: Ditte Shamshiri-Petersen

Antal anslag: 249.067 anslag

Gruppemedlemmer:

Berit Andersen

Kitte Godtliebsen

Louise Munk Thomsen

Abstract

The purpose of this dissertation is to analyze whether the Internet has a potential as a democratic arena in a time with declining participation. The dissertation's main objective is to describe and analyze whether a shift in the political participation from traditional to alternative electronic participation could be realized.

The empirical study is obtained through the use of a questionnaire, which has provided the base of the analysis. The theoretical realm will primarily consist of grand democratic theories by Jürgen Habermas and Robert A. Dahl, who will be used as comparable theories of democratic ideals in which points of focus will be extracted. In conjunction the empirical results and the theoretical criteria will be combined in an analysis of the theoretical points of focus; socioeconomics, equal accessibilities, qualifications and engagement of participation.

The analysis of the political participation is structured in three main chapters; equal accessibility, qualifications and engagement of participation, which will form the basis of the discussion and conclusion. The aspect of equal accessibility will contain a general overview of the general access to the Internet, in which the socioeconomical aspect will take part. The aspect of qualifications will contain an analysis of the respondent's ability to use the Internet as a political arena, whereas an overview of the respondent's technical abilities is essential. The aspect of engagement will contain an analysis of the respondent's political intent and the potential, which lies within the electronic sphere.

The overall objective of this dissertation as elaborated throughout the abstract is to conclude, whether the Internet possess potential as an alternate or a supplement to the traditional means of political participation. As such the potential is not contested, as this dissertation considers it a fact, whereas the objective is to conclude, whether certain parts of the population may be excluded.

Indholdsfortegnelse

1.0 Indledning	5
1.1 Specialets opbygning	6
1.2 Forskningsdiskussion	8
1.3 Dokumentation	13
2.0 Teori	20
2.1 Jürgen Habermas	20
2.1.1 Habermas' teori om en borgerlig offentlighed	21
2.1.2 Demokratisk deliberation	22
2.2 Robert Dahl	25
2.2.1 Dahls kriterier for det demokratiske ideal	26
2.3 Teoretisk grundlag; fokuspunkter og forventninger	29
2.3.1 Socioøkonomiske forhold og lige adgang	32
2.3.2 Kompetencer	34
2.3.3 Engagement	36
3.0 Metodiske overvejelser	38
3.1 Deduktion	39
3.2 Valg af design	41
3.3 Den kvantitative undersøgelse	45
3.3.1 Konstruktion af spørgeskema	46
3.3.2 Operationalisering	48
3.3.3 Pilottest	54
3.3.4 Respondenterne	55
3.4 Statistiske test af det empiriske data	56
3.4.1 Univariat analyse	56
3.4.2 Bivariat analyse	56
3.5 Præsentation af data	58
3.5.1 Reliabilitet og validitet	63
4.0 Analyse	67
4.1 Socioøkonomiske forhold og lige adgang	67
4.1.2 Opsummering	76
4.2 Kompetencer	77
4.2.1 Opsummering	88
4.3 Engagement	89
4.3.1 Opsummering	96
5.0 Diskussion	97
6.0 Konklusion	106
7.0 Perspektivering	107
8.0 Litteraturliste	109
Bilag 1	112

1.0 Indledning

Innovation er en afgørende faktor i samfundsudviklingen, og især opfindelsen af computeren samt udviklingen af internettet har haft indflydelse på individernes forståelse af det moderne samfund. Mediet har haft afgørende betydning for den virkelighedsforståelse, der gør sig gældende i det nye årtusinde, hvor informationsmotorvejen i overført betydning har gjort verden mindre. Således har individerne adgang til ubegrænsede mængder af information, ligesom det nu er muligt at skabe kontakt med omverdenen på tværs af tid og rum. Det har fået flere eksperter til at klappe i deres hænder i begejstring over muligheden for at anvende mediet til politiske aktiviteter i en tid, hvor den traditionelle deltagelse er historisk lav. Internettet kan således være medvirkende til at skabe eller endda genskabe en politisk offentlighed, der kan vende den negative udvikling med faldende tiltro til politikerne og det politiske system samt den manglende lyst til at være en del af det politiske fællesskab. (Linaa Jensen; 2003, side 7-14)

”Internettets demokratiske muligheder er mangfoldige, og det er da også sat i forbindelse med en styrkelse af stort set alle tænkelige politiske deltagelsesformer. Det er for det første blevet foreslået at nettet kan anvendes til valg og afstemninger.”
(Linaa Jensen; 2003, side 11-12)

Jakob Linaa Jensen¹ har således store forventninger til internettets demokratiserende potentiale, hvilket han især baserer på den lette adgang til politisk materiale samt muligheden for at skabe et mere direkte demokrati, hvor politikerne anvender stemmeafgivelser i langt flere tilfælde, end det er gældende i dag, hvilket flere vestlige lande har erfaringer med.

Flere eksperter forholder sig dog skeptiske overfor brugen af internettet til politiske aktiviteter, idet den politiske debat kan skævvrides, hvis almindelige borgere overtager denne, hvorved de reelle eksperter får sværere ved at påvirke debatten, hvilket stiller væsentligt større krav til de individer, der benytter sig af internettet til at skaffe informationer om politik. (Relster; 2008, www) Samfundsdebattøren Andreas Relster stiller dermed spørgsmålstejn ved udviklingen, idet almene borgere får status som eksperter uden reelle kompetencer.

¹ Jakob Linaa Jensen er lektor ved Institut for Informations- og Medievidenskab ved Aarhus Universitet. Han beskæftiger sig primært med forskning omkring internettet som medie samt hvordan internettet kan fungere som medie for politiske kommunikation og debatforum fra borgere til politikere. Er blandt andet forfatter til ”Den digitale demokratiske dialog”.

"Der er brug for, at de professionelle får lov til at gøre, hvad de er bedst til, og at brugerne i vid udstrækning bliver ved med at være brugere, at de lytter uden nødvendigvis at tro, at deres mening eller analyse kan sidestilles med mediernes [...] Ikke alle meninger har lige meget vægt, og ikke alle meninger er kvalificerede."
(Relster; 2008, www)

Det er imidlertid ikke karakteren af den politiske debat, hvor der stilles flest spørgsmålstejn ved den forøgede digitalisering, men derimod bekymringen om, hvorvidt adgangen til mediet er lige for alle borgere, og om det vil få betydning for de traditionelle politiske deltagelsesformer, hvis den politiske arena blev elektronisk. Således er der tvivl om, hvorvidt kompetenceniveauet i samfundet er tilstrækkeligt til at føre en stringent og nuanceret debat, ligesom der er tvivl omkring den manglende deltagelse, der, ifølge flere eksperter, mere skyldes borgernes ugidelighed end samfundets udvikling.

Dette speciale søger således at undersøge, hvorvidt det er muligt at anvende internettet som demokratiserende faktor i et udviklet samfund, hvor den politiske deltagelse er historisk lav, hvorfor følgende problemstilling ønskes belyst.

"Hvori ligger mulighederne for at anvende web 2.0 som arena for politisk deltagelse, og hvordan vurderer borgerne deres adgang, kompetencer og engagement til at anvende denne arena som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer?"

1.1 Specialets opbygning

Dette afsnit har til formål at kortlægge specialets strukturelle opbygning, for således at skabe overblik over og forståelse for nødvendigheden af de inkluderede kapitler og afsnit.

Kapitel 1 - indledning

Dette kapitel opstiller de indledende tanker omkring emnet og problemfeltets udbredelse, således det fremgår, hvordan problemfeltet placerer sig i den aktuelle debat. Indledningen afsluttes med formuleringen af specialets problemstilling, hvorefter afsnit 1.2 vil omsætte de indledende tanker til et afsnit, der har til formål at tydeliggøre og eksplicitere problemstillingens fokus indenfor det valgte emne. Således vil der blive redegjort for udviklingen af danskernes politiske deltagelse samt de muligheder, som ligger i internettet som en alternativ politisk sfære. Dette efterfølges af et dokumentationsafsnit, hvor danskernes brug af internettet vil blive dokumenteret gennem statistisk materiale. Således skal dette kapitel bekræfte problemstillingens indledende spørgsmål om, hvori mulighederne for web 2.0 som politisk arena ligger.

Kapitel 2 - teori

Dette kapitel har til formål at redegøre for henholdsvis Jürgen Habermas' og Robert A. Dahls demokratisyn med den hensigt at vurdere mulighederne for anvendelse af internettet som arena for demokratisk deltagelse. Teorierne opsummeres i afsnittet "teoretisk grundlag; fokuspunkter og forventninger", hvor der ud fra teorierne uddrages en række målbare fokuspunkter og forventninger, der vil have betydning for konstruktionen af den empiriske undersøgelse, idet fokuspunkterne og forventningerne søges undersøgt i forhold til den nuværende samfundssituation.

Kapitel 3 - metodiske overvejelser

Dette kapitel skal operationalisere de valgte metoder og strategier, der har til formål at besvare problemstillingen hensigtsmæssigt. Gennemgangen indledes med et afsnit om den deduktive forskningstilgang. Dette efterfølges af overvejelser omkring det valgte forskningsdesign, der vil gøre det muligt at besvare problemstillingen ud fra operationaliseringen af fokuspunkter og forventninger. Dernæst vil den valgte strategi for undersøgelsesformen blive konkretiseret, for derigennem at opstille rammerne for hvordan den empiriske undersøgelse vil blive gennemført i praksis, hvilket blandt andet omfatter spørgeskemaets konstruktion, pilottest samt udvalget af respondenter. Efterfølgende vil et kort afsnit præsentere de statistiske analyseredskaber, hvorefter der vil blive redegjort for specialets indsamlede empiri. Kapitlet afsluttes med en vurdering af undersøgelsens reliabilitet og validitet ud fra det valgte design og metode.

Kapitel 4 - analyse

Dette kapitel har til formål at anvende den indsamlede empiri på de fokuspunkter, der blev operationaliseret ud fra Habermas' og Dahls demokratiteorier i kapitel 2. Grundet antallet af fokuspunkter vil analysen blive tredelt, således teorierne, og i særdeleshed fokuspunkterne, samt de samlede forventninger bearbejdes og relateres til den indsamlede empiri. Analysen vil således bearbejde de teoretiske fokuspunkter for at undersøge, hvorvidt web 2.0 indeholder muligheder for at blive anvendt som politisk deltagelsesform.

Kapitel 5 - diskussion

Dette kapitel vil i forlængelse af specialets analyse beskrive, hvorvidt teori og empiri kan kobles i en forklaring, der besvarer problemstillingen. Diskussionen vil således tage udgangspunkt i analysens resultater.

Kapitel 6 - konklusion

Dette kapitel har til formål at opsummere besvarelsen af problemstillingen og derved afklare, hvordan den empiriske undersøgelse har medvirket til at belyse denne.

Kapitel 7 - perspektivering

Dette kapitel har til formål at perspektivere undersøgelsen til flere af de vestlige lande, hvor internettet er blevet implementeret som et supplement til den politiske og demokratiske deltagelse.

Kapitel 8 - litteraturliste

Dette kapitel vil præsentere den anvendte litteratur og de bibliografiske detaljer.

1.2 Forskningsdiskussion

Dette speciale har til formål at undersøge, hvorvidt potentialet for demokratisk deliberation og deltagelse på web 2.0 kan opfyldes, hvilket bliver gennemført som en analyse af borgernes lyst til og mulighed for at deltage politisk på internettet. Således har specialet ikke til hensigt at undersøge, hvorvidt internettet har potentiale som demokratiserede faktor i en tid, hvor den politiske deltagelse på flere punkter længe har været historisk lav², idet potentialet anerkendes. Internettet besidder en række muligheder, der muligvis kan højne den politiske deltagelse. Borgerene kan, med adgang til internettet samt kompetencer og viljen til at anvende dette, med enkelte klik opsøge eksempelvis diverse politiske informationer, deltage i diskussioner via online fora eller teste deres politiske holdning. Således kræver det ikke meget andet end de tre anførte punkter for at kunne agere politisk, hvilket kan udfordre de mere traditionelle deltagelsesformer. Linaa Jensen understreger, at internettet har revolutioneret måden, hvorpå der kommunikeres, ligesom den faldende tiltro til det politiske fællesskab kan vendes gennem en modernisering af den politiske arena.

"I snart mange år har traditionelle institutioner for politiske deltagelse såsom partier og vælgermøder oplevet en faldende tilslutning. Samtidig er der dog set en opkomst af nye fænomener som protestbevægelser og mere uformelle netværk baseret på enkeltsager, og undersøgelser peger på, at det generelle politiske og samfundsmæssige engagement i befolkningen er usvækket. Det er derfor interessant at belyse, hvorvidt Internettet kan blive et middel til at kanalisere denne politiske interesse over i et øget samfundsmæssigt engagement."
(Linaa Jensen; 2003, side 7)

² Omkring 150.000 danskere er medlem af et politisk parti, hvilket ligger væsentlig under storhedsperioden i 1950'erne og 1960'erne, hvor medlemstallene var tæt på 600.000 danskere. Tendensen er, at der op til valg er flere danskere, der indmeldes i et parti, hvilket ligeledes blev observeret under valgkampen i 2011, men for første gang i en længere periode, har medlemstallene været nogenlunde stabilt stigende. (Bang Schmidt & Stokkebro Moestrup; 2011, www)

Linaa Jensen anser internettet som supplement til den politiske diskussion fra de mere traditionelle institutioner, om end det understreges, at det kræver en aktiv indsats fra borgerne at integrere internettet som en del af den politiske sfære. Internettets mulige potentiale ligger i udviklingen fra web 1.0, der var baseret på envejskommunikation, til web 2.0, hvor brugerne har opnået mulighed for at interagere med hinanden på tværs af tid og sted. Officielt er web 2.0 betegnet som kollektiv informationssamling, hvor individernes viden sammenlagt repræsenterer indholdet. Ekspert pointerer således, at borgerne ikke nødvendigvis forbliver fastlåst i den tilgængelige information, idet informationssamlingen i højere grad bliver et resultat af den dialog, det er mulig at føre på tværs af tid og sted. Dette stiller modsat større krav til borgernes evne til at sortere i den komplekse og relativt store mængde information, de bliver præsenteret for. Linaa Jensen understreger, at internettets helt store potentiale ligger i styrkelsen af den demokratiske dialog i samfundet, hvorfor internettet åbner op for en supplerede tilgang til politik udover de mere traditionelle deltagelsesformer. Dette skyldes frigivelsen af de enorme mængder af information, der begyndte med bogtrykkerkunstens opfindelse, og som kun er eskaleret med videreudviklingen af web 2.0.

Det er dog ikke udelukkende tilgængeligheden og mængden af information, der er den vigtigste udvikling for det demokratiske potentiale, men i stedet revolutionen i kommunikationsformerne, hvor dialogen ikke længere er afhængig af tid og sted. (Linaa Jensen; 2003, side 8-13 & Relster; 2008, www) Da fokus omkring internettets potentiale er skiftet, så er der ligeledes sket en udvidelse af måden, hvorpå web 2.0 og demokratiet anskues i forhold til hinanden. Således opstiller Tim O'Reilly³, hvis definition anvendes af flere anerkendte eksperter, en række kriterier i forholdet mellem borgernes politiske deltagelse på web 2.0 og de udefrakommende forhindringer, der skal elimineres for at brugen kan anses som værende demokratisk. De vigtigste kriterier er de muligheder, der ligger i en arena uden en fastsat tid og referenceramme. Samtidig skaber web 2.0 en ramme for borgernes deling af såvel information som interaktion gennem diskussion, hvilket dog kræver en belysning af sikkerheden på internettet samt af borgernes kompetencer til at anvende den alternative arena. (Chadwick; 2009, side 19-26)

Tilhængerne af web 2.0 som politisk arena anvender oftest udviklingen i kommunikationsformerne som det væsentligste parameter, idet intet individ kan udelukkes, da dialogen ikke længere er

³ Tim O'Reilly er fortaler for den frie adgang til software og fokus på åbenhed. I forhold til web 2.0 har han afholdt flere konferencer for at belyse mulighederne og problematikkerne omkring interaktionen mellem brugere, når der er mangel på sociale og officielle spilleregler.

præget af store begrænsninger. Debatten var tidligt præget af denne positive indfaldsvinkel til web 2.0, hvorfor en meget stor del af forskningen antog en næsten overentusiastisk tilgang, hvilket medførte rige sammenligninger med de tidlige demokratier i de græske bystater. Frem til midten af 1990'erne var debatten præget af denne positive bølge, der ikke italesatte begrænsninger for de demokratiske muligheder, hvorfor teorien omkring den borgerlige offentlighed blev sammenligningsgrundlag for udviklingen. Dette besværliggjorde muligheden for at overbevise magthaverne om mulighederne for jordnært at implementere internettet direkte i beslutningsprocesserne, idet de anerkendte realiteterne som værende problematiske i forhold til idealerne. Ikke desto mindre påpegede flere eksperter, at den manglende implementering skyldtes politikernes uvillighed, hvorfor det var vigtigt at holde fast i mulighederne frem for besværlighederne. (Chadwick; 2009, side 11-12)

"Forandringen er uundgåelig, og selv om den bliver drevet af en teknisk udvikling, er effekten, at mennesket kommer i centrum i en mere direkte og positiv form end tidligere, hvilket vi i demokratiets navne skulle værdsætte i stedet for at klynke [...]"
(Relster; 2008, www)

Således anerkender Mark Briggs⁴, der er fortaler for implementeringen af web 2.0 i den politiske beslutningsproces, mulighederne som værende stort set uendelige. Samtidig understreger han, at eventuelle faldgruber omkring borgernes manglende erfaring, som præger de tidlige erfaringer med implementeringen af web 2.0, vil forsvinde i takt med at borgernes kompetencer og erfaringsgrundlag øges. Briggs anser udviklingsperspektivet i web 2.0 som afslutningen på mediernes monopol på politiske monologer, hvilket skal afløses af decideret politisk samtale borgerne imellem. Det kræver en aktiv indsats fra brugerne af den nye politiske arena, hvis denne skal have en effekt på indholdet og udfaldet af den politiske debat. Debatten vil samtidig få en karakter af at være uorganiseret og uden det gængse sikkerhedsnet, der har præget tidligere deltagelsesformer, hvor opbygningen af debatterne var mere formelle. Idet deltagelsen sikres individuelt gennem borgernes egne erfaringer og idéer, så er de entusiastiske eksperter henrykte over borgernes begrænsningsløse tilgang til den politiske arena, mens de skeptiske eksperter underkender friheden, der udelukkende vil medføre en jævn og forudsigelig debat. (Chadwick; 2009, side 11-12 & Relster; 2008, www)

⁴ Journalist, web-entusiast og ophavsmand til begrebet web 2.0. Briggs har vundet adskillige priser for online innovation, da han var ansat som New Media Director for avisen, The Herald, imens han i dag beskæftiger sig med at rådgive og opbygge digitale platforme samt software.

Det var især med denne forudsigelse, at skeptikerne overtog debatten i midten af 1990'erne, idet internettets anerkendte potentiale endnu ikke var forløst. Dette medførte en tilgang, der lagde større fokus på den manglende specialisering af debatten samt en fravigelse af kriterierne for demokratisk deliberation. Således anser Andrew Keen⁵ internettets potentiale som en skræmmekampagne imod de mere gængse politiske deltagelsesformer, ligesom han ikke vil anerkende potentialet i den almene borgers aktive deltagelse, idet de ikke besidder de nødvendige kompetencer til at påvirke debatten positivt, hvilket skal overlades til professionelle debattører.

"Internettet er en stor forførelse, en stor illusion om, at alle kan alt, og alting er lige godt. Alle broadcaster sig selv, men ingen ser med og lytter. [...] Sandheden bliver reduceret til noget eksklusivt, privat og tilsvarende ligegyldigt".
(Relster; 2008, www)

Keen underbygger sine holdninger omkring redueringen af sandheden med det faktum, at anonymiteten underminerer individernes tiltro til såvel det demokratiske system som til deres medmennesker, idet muligheden for at afkode motiverne bag deltagelsen forsvinder. Således anerkender Keen ikke internettets potentiale, idet han ikke vil acceptere deliberationen, da den manglende sociale relation, der ellers kendetegner de traditionelle deltagelsesformer, ændrer individernes måde at producere og udvikle viden. Det mest markante problem ligger i det faktum, at professionelle formidlere fratages deres reelle kompetencer, idet alle får muligheden for at bidrage med mere eller mindre kvalificerede indlæg, hvilket i sidste ende vil medføre en overflod af information, hvor almene borgere ikke vil være i stand til at vurdere kvaliteten. (Relster; 2008, www) Dermed forudsiges det, at de utallige muligheder, som internettet indeholder, decideret kan være til mere skade end gavn, idet online politisk deltagelse ikke kræver meget af individet, hvorfor deltagelsen synes lettere og mere overskuelig. Usikkerhedsmomentet ved at anvende web 2.0 til politisk deltagelse begrundes med bruddet med de vante rammer, som kendes ved traditionel deltagelse, hvorfor internettet fremstår som en lettilgængelig deltagelsesform, om end den medfører flere nye risici.

Skepsissen blev grundlagt efter den overentusiastiske bølge, der primært skyldtes den grænseløse adgang til den politiske arena, hvilket en del af eksperterne anså som problematisk, idet dette kunne udvaske nuancerne i den politiske deltagelse. Kritikerne frygter således, at deltagelsen går tabt

⁵ Andrew Keen står bag bogen "Cult of the Amateur: How the Internet is killing our culture", hvor han, som den første, fokuserer på faldgruberne i internettet som en politisk arena for deliberation. Han er ydermere kritisk debattør i en række medier, hvor han fokuserer på samme emne.

grundet de mange muligheder og den store mængde af information, der er til rådighed på internettet. Det har dog senere vist sig, at den store skepsis ikke er begrundet, da de tidlige studier af web 2.0, og dets indvirkning på demokratiet, har bidraget med en ny arena til alternative deltagelsesformer, der har lettet tilgangen til politik for de almindelige borgere. Dette passer med Habermas' ideal omkring en politisk arena, der er tilgængelig for alle kritiske og oplyste individer, hvilket vil medføre en folkevilje, der kan være medvirkende til at styre den offentlige debat. Der arbejdes med web 2.0 som et forum, hvor individerne kan afprøve deres argumentation og opnå en form for politisk selvtillid. Således har diskussionen om internettets potentiale ændret sig til at omhandle mulighederne for at bryde ud af de traditionelle deltagelsesformer, til i stedet at blive et led i den offentlige policy-making. (Chadwick; 2009, side 11-16 & Relster; 2008, [www](#))

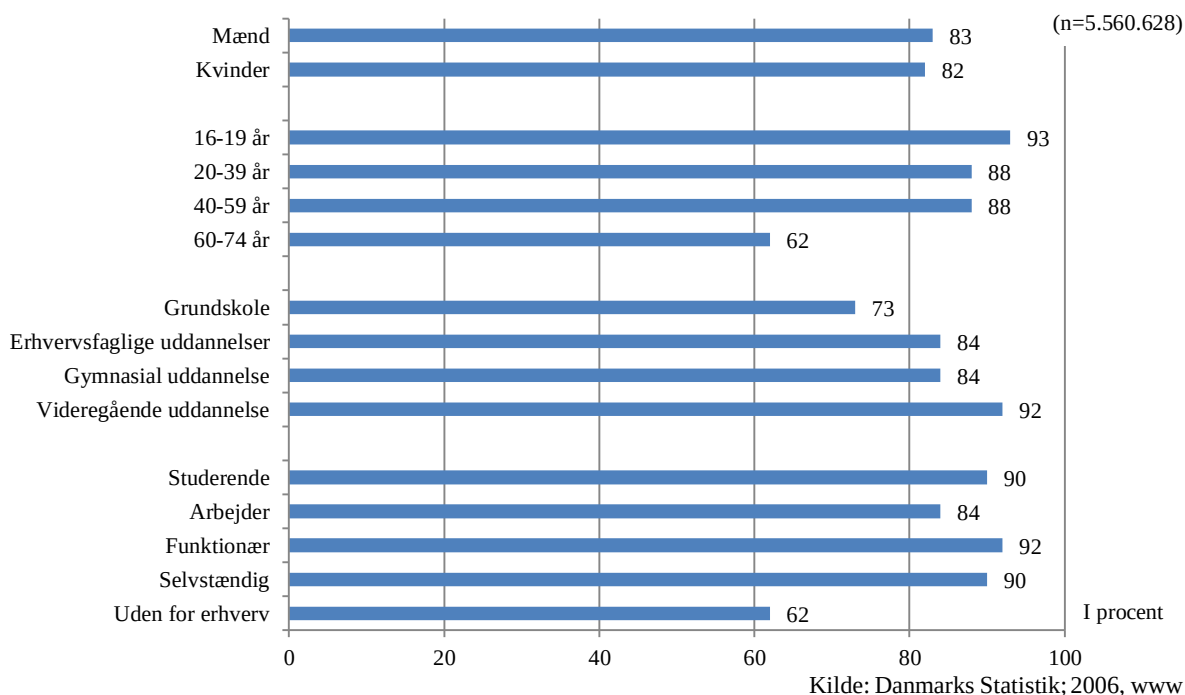
Debatten har udviklet sig væsentligt siden introduktionen af web 2.0 i slutningen af 1980'erne, hvor det især er individernes kompetencer til at anvende dette optimalt, der har fyldt meget. Således indledtes debatten med en overentusiastisk tilgang, der ikke anede begrænsninger af potentialet. Positiviteten sluttede dog, da det ikke lykkedes at implementere de mange løsninger i den reelle debat, hvorfor der blev stillet spørgsmålstegn ved individernes evne til kritisk undren. Argumentet bliver her, at borgerne skal anvende deres kritiske sans i en grovsortering af informationen, hvis legitimiteten i debatten skal bevares, hvilket understreges gennem undermineringen af de politiske eksperter, der tidligere var styrende i den medieskabte debat. Debatten er imidlertid strandet ved det faktum, at der er et potentiale i web 2.0 som demokratiserende faktor, uden at det dog direkte kan realisere Habermas' høje krav til den politiske deliberation og deltagelse. Således har debatten fundet en mellemvej, hvor internettets potentiale som demokratiserende faktor i samfundet er anerkendt, men hvor det forventede gennembrud som offentligt tilgængeligt politisk medie lader vente på sig. Dette har skabt et tomrum, idet borgernes traditionelle kanaler til politisk information, partierne og de trykte medier, har mistet tilslutning igennem en længere årrække, hvilket har fået betydning for borgernes adgang til den politiske sfære. Således kan web 2.0 agere som supplement til de traditionelle deltagelsesformer, om end der kræves en mere fleksibel tilgang til borgernes politiske brug. Der skabes et nyt bidrag til den politiske offentlighed, idet der tages andre emner op end i de traditionelle debatfora, ligesom der forekommer en variation i deltageres sammensætning. Variationen er dog ikke udpræget, idet der, for de fleste deltageres vedkommende, er tale om i forvejen politisk aktive individer. Dog har tidlige undersøgelser af deltagerne på internettet tegnet et billede af en gruppe individer, typisk med et lavt uddannelsesniveau og lav politisk selvtillid, der

har grebet muligheden for at deltage i et forum, hvor viden og retoriske færdigheder ikke er afgørende for deltagelsesmuligheden. Det bliver således lettere for politisk uengagerede individer at deltage uden forpligtigelser, hvilket vil kunne give dem motivationen og selvtilliden til at deltage via de traditionelle deltagelsesformer. Spørgsmålet bliver derfor, om individerne er i stand til at anvende internettets muligheder som arena for yderligere deltagelse, eller om adgangen til den alternative arena åbner op for usaglig argumentation, der blot er mulig, idet anonymiteten sikrer det enkelte individ. Internettet bliver således ikke i sig selv en demokratisk gevinst, idet debatten kan have tendens til at blive en monolog uden saglig argumentation. (Torpe; 2002, side 76-79)

1.3 Dokumentation

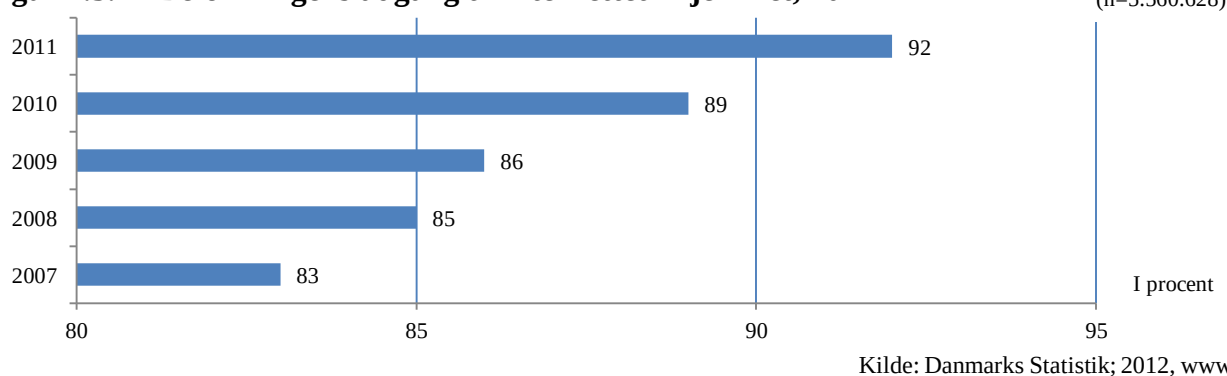
Hensigten med dette afsnit er at bekræfte problemstillingens relevans gennem en dokumentation af internettets udbredelse i det danske samfund, hvorfor der er anvendt statistisk materiale til at redegøre for, hvordan danskernes brug af internettet har udviklet sig gennem de senere år.

Internettet er ved at blive en integreret del af det danske samfund, idet internettet har været underlagt en hastig udvikling. Det er en forudsætning for specialets problemstilling, at borgeren skal have adgang til computer og internet, hvorfor det er relevant at undersøge, hvorvidt danskerne har adgang hertil. I perioden fra 2000 til 2006 var der en stigning på 31 procent i andelen af husstande med en computer, idet 65 procent af danskerne havde adgang til mediet i hjemmet i 2000 mod 88 procent i 2006. Af de 88 procent, der havde en computer i 2006, havde 83 procent af dem internetadgang, hvilket ligeledes var en stigning, eftersom andelen i 2004 var 75 procent. I 2006 havde tre ud af fire desuden benyttet sig af internet i hjemmet indenfor den seneste måned. Ligeledes skete der en stigning i antallet af ældre, der havde direkte adgang til internettet, idet antallet af danskere over 60 år med adgang til computer og internet i hjemmet steg fra 52 procent i 2005 til 62 procent i 2006. Dog er de ældre generationer endnu begrænset i deres adgang til internet sammenlignet med yngre generationer i den studieaktive og erhvervsaktive alder, hvor de 16-19-årige benytter internettet mest. Figur 1.3.1 illustrerer en række faktorer, der havde indflydelse på individets adgang til internettet i 2006.

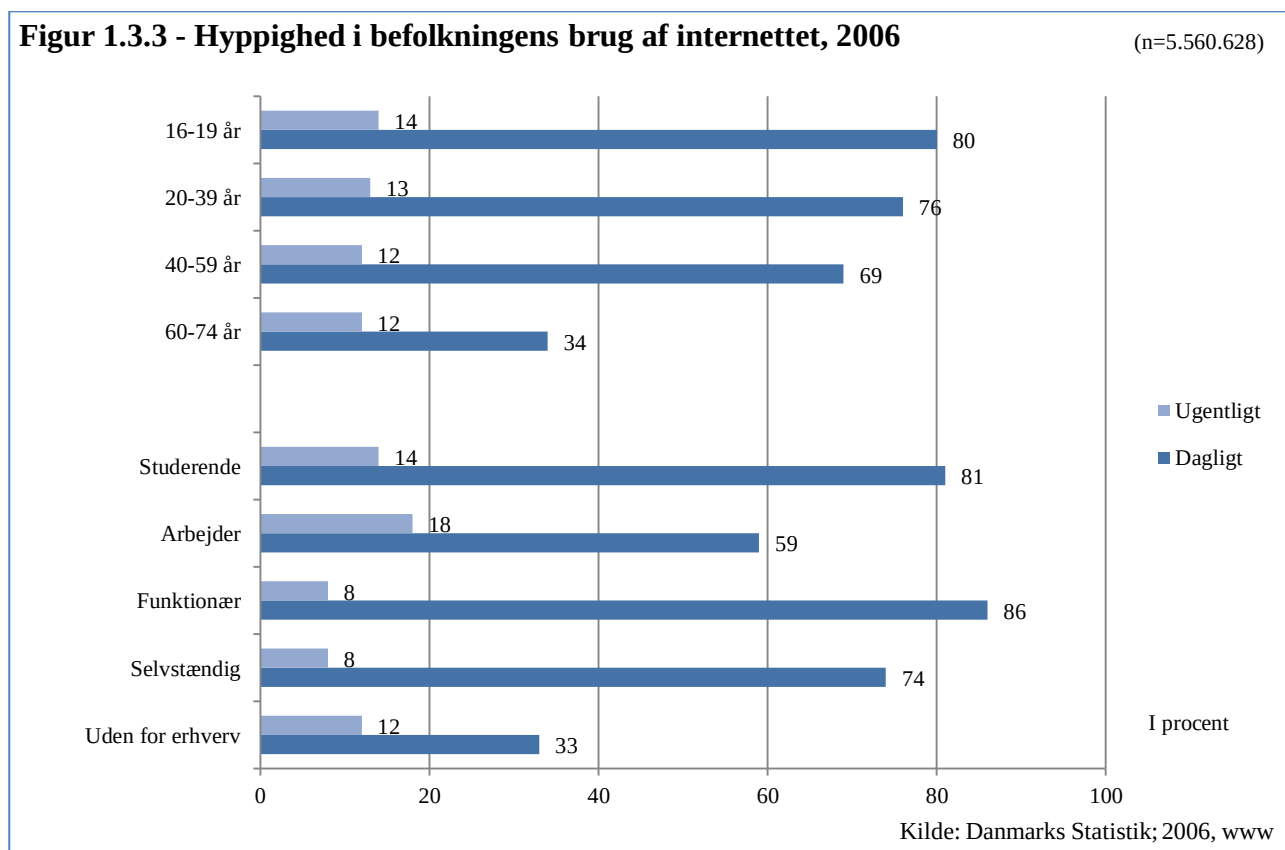
Figur 1.3.1 - Befolkningens adgang til internettet i hjemmet, 2006

Figur 1.3.1 viser, at køn er uden betydning, når det kommer til at have internetadgang i hjemmet, hvorimod beskæftigelse er væsentlig, da ledige i mindre grad end andre grupper havde adgang til internettet i hjemmet, hvorimod funktionærerne ligger i top tæt fulgt af de studerende og selvstændige. Desuden er uddannelsesniveau en væsentlig faktor for borgerens adgang til internet, idet jo højere uddannelsesniveau, jo mere sandsynligt er det, at borgeren har adgang til internettet fra sin bopæl. (Danmarks Statistik; 2006, side 2-5)

Danmarks Statistisk har i forbindelse med publikationen ”Danmark i tal 2012” undersøgt udviklingen i danskernes adgang til internettet, hvilket præsenteres i figur 1.3.2.

Figur 1.3.2 - Befolkningens adgang til internettet i hjemmet, 2012

Figur 1.3.2 viser den progressive udvikling, der i 2011 betød, at mere end ni ud af ti husstande havde internetadgang. Publikationen redegør yderligere for danskernes brug af internettet til private formål, hvor flest danskere anvender internettet til kommunikation gennem eksempelvis e-mails, søge information omkring varer samt kontrollere bankkonti via netbank. (Danmarks Statistik; 2012, side 12) Der er endvidere sket en udvikling i antallet af computere med internetadgang per husstand, idet lidt over halvdelen af de danske hjem er i besiddelse af to eller flere computere. Således havde 50 procent af de danske husstande i 2010 adgang til en computer, 25 procent havde to computere, mens den sidste fjerdedel havde mindst tre computere til rådighed. Flere danskere benytter i stigende grad andre medier med internetforbindelse, således adgangen ikke længere er begrænset til husstanden; dette gælder eksempelvis mobiltelefoner, bærbare computere eller tablets. Modsat var der endnu 12 procent af danskerne, der ikke ejede en computer i 2010. (Danmarks Statistik; 2010, side 9-12) Figur 1.3.3 giver et billede af den danske internetbruger i 2006.

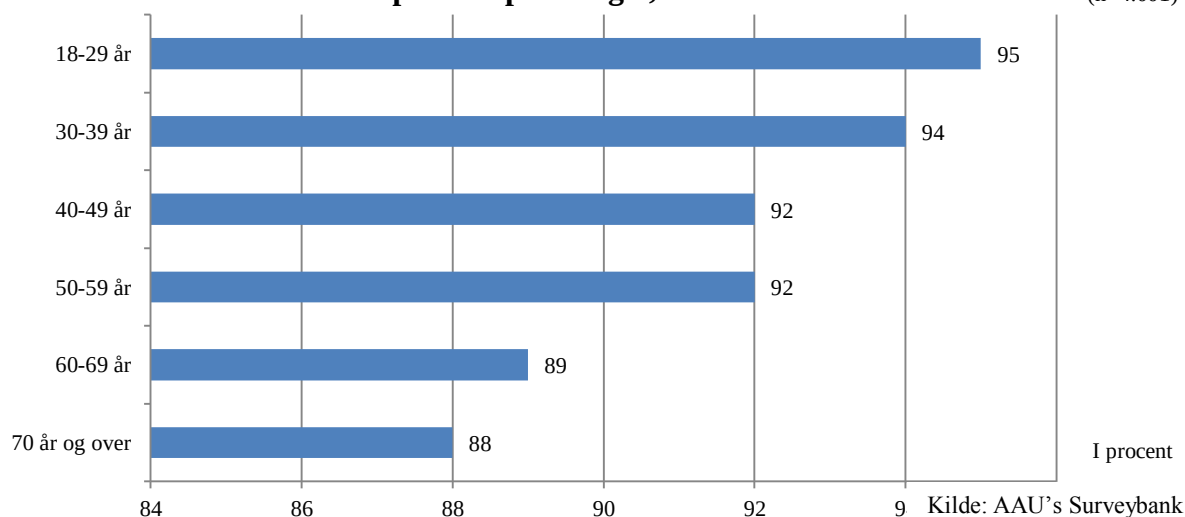
Alder er en central faktor for brugen af internettet, hvilket underbygges af tendensen i 2006, hvor jo yngre individet var, des mere anvendtes internettet dagligt. Således viser figur 1.3.3 jævne fald i intervallerne frem til de 60-74-årige, hvorefter der skete en halvering i andelen af internetbrugere. Der er ikke markant forskel, i brugen af internettet ugentligt, idet denne ligger stabilt på 12-14

procent. Som illustreret i figur 1.3.1 havde borgernes erhverv betydning for, hvorvidt borgerne havde internetadgang i hjemmet. I forlængelse heraf har borgernes erhverv ligeledes indflydelse på forbruget af internet, hvilket illustreres ved at de studerende, funktionærerne og de selvstændige benytter internettet i forbindelse med deres erhverv. Figur 1.3.3 viser endvidere en lav hyppighed i brugen af internet, for de individer, der står uden for erhverv, hvilket må formodes at være steget, idet arbejdsløshedsindsatsen er blevet digitaliseret.

Der er sket en markant udvikling på kommunikationsområdet, idet brugen af blogs og weblogs steg fra 22 procent i 2008 til 33 procent i 2009. Samtidig fordobles andelen af danskere, der havde oprettet en personlig blog på et enkelt år. Tre ud af fire benyttede muligheden for at læse nyheder på diverse netaviser og nyhedssider, og hver anden hørte radio eller så tv-tjenester online. Politisk anvender danskerne ikke internettet til deltagelse i en sådan grad, at det kan kategoriseres som et privat formål i brugen af internet, til trods for at de søger information på offentlige myndigheders hjemmesider. (Danmarks Statistik; 2009, side 1-2) Dette understøttes af figur 1.3.4, hvori der ses en lille deltagelse i form af, at størstedelen af danskerne ikke diskuterede politik med familie, venner eller kollegaer under valgkampen i 2007.

Figur 1.3.4 - Har ikke diskuteret politik op til valget, 2007

(n=4.001)

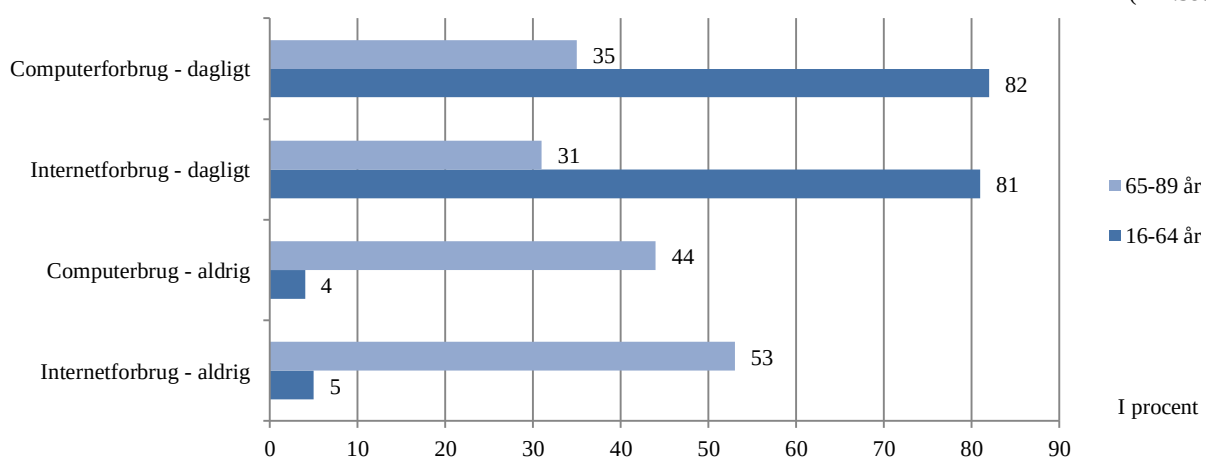
Der kan i figur 1.3.4 aflæses, at alder er en faktor for, hvorvidt der diskuteres politik i ens omgangskreds. Således er tendensen stigende jo ældre generationer, der tages udgangspunkt i, hvilket betyder, at 95 procent af de 18-29-årige ikke diskuterede politik i valgkampen 2007 mod 88 procent af de borgere, der er 70 år og derover.

Det vurderes, at der er en sammenhæng mellem dét at have adgang til en computer og dét at benytte internettet. Således er Danmarks Statistiks figurer over henholdsvis ”udvalgte landes brug af computere” og ”udvalgte landes brug af internet” nærmest identiske, hvorfor der må være en relation. Det var de nordiske lande samt Holland, der i 2010 benyttede sig mest af internettet, med et forbrug, der lå betydeligt over det europæiske gennemsnit på 57 procent. 76 procent af den danske befolkning benyttede sig således dagligt af internettet, imens 88 procent havde anvendt internettet indenfor de seneste tre måneder. Samtidig var andelen af danskere, der aldrig havde anvendt en computer ligeledes aftagende, hvilket i 2010 lå på syv procent, imens ni procent aldrig havde anvendt internettet. Således lå danskernes brug af computer og internet markant højere end det europæiske gennemsnit, hvor omkring 25 procent aldrig havde anvendt computer eller haft internetforbindelse. (Danmarks Statistik; 2010, side 17-20)

Det statistiske materiale tyder på, at de 65-89-årige, kan få svært ved at gøre brug af deres demokratiske rettigheder, idet der endnu findes en andel af denne generation, der fravælger at anvende internettet. I 2010 havde 89 procent af danskerne internetadgang, men separeres pensionisterne fra den øvrige befolkning var andelen i denne gruppe med adgang til internet under 50 procent. Regionsmæssigt var de ældre generationer i Region Nordjylland påfaldende bagud i deres anvendelse af på internettet med 42 procent, imens Region Hovedstadens pensionister lå over gennemsnittet for ældre med 56 procent. Der er dog et væsentligt spænd imellem de unge og de ældre, hvilket illustreres i figur 1.3.5, der viser hyppigheden af danskernes brug af computer og internet i 2010 med særligt fokus på pensionistgruppen, de 65-89-årige.

Figur 1.3.5 - Hyppighed af computer- og internetforbrug i aldersgrupper, 2010

(n=4.588)

Kilde: Danmarks Statistik, 2010

Imens andelen af 16-64-årige, der anvender internettet dagligt eller næsten dagligt lå over 80 procent, var andelen af ældres daglige brug af computer og internet på henholdsvis 35 procent og 31 procent. De 65-89-åriges brug af internettet er især interessant, eftersom over halvdelen aldrig har benyttet internettet mod fem procent af de 16-64-årige. Brugen af internettet er nogenlunde identisk, idet de ældre ligeledes anvender internettet til kommunikation, information og netbank. Med hensyn til om de ældre generationer har kompetencerne til at anvende computere og internet, forholder Danmarks Statistik sig kritisk, idet de ældre ofte benytter sig af de samme online aktiviteter, hvorfor deres kompetencer er begrænsede. Således viser figur 1.3.6, hvordan erfaringsniveauet aftager, jo ældre borgeren er.

Figur 1.3.6 - It-færdigheder i forhold til at overskue informationer fra internettet efter alder, i procent

	Bruger ikke/ kan ikke	Begrænset erfaring/rutine	En vis erfaring/rutine	Stor erfaring/rutine	Bruger ikke pc eller internet	Total
Alder: 16-24 år	2	6	42	49	1	100
Alder: 25-34 år	1	7	38	49	5	100
Alder: 35-44 år	1	12	36	44	7	100
Alder: 45-54 år	1	13	38	32	16	100
Alder: 55-64 år	4	17	33	24	22	100
Alder: 65-74 år	4	19	17	5	55	100
Alder: 75-89 år	3	7	4	3	83	100

Kilde: Danmarks Statistik

Figur 1.3.6 viser de borgere, der ikke anvender computer og internet, hvor tendensen er, at alder er en afgørende faktor for brugen af internet. Således tilkendegiver 83 procent af de 75-89-årige, at de ikke anvender pc eller internet mod kun en procent af de 16-24-årige. Samtidig er der en sammenhæng i den selvoplevede erfaring, idet 91 procent af de 16-24-årige har en vis eller stor erfaring mod syv procent af de 75-89-årige. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at ældre generationer har et minimum af kendskab til internettet, om end de i højere grad anvender internettet end ældre i andre europæiske lande. (Danmarks Statistik; 2010, side 50-54 & Danmarks Statistik; 2011, side 1)

Der er således ikke sket en markant ændring i befolkningens brug af internettet, om end der konstant udvikles nye trends og muligheder for brugerne. Desuden er der ikke dokumenteret en markant ændring i internetbrugerne, men ikke desto mindre vil det danske samfund komme til at stå overfor en barriere, når den offentlige sektor digitaliseres fra 2015. Det er dokumenteret, at

størstedelen af danskerne i 2012 har adgang til computer og internet i husstanden, samt at de er bekendt med deres brug af internettet, men vil de være kompetente til at anvende internettet som supplement til deres traditionelle demokratiske deltagelse, og vil de opleve digitaliseringen som en byrde eller som en demokratisk redning i en travl hverdag? Det er den problemstilling specialet vil belyse.

2.0 Teoriafsnit

Dette kapitel har til formål at afdække specialets udvalgte teoretikere; Habermas og Dahl. Teorierne skal ligge til grund for temaerne i den kvantitative undersøgelse samt danne udgangspunkt for en analyse af den empiriske undersøgelses resultater. Teorierne, der supplerer hinanden i synet på demokrati og politisk deltagelse, vil således blive anvendt i belysningen af internettet som arena for politisk deliberation og deltagelse.

2.1 Jürgen Habermas

Habermas skrev i 1962 hovedværket ”Strukturwandel der Öffentlichkeit”, hvori han redegjorde for sine teorier omkring den borgerlige offentlighed som arena for en fornyelse af de politisk og kulturelt funderede offentligheder. Som udgangspunkt for teorien konkluderede han, at partikonkurrence og organisering havde stor betydning for offentlighedens formindskede kritik af samfundets opbygning og politiske beslutninger. Således anså Habermas politisk propaganda, individbaseret markedsføring samt den stadigt voksende kulturindustri som potentielt manipulerende for borgerne, hvilket fastholdte dem i uvidenhed gennem en fratagelse af deltagelsesmulighederne. Ifølge Habermas skadede den manglende deltagelse demokratiet, hvorfor teorien om den borgerlige offentlighed primært fokuserede på mulighederne for at samle borgerne til et publikum. (Eriksen & Weigård; 2003, side 263-273)

”Med den borgerlige offentlighed forstås først og fremmest den sfære, hvor privatfolk samles til publikum. Denne offentlighed [...] gør publikum straks krav på for at bruge den til konfrontation med de offentlige myndigheder”
(Loftager; 1999, side 16)

Habermas henviser til den historiske udvikling, der medførte, at der opstod muligheder for borgerne for at debattere politiske emner i offentligheden, hvorved borgerne blev i stand til at lægge pres på magthaverne og derved udøve politisk indflydelse. Denne nye borgerlige offentlighed, som Habermas karakteriserer, lagde historisk set pres på magthaverne, hvilket resulterede i, at folket fik tildelt magten, hvorved de i fællesskab kunne tjene deres egne interesser, og hvor alle skulle indgå i den fælles meningsdannelse. (Merkelsen; 2007, side 159-164 & Eriksen & Weigård; 2003, side 263-273)

2.1.1 Habermas' teori om en borgerlig offentlighed

Den borgerlige offentlighed ophøjer sig, ifølge Habermas, fra forestillingen om, at demokratiet udelukkende er en styreform med en folkevalgt magtelite. Det centrale i Habermas' teori om en borgerlig offentlighed er ikke, at borgerne udelukkende skal tage del i magten, men derimod at borgerne indgår i politiske meningsudvekslinger om fælles bedste gennem det gode argument. Idealet er således ikke længere flertallets bedste som udgangspunkt, men derimod meningsudvekslingen herom. Således er den borgerlige offentlighed ikke en ny form for magt, men nærmere afskaffelsen af en sådan. Ifølge Habermas står det gode argument sin prøve igennem meningsudvekslingerne, uanset hvor kvalificerede disse måtte være. Dermed bliver idealet ikke at nå til almindelig enighed, men udelukkende at borgerne debatterer med hinanden, hvormed de udvikler deres dialog og demokratiske kompetencer. Når borgerne har tilkendegivet deres holdninger i den offentlige debat, skal politikerne herefter afgøre, hvornår den pågældende sag er uddebatteret samt hvilke argumenter, der er de bedste.

Ud fra sin overordnede opfattelse af det ideelle demokrati opstiller Habermas tre kriterier, som han tolker som de mest centrale i forhold til borgernes deltagelse i den politiske beslutningsproces.

1. Alle skal formelt set have adgang, hvorfor ingen borgere må udelukkes.
2. Alle borgere skal deltage i den demokratiske dialog, da alle synspunkter skal være repræsenterede i det gode argument.
3. Alle borgere skal argumentere rationelt og objektivt i dialogen om det gode argument.

Det første af kriterierne kræver, at alle borgere har formel adgang til at deltage, hvilket sikres gennem lovgivningen, hvori det bør fremgå, at alle borgere har ret og pligt til at kunne deltage i den demokratiske dialog. Habermas tolker dermed, at der ikke kan være tale om et folkestyre, hvis ikke hele folket har adgang, hvorfor ingen borgere må udelukkes for at bidrage til diskussionen med deres argumenter, som er de altafgørende elementer i opnåelsen af et fælles kompromis i form af et godt argument. Dette kan også formuleres som et krav om lige adgang for alle borgere, uanset socioøkonomi, til at kunne deltage i den demokratiske beslutningsproces, uden at disse på nogen måde formelt kan udelukkes.

Det andet kriterium relaterer sig til, at Habermas' tolkning af deltagelsens betydning for resultatet af den demokratiske diskussion. Han udlægger dette kriterium sådan, at den lige adgang til deltagelse også inkluderer ytringsfrihed. Derfor skal alle borgere frit kunne ytre sine holdninger i den

offentlige diskussion samtidig med, at alle borgere har pligt til at ytre deres holdninger i den samlede indsats for at opnå det gode argument. Ingen stemme må dermed udelades, hvorfor det kræves, at alle deltager med sine holdninger, og at de øvrige borgere respekterer dette. Dette kan også karakteriseres, som et kriterium om engagement i deltagelsen.

Det tredje kriterium henholder sig til, at alle deltagerne i diskussionen af hensyn til fremkomsten af det gode argument, nødvendigvis må argumentere ud fra et rationelt grundlag med saglige og velfunderede synspunkter. Dette har til formål at sikre, at private interesser ikke intervenserer med ønsket om at opnå det gode argument, der skal kunne gælde for alle borgere, hvorfor særinteresser ikke kan bidrage til det fælles bedste. For at borgerne imidlertid er i stand til at abstrahere fra deres personlige interesser, må de først være i stand til at tænke og handle rationelt, hvilket Habermas udlægger som et krav om, at alle borgere må være dannede i og vidende om samfundsforhold for at kunne deltage, hvorfor dette må ses som en demokratisk forudsætning herfor. Habermas' kriterium kan derved præciseres til folkets kompetence som en forudindtaget forventning, der er afgørende for, om de kan indgå i en demokratisk dialog. (Loftager; 2004, side 16-17)

Habermas' intention med kriterierne er at skabe ligeværdige borgere, der i skikkelse af et publikum, får mulighed for at deltage aktivt i debatten, hvorved de kan være medvirkende til at sætte den politiske dagsorden. Borgernes argumentation lægges til grund for en god debat, hvor kun neutrale og rationelle argumenter kan benyttes, også i tilfælde af konflikter. Gennem den offentlige debat øges rationaliteten i den politiske debat, hvorfor udelukkende saglig og rationel argumentation kan medvirke til at legitimere den politiske magt. Dette medfører modsat et krav fra borgerskabets magthavere om, at politisk magt udelukkende legitimeres gennem åben og fri debat. (Eriksen & Weigård; 2003, side 23-27 & Merkelsen; 2007, side 159-164)

2.1.2 Demokratisk deliberation

Habermas formulerer i sin teori om den borgerlige offentlighed ligeledes tanken om en deliberativ demokratiform. Denne handler om, hvilke processer, der skal være opfyldt, førend flertallet af borgerne har ret til at få gennemført en demokratisk afstemning. Modellen tager, efter Habermas' perspektiv, udgangspunkt i en løsning af de svaghedstegn, der fandtes i liberalismens og republikanismens modeller, hvilket gør den deliberative model forenelig med den borgerlige offentlighed. Dette sker, fordi liberalismen, ifølge Habermas, fordrer strategisk agerende borgere,

der handler ud fra et egennyttetperspektiv i deres dialog med andre borgere, hvorfor dette vil gå ud over den demokratiske dialog, der således ikke længere vil handle om det gode argument, men om at få opfyldt egne behov. Dermed vil flertallet aldrig komme til orde og den fælles vilje vil blive bortkastet, hvilket er i opposition til, hvad Habermas anser som vigtigt for en deliberativ demokratiform. I relation til den republikanske model ser Habermas ligeledes svaghedstegn, som nødvendigvis må undgås. I republikanismen er der, modsat liberalismen, fokus på det fælles bedste, fordi borgerne engageres i samfundets fællesskaber. For republikanismen er selve valghandlingen ikke den vigtigste, men derimod betragtes proceduren op til valget som central i processen. Omvendt lægger republikanismen så meget vægt på deltagelsen i demokratiet, at det går ud over betydningen af stemmeafgivelsen. Perspektivet hos republikanerne er imidlertid taget, fordi de mener, at deltagelsen i den politiske diskussion virker udviklende på borgernes fornuft og evne til alene at afgøre det fælles bedste, hvorfor demokratiet dermed bliver et gode, der som udgangspunkt bidrager til konfliktløsning og opfyldelse af kollektive mål samt danner borgerne til politisk og demokratisk diskussion og deltagelse. Ifølge republikanismen dannes borgernes identitet igennem aktiv deltagelse i diskussioner. Republikanerne vurderer ligeledes, at udviklingen af diskussioner og et deraf følgende politisk interessefællesskab mellem borgerne betyder, at de vil begynde at tænke på det fælles bedste i stedet for egne interesser. I forhold til det deliberative demokratiideal er det især det store fokus på fællesskabet, Habermas kritiserer hos republikanerne, idet kritikken især rettes imod det forhold, at republikanismen giver rettigheder til borgere i et samfund, men ikke til enkelte individer. Samtidig understreger han, at deliberationen besværliggøres ved en for høj diversitet i de moderne multikulturelle samfund, idet et fokus på det fælles bedste bliver sværere at opnå i et samfund, der er præget af forøget funktionel differentiering, social kompleksitet og interessemodsætninger. (Eriksen & Weigård; 2003, side 177-178)

Ifølge Habermas spiller fornuften ligeledes en væsentlig rolle for udviklingen af et deliberativt demokrati, idet den er essentiel i forhold til løsningen af indbyrdes konflikter. Således skabes der grundlag for en principorienteret diskussion, der er første stadie i den demokratiske deliberation. Deliberationen sikres gennem den aktive deltagelse, mens den demokratiske deliberation sikres gennem en række kriterier, der skal sikre borgernes lige mulighed for deltagelse. Således gælder den kollektive folkevilje, hvilket baseres på en demokratisk procedure for kommunikationen samt det faktum, at borgerne som udgangspunkt skaber standarden for den demokratiske legitimitet. Derudover skal processen for den politiske beslutningstagen sikre at deliberationen foregår på en

god og oplyst måde, hvilket sikrer den rationelle beslutningsproces. Habermas understreger, at den lige adgang til deliberationen sikres, uden dog at borgerne tvinges til aktivitet. Afslutningsvist er statens rolle i samfundet ikke centreret i debatten, som i liberalismen, hvorfor borgerne får lettere ved at blive hørt, idet der ikke skal tages hensyn til magtforholdene. Således er teoriens sigte at varetage statens prioritering af individet samt at sikre legitimiteten, der udspringer fra borgernes deliberation. (Eriksen & Weigård; 2003, side 172-179)

Habermas er i høj grad fascineret af den demokratiske proces og politiske deltagelse, der udsprang i kaffehusenes fora, hvilket har været medvirkende til at definere hans demokratiideal, som han finder er den ideelle deltagelsesform. Disse fora var grundstenene for den politiske debat, om end det var uden decideret politiske beslutningskraft, hvilket medførte, at diskussionerne kunne afvikles uden hensyntagen til deltagernes egne interesser. Idealet om det deliberative demokrati, med en stor grad af deltagelse, bliver dog i en vis grad besværliggjort af den store differentiering af borgernes oplysning, hvorfor visse borgergrupper kan blive styrende i diskussionerne. Idealet vil derfor aldrig kunne realiseres i samme grad som det var muligt i antikkens Grækenland. Differentieringen skaber derfor udfordringer for deltagelsen i demokratiet, idet borgernes kompetencer er afgørende for sagligheden og argumentationen i den demokratiske dialog og forståelse. Habermas forudsætter derfor en vis grad af dannelse hos borgerne, for at de har kompetencerne kunne indgå i demokratiske diskussioner, fordi en fravigelse af dette dannelseskrav kan have betydning for rationaliteten af de fremførte argumenter, der i sidste ende skal føre til det gode argument. (Loftager; 2004, side 16-17)

Habermas opstiller en række betingelser for deliberationen, der er hentet fra teorien om den borgerlige offentlighed samt i udviklingen af den politiske debat. Af dem anser Habermas formel lige adgang til debatten som den mest centrale faktor, idet der ikke må forekomme hindringer for borgerne, der umuliggør deltagelsen i debatterne. Samtidig må der ikke findes formelle eller uformelle strukturer, der kan opstille en bias for borgernes deltagelse, og det skal desuden være muligt for alle borgere at fremsætte argumenter i debatten, uden at det på nogen måde kan holdes imod dem. Selve deliberationen afhænger derved af tre grundlæggende elementer; argumentation, information og gensidighed. Argumentationen er søgningen efter tilslutning til deltagerens egne synspunkter, hvilket er det vigtigste element, idet denne sikrer debattens rationalitet og muligheden for fremkomsten af konsensus. Ydermere er mængden af information og graden af gensidighed

essentiell, idet oplyste argumenter og gensidig respekt er nødvendig for en succesfuld deliberation. Hvis betingelserne og elementerne opfyldes, så er det muligt at gennemføre en succesfuld deliberation, om end den politiske debat i sig selv er væsentlig og omfattende, hvilket stiller store krav til den arena, hvori debatten skal foregå. Det er baggrunden for Habermas' inddragelse af den borgerlige offentlighed, idet han anerkender mulighederne for at denne arena kun fungerer som bindeled mellem politikere og borgere. Det essentielle bliver, ifølge Habermas, at alle borgere, for hvem der bliver influeret af debattens resultat, får muligheden for at ytre sig frit. (Linaa Jensen; 2003, side 109)

2.2 Robert Dahl

I 1999 udgav Robert Dahl sit værk "On Democracy", hvori han forsøgte at definere sit syn på et demokratiske struktur og udfordringer. Dette blev til en grundlæggende erkendelse af, at det demokratiske styresystem må opfattes som en inkonsistent størrelse, der kan tage form alt efter de forskellige definitioner på begrebet samt ud fra de individer, der, med forskellige opfattelser og diskurser, forsøger at forme det. (Dahl; 2000, side 32-33) Grundlæggende definerer Dahl et demokrati som et styresystem udviklet primært til styring af stater, hvorved både magthavere og borgere får mulighed for at påvirke den politiske beslutningsproces. Dahl anerkender de politiske institutioner som værende centrale for et demokratiske udvikling, idet disse er med til at opdrage borgerne til demokratisk adfærd via afstemninger og søgen efter det fælles kompromis, hvilket i sidste ende påvirker graden af statens demokratiske styre. Dahl argumenterer for, at alle såkaldte demokratiske stater kun indeholder et vist omfang af ideelle demokratiske træk, men at idealet næppe er muligt for nogen stat at opnå til fulde, hvilket Dahl beskriver i citatet herunder. (Dahl; 2000, side 36-37)

"Som det er tilfældet med andre organisationer, så har ingen stat nogensinde haft en regering, der fuldt ud levede op til kriterierne for en demokratisk proces. Og ingen får det formentlig. Men jeg håber imidlertid at kunne påvise, at kriterierne er særdeles brugbare normer for en måling af et demokratisk styres resultater og muligheder."

(Dahl; 2000, side 37)

Dahl definerer i citatet, at et italesat demokrati ikke nødvendigvis kan anses som et demokratisk ideal, men at idealet kan fungere som en målestok for, præcis hvor demokratisk en stat er samt bedømme, hvordan et demokrati måler sig og udnytter sine potentialer i forhold til idealet, hvilket Dahl beskriver som demokratiets rettesnor. Dette kræver dog nogle kriterier for, hvordan det ideelle

demokrati skal se ud, samt hvordan dette skal kunne sammenholdes med virkeligheden, i forsøget på at måle graden af demokrati og udvikle den. (Dahl; 2000, side 37)

”Et andet spørgsmål: Er det realistisk at tro at en forening nogen sinde helt kan leve op til disse kriterier? Eller formuleret på en anden måde: Kan nogen eksisterende forening nogen sinde være fuldt demokratisk? [...] Eller er de blot luftkasteller, utopiske håb om det umulige? Svaret er ganske enkelt, at de er så nyttige, som ideelle normer kan være, og de er mere relevante og nyttige end de fleste andre. De fastlægger nogle normer, ud fra hvilke man kan vurdere resultaterne i eksisterende foreninger, der hævder at være demokratiske.”

(Dahl; 2000, side 37)

Dahl definerer i citatet, hvordan graden af demokrati kan vurderes ud fra, hvorvidt det demokratiske ideal efterleves ud fra nogle definerede kriterier for, hvad der kendetegner et demokratisk styre. Han definerer grundlæggende et demokrati som et folkestyre, hvor der regeres ved folket, og ikke for folket, hvilket eksempelvis formynderstyret argumenterer for. Derved skal demokratiet forsøge at varetage folkets interesser og udbrede politisk ligestilling, hvilket Dahl anser som hovedformålet med demokrati, samt koble mange stemmer til konkrete kompromiser. For at denne proces kan lykkes, kræver dette imidlertid nogle fastlagte normer og regler for beslutningsprocessen, der er udarbejdet med respekt for, at der skal være tale om et folkestyre. Demokratiet kan derved bindes op på nogle centrale kriterier, der er afgørende for den praktiske afvikling af beslutningsprocessen, hvorved disse kriterier kan defineres ud fra en analyse af fællestrækkene i konkrete såkaldte demokratiske stater. (Dahl; 2000, side 32-38)

2.2.1 Dahls kriterier for det demokratiske ideal

Dahl finder i sin analyse af staterne op gennem historien, at der findes fem basale kriterier for, hvor ideel demokratiernes praktiske afvikling kan siges at være i forhold til det ideelle demokrati. De er alle fremkommet ud fra Dahls fortolkning af det ideelle demokrati og de praktiske erfaringer fra virkeligheden samt i særdeleshed fra historien. (Dahl; 2000, side 36-38)

1. Medbestemmelse
2. Lighed i valg
3. Opnåelse af begrundet indsigt
4. Kontrol med dagsordenen
5. Ingen udelukkelse af voksne

Disse kriterier er, ifølge Dahl, afgørende for opnåelsen af den fuldkomne demokratiske beslutningsproces. Som tidligere citeret er det næppe muligt for nogen stat eller organisation, ifølge Dahl, at opfylde alle kriterierne til fulde, men disse kan fungere som pejlemærker for, hvor den

demokratiske proces helst skal ende, hvormed et demokrati får et ideal at spejle sig i og stile efter at opnå. (Dahl; 2000, side 34-37)

Det første af kriterierne relaterer sig til begrebet medbestemmelse, hvor Dahl definerer, at alle borgere i et demokrati ideelt set skal have mulighed for at ytre deres holdninger overfor den øvrige befolkning, således alle folkets stemmer får ret til at blive hørt. For at folket kan styre sig selv, må folket dermed have mulighed for at markere sig i beslutningsprocessen. Dahl beskriver, at dette potentielt kan finde sted ved, at dominerende borgere overtager retten til at ytre sig politisk, hvorved marginaliserede grupper ikke kommer til orde. En sådan beslutningsproces er dog i strid med formålet om politisk ligestilling, idet nogle borgere dermed vurderes til at være mere ligestillede end andre, hvorfor en beslutningsproces i stedet ideelt bør være kendetegnet ved frihed for alle borgere til at komme til orde, således de trufne afgørelser er fremkommet på basis af ytringsfrihed.

Det andet kriterium er lighed i valg, hvilket Dahl definerer ud fra kravet om politisk ligestilling som det overordnede formål med den demokratiske styreform. Lighed i valg går ud på at sikre alle borgere retten til at stemme ved valghandlinger samt at ingens stemme eller meninger må vægte højere end andres. Dermed ligestilles alle borgere ideelt set, idet de alle får mulighed for ikke blot at tilkendegive deres holdninger, men også at stemme på den, som de finder er den bedste til at løse samfundets udfordringer.

Det tredje kriterium beskrives som opnåelsen af begrundet indsigt, der relaterer sig til borgerens ret til at blive informeret om ændringer i den politiske dagsorden, hvorved borgeren bliver i stand til at vurdere fordele og ulemper ved en sådan alternativ tilgang. Borgerne ligestilles således igennem retten til at vide, hvad der foregår af politiske skift i deres egen stat eller organisation, hvorved ingen borgere holdes uoplyste hen samt forhindres i at opponere på de foretagne ændringer.

Det fjerde kriterium er kontrol med dagsordenen, hvilket relaterer sig til, hvordan befolkningen kan få lige adgang til at påvirke de synspunkter og idéer, der bringes på valg. Ideelt bør borgerne kontinuerligt kunne få indsigt i den demokratiske beslutningsproces, og dermed påvirke den politiske dagsorden, uden indgribende bias. Kun hvis alle borgere har mulighed for ved selvsyn at kontrollere og ændre i den politiske prioriteringsrække, så kan borgerne siges at være fuldt ud

politisk ligestillede og dermed demokratiske. Dahl argumenterer for, at det er særdeles vigtigt, at denne mulighed aldrig blokeres, idet den politiske proces altid bør være åbne overfor nye forslag og ændringer.

Ud fra idealet om, at alle borgeres stemmer skal gøres til genstand for udfaldet af den demokratiske beslutningsproces, er det essentielt at tilstræbe en politisk ligestilling indenfor adgangen til deltagelse, hvilket resulterer i Dahls femte kriterium om den voksne borgers ret til ikke at blive udelukket. Udelukkelsen vurderes uhensigtsmæssig af Dahl, da denne er i strid med de første fire kriterier, der knytter sig til borgenes rettigheder samt fordrer et samlet ansvar for staten til at støtte borgernes lige adgang til at deltage i beslutningsprocesserne og dermed blive politisk ligestillede. (Dahl; 2000, side 34)

”Alle, eller i det mindste dem med fast bopæl, skal have de fulde borgerrettigheder, der er indeholdt i de første fire kriterier.”
(Dahl; 2000, side 34)

I citatet opstilles et krav om, at staten har en forpligtigelse til at sørge for, at alle voksne tildeles deres demokratiske rettigheder og dermed får mulighed for at deltage aktivt i den demokratiske beslutningsproces. Dog definerer Dahl visse grupper, som i praksis ikke nødvendigvis kan tildeles disse rettigheder med en forventning om, at de dermed ikke vil blive udelukket.

”Naturligvis kan vi ikke antage, at alle personer altid er de bedste til at bedømme deres egne interesser. Børn er det helt oplagt ikke; andre, sædvanligvis deres forældre, må tjene som deres vogtere, indtil de er så kompetente, at de kan tage vare på sig selv. At voksne også kan tage fejl angående deres egne interesser, om de bedste midler til at nå deres mål, er en almen erfaring; de fleste af os fortryder på et eller andet tidspunkt nogle tidligere beslutninger. Vi må indrømme, at vi tog fejl.” (Dahl; 2000, side 58)

I citatet begrundes Dahls antagelse om, at børn ikke kan deltage i den demokratiske proces, idet disse ikke er mentalt modne til at træffe afgørende beslutninger, der vedrører deres eget liv. Derfor må forældrene agere som deres formyndere og varetage deres interesser og stemmeret. Dahl definerer dog ikke, hvornår denne stemmeret aldersmæssigt skal gives videre til børnene, men blot at den skal tildeles børnene, når disse kan *”tage vare på sig selv”*. Dahl beskriver, hvordan endnu uudviklede og svage individer af givne årsager kan nødsages til udelukkelse, fordi de af åbenlyse grunde ikke er i stand til at deltage. Eksempelvis henviser Dahl til børn, som endnu ikke er i stand til at styre og vejlede sig selv, men i stedet midlertidigt må deponere deres rettigheder hos forældrene, indtil barnet er modnet. Derved kan nogle individer ikke nødvendigvis forvalte deres demokratiske

rettigheder, men formelt set må de, ifølge Dahl, ikke udelukkes fra deltagelse af den grund. Borgeren skal derved besidde alle sine rettigheder, uanset anvendelsen. (Dahl; 2000, side 57-61)

De fem kriterier udgør Dahls bud på det ideelle demokrati ud fra grundtanken om politisk ligestilling og opfyldelsen af denne. Disse handler om tildeling af faste borgerrettigheder, der formelt set skal tilstræbes og opretholdes. De er alle lige vigtige for et demokratis definition som et folkestyre, men i praksis er de sværere at opfylde, hvorfor kriterierne er mulige at opfylde både helt og delvist. Dahl erkender, at der kan forekomme variationer mellem ideal og praksis, hvorfor han erkender, at opfyldelsen af de fem kriterier også afhænger af befolkningens definitioner af dem samt af nogle underliggende dynamikker i borgernes adfærd, der potentielt kan problematisere dette. (Dahl; 2000, side 52 & 57-64)

2.3 Teoretisk grundlag; fokuspunkter og forventninger

Ud fra beskrivelsen af Habermas' og Dahls forestillinger omkring skabelsen af det ideelle demokrati, kunne det iagttages, at de begge definerer demokratiet ud fra nogle udvalgte kriterier, der har til formål at agere rettesnor for, hvordan et demokrati skal fungere og udvikles. Kriterierne gør det derved muligt at måle graden af demokrati, idet Dahl argumenterer for, at kriterierne er nødvendige for at definere, hvad et demokrati er samt hvilke krav, der rimeligvis kan stilles til deltagelsen deri. Definitionen af et demokrati er nødvendig, fordi ingen stater formentlig nogensinde vil opfylde en definition fuldstændigt, hvorfor det er væsentligt at kunne måle, i hvor høj grad staterne tilstræber idealet. (Dahl; 2000, side 32-38)

"Også blandt 'demokratiske' lande vil man opdage, at forfatningerne er forskellige på vigtige områder. [...] Du begynder nu at spekulere på, om disse forskellige vedtægter eller forfatninger har noget til fælles, som berettiger deres krav på at være 'demokratiske'. Og er nogle måske mere demokratiske end andre? Hvad betyder demokrati? Du opdager hurtigt, at ordet er anvendt i forbløffende mange betydninger."
(Dahl; 2000, side 33)

Kriterierne relaterer sig konkret til antagelsen om, at demokrati begrebsmæssigt henfører til betydningen af et folkestyre, hvor folket regerer sig selv, uden nogen form for formynderstyring, og hvor alle borgere har lige muligheder for at deltage i beslutningsprocessen. For at dette kan lade sig gøre i praksis, må det derfor fastsættes, hvordan demokratiets retningslinjer bør være, for at kunne opfylde kravet om, at alle borgere skal kunne være en del af folkestyret. Dette kan præciseres ved at tildele borgerne rettigheder, som skal være universelle, og som definerer borgernes rolle i

demokratiet og rammerne for deres politiske deltagelse. Rettighederne omhandler derfor praksis omkring folkets magtudøvelse, således denne stemmer overens med idealet om, at folket skal styre. (Dahl; 2000, side 32-39)

Dahl definerer i sin idealfremstilling, at kriterierne bør afspejle kravet om politisk ligestilling, (Dahl; 2000, side 33) imens Habermas supplerer dette med opfattelsen af, at kollektiv deltagelse og politisk åbenhed er lige så grundlæggende elementer for demokratiets funktionalitet. (Loftager; 2004, side 16-17)

I Dahls kriterier om medbestemmelse og lighed i valg beskrives det, hvordan borgerne skal have lige muligheder for at deltage i demokratiet, ud fra borgernes lige ret til at ytre sig om og deltage i beslutningsprocessen. Dermed antager Dahl, at ingen borgere formelt må udelukkes fra deltagelsen, eksempelvis grundet socioøkonomiske forskelle. Set i forhold til Habermas' kriterier om den lige ret til at deltage, uden nogen form for udelukkelse, og borgernes ret og pligt til at være en del af opnåelsen af det gode argument, kan Dahls kriterier i denne sammenhæng ses som et udtryk for en bred accept af, at den lige adgang er et grundlæggende essentielt træk i en demokratisk styreform. Der forekommer dog også forskelle i teoretikernes antagelser om den lige adgang, idet Habermas definerer, at borgerne ud over formelt at have lige muligheder for at deltage, også antages at have en forpligtigelse til at præsentere synspunkterne i debatten, mens Dahl blot antager det som tilstrækkeligt, at alle borgere har mulighed for at gøre sit synspunkt gældende. Der ses således en forskel i Habermas' og Dahls vægtning af rettigheder og pligter forbundet med antagelsen om den lige adgang, men den lige adgang accepteres dog stadig som vigtig for afviklingen af en demokratisk styreform. Derved bliver det operationelt muligt at gøre den lige adgang til mål for, i relation til problemstillingen, hvorledes web 2.0 kan anvendes som supplerende deltagelsesform og samtidig opfylde de demokratiske kriterier. (Dahl; 2000, side 33-34)

På baggrund af Habermas' tredje kriterium om borgernes anvendelse af rationelle argumenter i den demokratiske dialog, kan han derved implicit siges at antage, at borgerne, for at opfylde kravet om rationel og uselvsk argumentation, nødvendigvis må besidde en given form for kompetence. Dette beskrives i Loftagers udlægning af Habermas, hvori det præsenteres som et implicit krav, at borgerne ideelt set skal besidde en vis demokratisk dannelse, for at kunne indgå i beslutningsprocessen. (Loftager; 2004, side 16-17 & 20) Dahl supplerer dette argument, idet han i

sit femte kriterium om, at ingen voksne må udelukkes fra den demokratiske proces beskriver, at der af hensyn til den politiske ligestilling ikke må udelukkes borgere, som fysisk er i stand til at stemme. (Dahl; 2000, side 33-34) Senere i sit værk uddyber Dahl dette, hvor han anfører, at visse fysisk svage eller endnu ikke fuldt ud udviklede individer af praktiske årsager må udelukkes, idet de af kompetencemæssige eller helbredsmæssige grunde ikke kan deltage i en valghandling. (Dahl; 2000, side 57-63)

Dermed åbnes der også for muligheden for, at forældrene igennem længere tid end nødvendigt kan tilbageholde børnene fra beslutningsprocessen. En ikke fastlagt valgalder kan derfor potentielt resultere i udelukkelse, hvorfor Dahl anskuer denne i sit femte kriterium sådan, at voksne borgere, der implicit forstås som kompetente og ansvarlige individer, skal have ret til at stemme og deltage demokratisk så vidt muligt, men at det dermed ikke kan forhindres, at nogle individer af forskellige årsager kan blive udelukket. (Dahl; 2000, side 57-63) Dermed kan borgernes kompetenceniveau identificeres som et centralt parameter for Dahl, men også for Habermas, som dog forudsætter denne implicit som dannelse. Kompetenceniveauet kan derved gøres til et konkret operationelt mål for, hvorvidt en befolkning kan forventes at kunne indgå i den demokratiske dialog og beslutningsproces på lige vis, uden at blive udsat for udelukkelse fra andre samfundsgrupper. Derfor vil kompetenceniveauet blive anvendt som mål for, hvorvidt borgerne føler sig kompetente til at indgå i en demokratisk dialog eller beslutningsproces på internettet i forhold til at undersøge, hvorvidt borgerne opfylder kriterierne til at være en del af demokratiet.

Ud fra Habermas' andet kriterium om, at alle borgere skal deltage i debatten og bidrage med deres synspunkter, kan det ligeledes argumenteres, at der heri består en antagelse om, at borgerne er forpligtigede til aktivt at engagere sig i demokratiet. (Loftager; 2004, side 16-17) I Dahls fire første kriterier forefindes en lignende forudsætning, der kan identificeres ud fra de sammenhænge, som borgerne i et demokrati antages at have adgang til og kunne deltage i. I modsætningen til Habermas udtrykker Dahl dog ikke noget direkte krav om, at borgerne skal deltage, men fremfører blot, at borgerne skal have mulighed for det. Derved kan det fremdrages, at begge teoretikere opstiller forventninger om, at borgernes engagement er en vigtig del af den demokratiske beslutningsproces, men at de anskuer emnet ud fra forskellige synsvinkler. Habermas forventer eksplicit, at borgerne pligtskyldigt deltager aktivt i frembringelsen af det gode argument, imens Dahl ikke opstiller pligter for deltagelsen, men i stedet opstiller borgernes ret til at kunne deltage, hvis de ønsker det og anses

som kompetente. Teoretikerne definerer således retten og pligten til deltagelse forskelligt, men kan begge siges at antage borgernes engagement og deltagelse som centrale forudsætninger for et demokratisk styre. Sammenkoblingen af teoretikernes syn på deltagelsen, i form af antagelserne om borgernes engagement, gør det derved muligt konkret at måle, hvorvidt en demokratisk deltagelse via internettet ville virke influerende på omfanget af borgernes politiske og demokratiske engagement. (Dahl; 2000, side 33-34)

Det kan derved sammenfattes, at der ud fra Habermas' og Dahls kriterier for den ideelle demokratiske styreform kan identificeres flere centrale fokuspunkter, der udtrykker essensen af de ideelle kriterier for begge teoretikere. Disse fokuspunkter gør det muligt at måle graden af opfyldelsen af de demokratiske kriterier i forhold til potentialet for inddragelsen internettet som alternativ eller supplerende demokratisk arena. Fokuspunkterne kan derved forholdsvis simpelt operationaliseres og anvendes i en kvantitativ undersøgelse, hvorved teorierne kan testes empirisk.

2.3.1 Socioøkonomiske forhold og lige adgang

Fokuspunktet lige adgang relaterer sig til Habermas' og Dahls tanker om det ideelle demokratiske strukturer. Ud fra disse er det fremkommet, at visse fundamentale krav må søges opfyldt, for at alle borgere kan opnå lige adgang til demokratiet. Disse krav fordeler sig indenfor formelle og praktiske forudsætninger, hvoraf lovgivningsmæssige og forfatningsmæssigt sikrede rettigheder er centrale formelle faktorer, der har anses som givne størrelser, mens socioøkonomi er den praktiske forudsætning for deltagelsen. Dahl beskriver i sit værk, at alle borgere skal have mulighed for at deltage i demokratiet, hvorved det må forventes, i henhold til den aktuelle problemstilling, at hvis alle borgere skal kunne deltage demokratisk på internettet, så skal de kunne tilegne sig adgang hertil. (Dahl; 2000, side 33-34) Her kan socioøkonomi være en bias, idet nogle individer kunne formodes ikke at besidde det økonomiske grundlag for at erhverve sig et medie med internetforbindelse, hvilket forstærkes af Dahls forestilling om, at ikke alle borgere besidder de samme forudsætninger for demokratisk deltagelse, hvorfor de kan blive udelukket. (Dahl; 2000, side 57-65) Derfor kan socioøkonomi formodes at være en væsentlig forudsætning for, om der eksisterer lige adgang til at deltage, hvilket vil være centrale faktorer at undersøge i forhold til, om internettet kan leve op til de ideelle demokratiske kriterier.

Specialet har den grundlæggende præmis, at den lige adgang til internettet er mulig, idet internettet praktisk set er udbredt til hele Danmark, hvorfor alle individer, uden undtagelse, kan få adgang til mediet, hvis dette skulle ønskes. Således er ingen formelt set nægtet adgang til mediet, hvilket er medvirkende til at retfærdiggøre undersøgelsens sigte omkring brugen af web 2.0 som supplement til de mere traditionelle deltagelsesformer. Samtidig er den teknologiske udvikling medvirkende til at muliggøre debatten om de nyere deltagelsesformer, idet kendskabet til computere og internet er essentielt i forhold til specialets problemstilling. Denne præmis er afgørende for problemstillingens berettigelse, idet den ikke ville være mulig at undersøge i et samfund, hvor computere og internet ikke havde en central placering i borgernes bevidsthed.

Der er dog stadig en andel af befolkningen, der fravælger adgangen til mediet i hjemmet, idet 92 procent havde adgang i 2011, ifølge figur 1.3.2. Forventningen er, at flere vil få adgang de følgende år, idet integreringen af computere og internet på arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner vil forøge antallet af individer, der har stiftet bekendtskab med mediet. Der forventes dog at være en vis skrævvridning i adgangen til mediet, hvilket især omhandler alder, idet det antages, at flere ældre end unge ikke har benyttet computere og internet i forbindelse med deres arbejdsliv, hvorfor de ældres tilknytning til mediet er mindre end de unges. Dette understøttes af figur 1.3.1, hvor væsentligt flere unge end ældre har adgang til internettet i hjemmet, og til trods for, at undersøgelsen er fra 2006, så må der forventes en fortsat difference i adgangen til mediet. Figur 1.3.1 viser ligeledes adgangen til internettet i forhold til beskæftigelsen, hvor differencen er forholdsvis lille i forhold til individer, der er under uddannelse eller på arbejdsmarkedet, hvorimod langt færre individer udenfor arbejdsmarkedet har adgang til internettet. Dette tal må dog formodes at have udlignet sig væsentligt, idet den kommunale indsats overfor arbejdsløshed primært er foregået via computere og internettet. I forhold til uddannelsesniveauet viser figur 1.3.1, at der er en klar sammenhæng mellem længden på uddannelsen og adgangen til internettet i hjemmet. Således havde de højtuddannede i langt højere grad adgang til internettet i hjemmet i 2006 end de lavtuddannede, om end differentiering må antages at være faldende i forhold til udbredelsen og integreringen af internettet. Modsat forventes det, at der ikke er udpræget forskel på kønnenes adgang til internettet i hjemmet, hvilket understøttes af figur 1.3.1, hvor henholdsvis 83 procent af mændene og 82 procent af kvinderne har adgang til mediet.

Det er imidlertid ikke nok at have adgangen til computer og internet, idet der kræves en aktiv brug af mediet, hvis det skal være muligt at implementere politik i hverdagens brug heraf. Således er det afgørende, at individer bruger mediet, hvis de ikke skal udelukkes af en ny politisk sfære, der kræver såvel adgang til som brug af mediet. Der forventes en skævvridning i brugen af computer og internet i forhold til alder, idet det forventes, at de ældre vil benytte sig væsentligt mindre af mediet end de unge og midaldrende. Således viser figur 1.3.6, at over 80 procent af de 16-64-årige benyttede computer og internet dagligt, mens kun henholdsvis 35 procent og 31 procent af de 65-89-årige benyttede computer og internet dagligt. Samme tendens forventes i forhold til beskæftigelse, hvor figur 1.3.4 viser, at individer i beskæftigelse hyppigere anvender internettet end de, der står uden for erhverv. Modsat forventes der ikke en markant forskel i brugen af computer og internet i forhold til bopæl og region, idet udbredelsen af mediet er så omfattende, at disse faktorer ikke får afgørende betydning for brugen af mediet.

2.3.2 Kompetencer

Fokuspunktet kompetence henfører især til Habermas' antagelse om, at alle borgere ideelt set forudsættes at besidde et basalt kompetenceniveau, før de kan deltage i den demokratiske dialog, hvilket Dahl supplerer igennem sit ideal om nødvendigheden af at alle borgere er lige kompetente, og at ingen er mere kompetente end andre i behandlingen af samfundsmæssige problemstillinger. (Loftager; 2004, side 16-17 & Dahl; 2000, side 34-36) Dette gør det muligt at anvende kompetenceniveauet til et konkret mål for, om borgerne er i stand til at indgå i den demokratiske beslutningsproces, hvis denne suppleres med inddragelsen af internettet, idet kompetenceniveauet opstilles som en central forudsætning for borgerens indgåelse i demokratiet ideelt set.

Det er især de selvoplevede kompetencer, der er væsentlige i forhold til den konkrete problemstilling, idet individernes reelle kompetencer i princippet er overflødige i forhold til undersøgelsen, hvis de ikke bliver anvendt. Således er det, at individerne har den nødvendige selvtillid og positive oplevelse af egne evner, der gør det muligt at udnytte potentialet af mediet fuldt ud. Idet det forventes, at de ældre ikke har den samme adgang til mediet som de unge, så er der ligeledes en forventning om, at de ikke vil udvise den samme tillid til og vurdering af egne evner, idet de ikke besidder det samme erfaringsgrundlag. Kompetencerne til at bruge internettet kan erhverves fra flere steder, hvor især den daglige brug af internettet til studier og på arbejdspladser giver brugerne erfaring til at anvende computerne bredt. Således forventes det, at den

kontinuerlige brug af såvel computere som internet på arbejdspladsen og uddannelsesinstitutionen giver brugerne større selvoplevede kompetencer og fordrer samtidig en større automatik i tilgangen til mediet.

Forventningen bliver endvidere, at borgernes selvoplevede kompetencer har stor betydning for den politiske deltagelse, såvel traditionelt som elektronisk, hvorfor især alder vil have betydning for den selvoplevede kompetence i forhold til en eventuel politisk brug af internettet. Således forventes det, at de unge har nemmere ved at anvende internettet end de ældre, hvilket underbygges af figur 1.3.6, der viser, at 49 procent af de 16-24-årige har stor erfaring med brugen af internettet til informationssøgning, hvorimod kun tre procent af 75-89-årige føler, at de har den tilsvarende erfaring. Dette kan sammenholdes med den generelle deltagelse i politik, hvor det forventes, at de ældre er mere politisk aktive end de unge, når det drejer sig om de traditionelle deltagelsesformer som eksempelvis stemmeafgivelse, medlemskab af et politisk parti eller diskussioner om politik med venner og familie. Dette underbygges i figur 1.3.4, der viser, at antallet af individer, der ikke diskuterer politik, er faldende med alderen. Det kan dog ikke forventes, at denne tendens er den samme i brugen af de nyere former for politisk deltagelse, hvilket primært skyldes de ældres manglende kompetencer i brugen af computere og internet.

I forhold til forventningen om, at de selvoplevede kompetencer i en vis grad afhænger af borgernes anvendelse af computere og internet til studier og på arbejdspladser, kan det forventes, at disse brugere vil have større succes med at flytte dele af deres traditionelle deltagelse til de nyere deltagelsesformer, hvorfor uddannelsesniveaue kan have betydning for mulighederne i at benytte mediet til politisk deltagelse. Således opnår højtuddannede større reelle og selvoplevede kompetencer, idet den daglige brug giver en automatik i tilgangen til mediet, ligesom erfaringen giver en selvtillid til at anvende computer og internet til nye og mere brede formål, hvilket eksempelvis kan inkludere det politiske aspekt. Modsat er der ligeledes en forventning om, at borgere, der i vid udstrækning ikke benytter mediet, ikke har den samme selvtillid i brugen heraf, hvorfor de er mere tilbøjelige til at fravælge de nyere deltagelsesformer ud fra en oplevelse af, at de ikke besidder de nødvendige kompetencer til at stifte bekendtskab hermed. Denne forventning underbygges af figur 1.3.3, der viser, at studerende og funktionærer i høj grad anvender internettet, idet henholdsvis 81 og 86 procent af disse grupper benytter mediet dagligt, mens andelen af

arbejdere og individer uden for erhverv, der anvender internettet dagligt, er noget mindre med henholdsvis 59 og 33 procent.

2.3.3 Engagement

Fokuspunktet engagement baseres på Habermas' og Dahls forestillinger om betydningen af aktiv deltagelse i et ideelt demokrati. Habermas anser det som nødvendigt at borgerne, hvis den demokratiske dialog skal udvikle sig hen imod en frembringelse af det gode argument, deltager aktivt og bidrager med deres synspunkter i alle aspekter af beslutningsprocessen. Derved foreligger der i Habermas' fortolkning af det ideelle demokrati en forventning til borgerne om, at de aktivt tager del i demokratiet ved at indgå i beslutningsprocessen med deres synspunkter samt at alle synspunkter i princippet er lige afgørende for tilvejebringelsen af det gode argument. (Loflager; 2004, side 16-17 & 20) I Dahls idealforestilling skal borgerne også have adgang til at gøre deres holdninger gældende i beslutningsprocessen, ligesom de har ret til at tilgå informationer om eventuelle fastlagte beslutninger samt at genoptage tidligere spørgsmål, som borgerne skønner, kræver yderligere diskussion. I modsætningen til Habermas, tolker Dahl det dog ikke som afgørende for demokratiet, om folket deltager aktivt i hele beslutningsprocessen, men blot at borgerne har fri adgang til at præsentere deres holdninger for den øvrige befolkning, hvormed der ikke stilles et eksplicit krav om, at borgernes tilkendegivne holdninger absolut skal have indflydelse på det samlede resultat. (Dahl; 2000, side 33-34) Derved besidder Habermas og Dahl forestillinger om, at borgernes deltagelse har betydning for graden af folkestyre, hvorfor borgernes engagement kan siges at være et centralt mål for den opnåede grad af demokrati, om end teoretikerne ikke er fuldstændigt enige om størrelsen af engagementet. (Dahl; 2000, side 33-34 & Loflager; 2004, side 16-17) Dermed bliver det muligt operationelt at måle, hvorvidt borgerne i relation til problemstillingen ville deltage mere i demokratiske aktiviteter, hvis de fik mulighed for at deltage via internettet, hvorved der tilnærmelsesvist kan ske en afgørelse af, i hvilken grad borgerne i så fald ville leve op til de demokratiske idealer.

Sættes den teoretiske betydning af demokratisk engagement i relation til brugen af computere og internet, findes der empirisk set en vis skævvridning i forhold til alder, hvilket illustreres i figur 1.3.3, hvor 93 procent af de 16-19-årige benytter internettet dagligt, mens kun 34 procent af de 60-74-årige har tilsvarende brug. Skævvridningen i alder betyder, at de unge har lettere adgang til og mere erfaring i at benytte internettet. Derved har de unge i vid udstrækning umiddelbart den

formelle adgang, der kræves for at anvende de nyere politiske deltagelsesformer. Modsat viser figur 1.3.4, at de unge i høj grad fravælger at deltage i traditionel politik, idet 95 procent af de 18-29-årige ikke diskuterede politik op til valget i 2007, hvorfor det må antages, at de ikke har interesse for at deltage i samfundsdebatten. Således forventes det, at de unge i høj grad har den formelle kompetence til at kunne deltage elektronisk, om end de fravælger at udnytte muligheden grundet deres manglende engagement i den politiske dagsorden. Samtidig er der en forventning om, at de ældres manglende kompetencer i brugen af computere og internet, vil kunne hindre dem i at deltage i politik, hvis den politiske sfære flyttes til de nyere elektroniske deltagelsesformer på bekostning af de mere traditionelle former.

Også uddannelsesniveauet kan have betydning for det politiske engagement, idet det må forventes, at såvel den traditionelle som den elektroniske deltagelse forøges i forhold til uddannelsesniveauet, idet flere højtuddannede end lavtuddannede er politisk aktive. Som beskrevet i afsnit 1.2 viser tidlige undersøgelser, at individer med ingen eller kort uddannelse har fået et forum til deltagelse i elektroniske debatter, om end deltagelsen blev kortvarig, idet den senere blev overtaget af mere erfarne debattører med længere uddannelse og bedre retoriske evner. Således har de højtuddannede bedre forudsætninger for at deltage elektronisk gennem kompetenceniveauet, hvor de højtuddannede er bedre rustede end de lavtuddannede, hvilket er med til at øge engagementet til deltagelse. Ydermere har alder en betydning i forhold til de traditionelle deltagelsesformer, hvor det må forventes, at de ældre i højere grad end de unge deltager politisk. Således må det forventes, at engagementet til at deltage i politik generelt er højt, og de ældre derfor ikke er så afhængige af erfaringer som forudsætning for at kunne deltage, idet de anser deltagelse som en pligt i et demokrati. Deres engagement er derfor højere end de unges, idet sidstnævnte gruppe udelukkende anser demokratiet som en rettighed, der ikke nødvendigvis nødvendiggør aktiv deltagelse. Således må det forventes, at de ældre har et større incitament til at undgå udelukkelsen, hvorfor de i højere grad end de unge vil være villige til at engagere sig i den nye politiske sfære, hvis de er i stand til det.

3.0 Metodiske overvejelser

Dette kapitel har til formål at skabe overblik over de metodiske overvejelser, der vil blive anvendt for at besvare specialets problemstilling. Der redegøres indledningsvist for specialets videnskabsteoretiske position, hvilket leder op til de overvejelser, der er gjort i forbindelse med udarbejdelsen af specialet. Efterfølgende vil valg af design klarlægge de retningslinjer, der arbejdes indenfor i udarbejdelsen af den kvantitative undersøgelse og dennes operationalisering.

Afslutningsvis vil en statistisk test, præsentation af de empiriske data samt overvejelser omkring reliabilitet og validitet vurdere undersøgelsens relevans i forhold til en samlet befolkning.

Dette speciale bygger på en deduktiv metodisk strategi, hvorfor der tages udgangspunkt i det teoretiske grundlag og herefter fokuspunkterne; socioøkonomiske forhold, lige adgang, kompetencer og engagement, som vil danne grundlag for specialets design og metode.

Metoden anskues ud fra et kritisk rationalistisk synspunkt, idet et sådant perspektiv accepterer, at selvom teorien søges empirisk bevist ud fra positivistiske idealer, så vil sandheden aldrig være fuldt opnåelig, hvorfor der tages forbehold for dette og erkendes grænser for specialets forklaringskraft. Teorierne testes med et kritisk blik, hvorfor det ønskes at verificere eller falsificere de enkelte dele af Habermas' og Dahls demokratiske idealer, hvilket leder op til Karl Poppers⁶ videnskabsteoretiske tilgang; kritisk rationalisme. Kritisk rationalisme er en videnskabsteoretisk gren, der modsætter sig den logiske positivismes verifikationskriterium og dét forhold, at bestemte teorier er uangribelige og kompatible med alle tænkelige observationer. Popper kritiserer positivismen for, at et verificeret resultat ikke nødvendigvis er udledt af teorien, men sagtens kan skyldes andre faktorer; blot fordi et udsagn gentages, gør det ikke udsagnet mere sandt. Således kritiseres konstruerede teorier og logiske udsagn for at være sikret imod fejlfinding. (Vengsgaard; 2010, side 88-102)

I henhold til specialet praktiseres dette gennem de falsificerbare teorier, eftersom de er konstruerede som åbne, hvorfor de ikke er tilpasset specialets problemstilling, hvilket gør det muligt at kritisere dem og de udledte fokuspunkter. Popper argumenterer derfor, at der findes begrænsninger for den menneskelige fornuft, men samtidig kan irrationalitet på ingen måde godtages. Kritisk rationalisme

⁶ Karl Popper var østrigsk videnskabsfilosof. Han anses som grundlægger af falsifikationismen, hvor teorierne som udgangspunkt altid skulle kunne modbevises. Således hældte han til en mere naturvidenskabelig anskuelse, hvor han var særdeles fokuseret på de præcise forudsigelser som fx Newton fremlagde.

udelukker ikke teoretiske fejl, hvorfor hensigten med at udfordre Habermas' og Dahls teorier er at inddrage eventuelle fejl i specialets metode, hvilket kan være tegn på, at teorierne er forældede eller behøver en modernisering. (Vengsgaard; 2010, side 102-116)

3.1 Deduktion

For at kunne gennemføre en undersøgelse af en samfundsvidenskabelig problemstilling, er det vigtigt at antage den mest hensigtsmæssige metodiske analyseform. De to anerkendte fremgangsmåder, induktion og deduktion, forholder sig begge til, hvordan en problemstilling kan iagttages og undersøges, men ud fra forskellige behandlinger af teori og empiri. Den induktive metode fordrer, at empirien fremskaffes først til at undersøge en given problemstilling ud fra, hvorefter teorien udvælges eller skabes til at forklare de empiriske resultater. Deduktionen fordrer derimod, at teorien fremskaffes efter at problemstillingen er udvalgt for at forklare denne, hvorefter empirien anvendes til en analyse af, om virkeligheden står mål med teorien. Deduktionen antager således en position som teoritestende, hvorimod induktionen fungerer som teoriskabende. Den deduktive tilgang tager dermed udgangspunkt i, at det er nødvendigt at danne sig nogle forestillinger om, hvordan verden hænger sammen, inden den undersøges empirisk, hvorimod den induktive går ud med et åbent sind og undersøger verden, som den er uden forudindtagede antagelser. (Bryman; 2004, side 8-11)

Set i relation til web 2.0 som et alternativ eller supplement til politisk deltagelse, er det væsentligt at undersøge emnet ud fra en deduktiv tilgang, idet der i problemstillingen gøres antagelser om, at der eksisterer en eller anden grad af politisk deltagelse på web 2.0 samt at internettet er et relativt udbredt medie i Danmark. På grund af disse antagelser er det ikke nødvendigt eksplorativt at afsøge problemfeltet først, da visse elementer med rimelighed kan karakteriseres som givne på forhånd. Dette lægger op til en deduktiv løsning, men kunne i princippet lige så godt have været foretaget induktivt, hvilket dog ville have krævet en anden vinkel på problemstillingen. Den induktive fremgangsmåde fravælges derfor, fordi specialets interesse primært befinder sig indenfor den nuværende problemstillings fokus, hvorfor denne ikke ønskes ændret. (Bryman; 2004, side 8-11)

I forhold til specialet betyder dette konkret, at der tages udgangspunkt i Habermas' og Dahls teorier, ud fra hvilket problemfeltet skitseres og operationaliseres, hvorefter det bliver muligt at undersøge og efterprøve teoretikernes argumenter empirisk, i stedet for eksplorativt at afsøge problemfeltet

uden først at vide, hvad der søges efter. Det kan være vanskeligt at sammenføje med ønsket om en spørgeskemaundersøgelse, da det nødvendigvis må indkredses på forhånd, hvad der ønskes undersøgt samt hvordan problemstillingen bedst kan besvares ud fra de ønskede svar fra respondenterne.

I forhold til gennemførelsen af en deduktiv undersøgelse har såvel Alan Bryman⁷ som David de Vaus⁸ en fortolkning. Bryman præsenterer dannelsen af forventninger som central for den deduktive undersøgelse, idet forudindtagelser omkring en given problemstilling gør undersøgeren i stand til at operationalisere målbare elementer ud fra teorien. Dette sker, fordi undersøgeren via forventningerne bliver klar over, hvad der skal undersøges og ud fra hvilke interessepunkter, hvilket fører til dannelsen af målbare parametre, som gør undersøgeren i stand til at måle forventningerne fysisk. Bryman opstiller i denne forbindelse en konkret deduktiv arbejdsform, der præciserer indhentningen af teori som det første og vigtigste skridt, derefter dannelsen af forventninger, hvorefter empirien kan indhentes for at besvare rigtigheden af de valgte forventninger og måleparametre, dernæst falsificeres eller verificeres forventningerne, for til sidst at danne grobund for en analyse af teoriens gyldighed i forhold til empirien. (Bryman; 2004, side 8-11)

Konkret anvendes det teoretiske grundlag til at definere, hvilke forventninger, der med rimelighed kan antages at blive fundet i forbindelse med gennemførelsen af spørgeskemaundersøgelsen. Dermed testes teorierne i forhold til de forventninger, der undersøges med det empiriske materiale, hvorefter det bliver muligt at verificere eller falsificere teoretikernes argumenter.

Brymans præcisering af den deduktive arbejdsform er næsten identisk med de Vaus' antagelser, om end han anvender seks stadier i den deduktive arbejdsproces, i modsætning til Brymans fem. De Vaus tilføjer mellem Brymans andet stadie, om dannelsen af hypoteser, og tredje stadie, om indsamlingen af empiri, et nyt stadie, der vedrører operationaliseringen af forventningerne til målbare parametre. De Vaus definerer dette stadie som en vigtig tilføjelse, da dette er bestemmende for, hvor komplekst et resultat der søges realiseret gennem empiriindsamlingen og analysen af både teori og empiri. Samtidig gør operationaliseringen det også muligt helt konkret at måle

⁷ Alan Bryman er professor ved universitet i Leicester. Han fokuserer på at kombinere kvantitativ og kvalitativ forskning og har skrevet flere anerkendte værker indenfor dette område.

⁸ David de Vaus er dekan ved universitet i Queensland. Han forsker i politisk videnskab og metode, hvor han har udgivet flere anerkendte værker.

problemstillingen og forventningerne i forhold til det virkelige liv, hvilket er vigtigt for sammenligningen af teori og empiri. (de Vaus; 2002, side 13-15)

Således er forfatterne meget enige om stadierne i en deduktiv proces, hvorfor det også vil være naturligt at følge deres eksempel i denne undersøgelse, da denne ønsker at behandle problemstillingen deduktivt og ud fra anerkendte, troværdige og valide metoder, der kan sikre den bedste besvarelse af problemstillingen.

3.2 Valg af design

Dette afsnit har til formål at præsentere specialets overordnende rammer for undersøgelsen af, hvorvidt internettets potentiale til at højne den politiske deltagelse benyttes fyldestgørende. Således vil valget af design give et overblik over, hvad specialet ønsker at undersøge, hvordan dette søges gennemført samt hvilke observationer, der skal indsamles, inden problemstillingen kan besvares.

”The function of a research design is to ensure that the evidence obtained enables us to answer the initial question as unambiguously as possible.”
(de Vaus; 2001, side 9)

De Vaus understreger, at flere har problemer med at adskille begreberne ”design” og ”metode”, hvorfor han argumenterer, at begreberne supplerer hinanden. Designet skal således opfattes som en logisk struktur for undersøgelsen, imens selve dataindsamlingen beskrives som metoden for udfyldelse af strukturen. Designet må dog ikke forveksles med en projektplan, men har i stedet til hensigt at danne den ramme, der sikrer den nødvendige viden, hvortil teorierne testes så overbevisende som muligt.⁹ Dermed er det rigtige design medvirkende til at gennemføre en struktureret undersøgelse. (de Vaus; 2001, side 8-17)

Inden valget af design træffes, er det nødvendigt at forstå teoriens rolle i specialet, hvorfor der skal skelnes mellem en teoriskabende og en teoritestende opbygning. (de Vaus; 2001, side 5-8) Specialet ønsker at undersøge, hvorvidt demokratiet har/kan få gavn af de muligheder, der eksisterer på internettet og om web 2.0 kan fremme den demokratiske deltagelse. Derfor vil undersøgelsen blive holdt op mod de tidligere omtalte fokuspunkter, der uddrages fra Habermas’ og Dahls teorier, der

⁹ For at specificere relevansen af et design henviser de Vaus til en bygningskonstruktørs arbejde, idet bygningskonstruktøren ikke bestiller materiale, før end han ved, hvilken bygning, der skal konstrueres og til hvilket formål.

fører til en test af, om disse er tilsvarende eller bør opdateres i forhold til den nuværende samfundssituation. Således opfattes specialet som teoritestende, der er i overensstemmelse med den deduktive fremgangsmåde, hvilket for designet betyder, at teorien er afgørende for de observationer, der skal foretages. Da ønsket for undersøgelsen relaterer sig til en måling af potentialet for en udnyttelse af web 2.0 som et alternativ eller et supplement til den traditionelle politiske deltagelse, tages der udgangspunkt i, at undersøgelsen i sit design grundlæggende skal afspejle generaliserbarhed og repræsentativitet, således det er tilnærmelsesvist muligt at sige noget om den samlede population. Derfor er undersøgelsens hensigt at måle på et øjebliksbillede, hvorfor der lægges op til en deskriptiv undersøgelse, der beskriver den nuværende samfundssituation, hvilket er en ideel struktur for at udfordre eksisterende og accepterede opfattelser. Formålet med en god deskriptiv undersøgelse er at få læseren til at reflektere og undre sig. (de Vaus; 2001, side 1-2)

I udvælgelsen af designet påpeger de Vaus seks hovedelementer, der er nødvendige at overveje for at styrke specialets struktur. De seks elementer både supplerer og modsiger hinanden, hvorfor de gennem en kombination fordrer det rette design for undersøgelsen.

- Antallet af grupper i designet
- Antal af før-test målefaser
- Antal af efter-test målefaser
- Allokeringsmetode af cases til grupper
- Interventions karakteristika
- Antal af interventioner

Eftersom undersøgelsens formål er at måle befolkningens besiddelse og brug af digitale medier, deres politiske deltagelse samt mulighederne for at kombinere de to, så må det antages, at der fremstår differentierede forhold, hvorfor der vil blive målt på befolknings diversitet. Således er det relevant for undersøgelsen, at der er flere sammenlignelige grupper, hvilket vil udelukke visse designs. Da tid og ressourcer imidlertid er begrænsede, sætter dette grænser for undersøgelsens udbredelse og omdeling. Der eksisterer ikke noget ønske om, at undersøge potentialet for internettet, idet dette anerkendes som givet på forhånd, ligesom der ikke eksisterer et ønske om, at undersøge en udvikling over tid eller ud fra særlige befolkningsgrupper. Der søges endvidere ikke efter en målbar årsag eller eftervirkning til undersøgelsens resultater, men derimod et øjebliksbillede af, hvordan situationen er på nuværende tidspunkt. Allokeringsmetoden genererer cases til ikke-tilfældige grupper, idet der ønskes en målbar differentieringsfaktor i undersøgelsen, men i målingen af øjebliksbilledet opfattes interventionen som de allerede eksisterende forskelle,

hvorfor interventionen er passiv og ikke-eksisterende. (de Vaus; 2001, side 47-50) I relation til specialet vil fokuspunkterne danne rammen for de problemstillinger, der er relevante at undersøge, hvorfor disse får indflydelse på den ikke-tilfældige fordeling af grupper, og den passive intervention symboliserer målingen af samfundsbilledet her og nu. Det er vigtigt, at der tages udgangspunkt i disse ønsker og begrænsninger, når der vælges design og det forventes, at designet formår at favne ønskerne, således undersøgelsen vil tilnærme sig de ønskede rammer så meget som muligt.

Summen af disse overvejelser gør det muligt at diskutere, hvilket design, der vil være det mest velegnede. Det longitudinale design undersøger ud fra et relativt stort antal tilfældigt udvalgte respondenter, hvordan en problemstilling optræder i den samlede befolkning og udvikler sig over tid. Designet er tidskrævende, ressourcekrævende og fordrer en større deltagelse fra respondenterne, end hvis undersøgelsen kun blev foretaget én gang. Forskningsstrategien gennemføres fortrinsvis via kvantitative undersøgelser med anvendelse af spørgeskemaer, der gentages over tid. Den kvantitative fremgangsmåde falder således fint sammen med ønsket om, at undersøgelsen tilnærmelsesvist skal kunne generaliseres ud til en samlet dansk befolkning, hvorfor dette kan være en brugbar strategi for udfoldelsen af undersøgelsen. (Bryman; 2004, side 46-48) En kvalitativ undersøgelse kunne også være en mulighed, idet denne strategi potentielt giver et mere nuanceret billede af bevæggrunden for respondenternes svar på undersøgelsen. Denne fremgangsmåde forkastes imidlertid, da en sådan undersøgelse ville kræve både mere tid og flere ressourcer end en kvantitativ undersøgelse, hvilket umiddelbart ikke er foreneligt med de faktiske forhold. Samtidig dikterer problemstillingen ikke et ønske om et nuanceret svar, der tager hensyn til respondenternes bevæggrunde, hvorfor der udelukkende ønskes et øjebliksbillede af situationen, der kan generaliseres ud til en samlet befolkning. Problemstillingen kan således nøjes med en generaliserbar dataindsamling, idet der ikke stiles efter baggrunden for respondenternes svar, hvorved der er valgt en kvantitativ strategi til empiriindsamlingen. (Bryman; 2004, side 78-79) Det er endvidere ikke formålet at måle en udvikling blandt befolkningen, hvorfor specialet kan indskrænkes til én undersøgelse, hvorfor det longitudinale design ikke er aktuelt. Ud fra de Vaus' argumentation omkring anvendelsen af internettet som omdelingsform, ses det, at en omdeling af spørgeskemaer over internettet rummer mange tekniske og etiske bias, hvorfor de Vaus ikke finder det tilrådeligt at gennemføre opfølgende studier på denne vis. Respondenten belastes for meget i forhold til mere traditionelle omdelingsformer, samtidig med at der i forvejen sker et brud på respondentens digitale etikette, hver gang der udsendes spørgeskemaer, hvilket afspejles i et faldende antal besvarelser. På

grund af tekniske og etiske overvejelser omkring bevarelsen af undersøgelsens reliabilitet og validitet er det derfor valgt, ikke at anvende det longitudinale design som forskningsstrategi. (de Vaus; 2002, side 77-80)

Casedesignet kunne ligeledes være en måde, hvorpå undersøgelsen kunne gennemføres. Det typiske casestudie eksekveres ved en undersøgelse af selektivt udvalgte individer eller grupper, der på forskellig vis udmærker sig ved at adskille sig fra den øvrige befolkning, hvilket ikke er umiddelbart foreneligt med denne undersøgelse, idet der sigtes mod en besvarelse med gyldighed i forhold til en samlet befolkning. Derimod kan et casedesign anvendes multipelt, således andelen af individer eller grupper øges, men da der ikke kan forefindes ressourcer til selektiv udvælgelse af en repræsentativ andel af den danske befolkning, forkastes dette, idet der heller ikke eksisterer noget ønske om at undersøge specifikke grupperinger i samfundet, funderet på andet end variablene alder og køn, hvorfor et multipelt casedesign ikke er meningsfyldt i forhold til besvarelsen af problemstillingen. (Bryman; 2004, side 45-52)

I forhold til tværsnitsdesign er der tre grundlæggende kendetegn, der skal opfyldes; der er ingen tidsdimension, udgangspunktet er i eksisterende forskelle og der er en naturlig sammenligning mellem grupper. Første punkt indfries, idet undersøgelsens målefaktorer fokuserer på differentieringen i befolkningen frem for en udvikling, således der skabes et overordnet øjeblicsbillede. Udgangspunktet er at måle på eksisterende forskelle i befolkningens brug af internet samt deres politiske deltagelse, hvorfor tilgangen må anses som passiv, idet der ikke måles på påvirkningsgraden af en eksperimentelt indgriben. Afslutningsvis udtrykker det tredje punkt, at grupper i tværsnitsdesign konstrueres bevidst ud fra eksisterende forskelle, der baseres på en uafhængig variables fordeling. Således konstrueres grupper af respondenter til sammenligning; eksempelvis aldersfordeling eller internetbrugere versus ikke-internetbrugere. (de Vaus; 2001, side 170-173) Figur 3.2.1 viser, hvordan undersøgelsen i et tværsnitsdesign håndteres.

Figur 3.2.1 - Tværsnitsdesign

Inddeling i grupper	Før-test	Påvirkning (X)	Efter-test
Ikke tilfældig	Ingen	X	Mål på Y
Ikke tilfældig	Ingen	Fravær af X	Mål på Y

Figur 3.2.1 viser, at der måles efter forskelle i respondenterne, hvorfor der opstår to opponentgrupper, idet den ene er i besiddelse af "X", hvilket eksempelvis kunne være et medie med

internetadgang, imens andre ikke er. Uden en før-test måles der således på "X's" påvirkning på "Y", hvilket i specialet kunne være besiddelsen af et medie med internetadgangs påvirkningsgrad på den politiske deltagelse. Således undersøges korrelationen mellem "X" og "Y", og hvorvidt "X" forårsager "Y". (de Vaus; 2001, side 47-51)

Valget af et bestemt design er ikke ensbetydende med en bestemt metode, men valg af design fordrer til særlige metodeovervejelser frem for andre, eksempelvis udarbejdes der ved tværnsnitsdesign ofte kvantitative spørgeskemaundersøgelser. Dette skyldes sandsynligvis, at kvantitative undersøgelser skaber en bred dækkende forståelse gennem sine informationer, hvorfor det er væsentligt ikke kun at indsamle data, der bekræfter specialets fokuspunkter og forventninger. (de Vaus; 2001, side 9)

Et tværnsnitsdesign forekommer at være det design, der kan opfylde de ovenstående krav, idet designet eksempelvis ikke indeholder en langtidsfaktor og dermed ikke en opfølgning på undersøgelsens resultater, som et longitudinalt design. Tværnsnitsdesignet kræver således kun et tidsmæssigt overblik over øjeblikssituationen, og har derfor ikke forklaringskraft til at beskrive en udvikling, årsager eller virkninger. Tværnsnitsdesignet har således den fordel, at det gennem en enkeltstående spørgeskemaundersøgelse er muligt at måle de ønskede fokuspunkter på en effektiv måde, men med forbehold for begrænsninger i forklaringskraften grundet tidsfaktoren. Designet har yderligere betingelserne for anvendelse af et spørgeskema til at skabe en repræsentativ og valid undersøgelse, der gør det muligt at generalisere fra en gruppe af respondenter til den resterende befolkning, om end der i realiteten kan være visse begrænsninger i og forbehold ved dette. Til forskel fra andre designtyper indeholder tværnsnitsdesignet muligheden for at gennemføre en stikprøve i befolkningen, hvilket fremstår som det mest realistiske og overkommelige i forhold til tid og ressourcer i en specialeskrivningsproces. Der er dog forbehold omkring forklaringskraften i brugen af et tværnsnitsdesign, hvilket uddybes i afsnit 3.9.1 (Bryman; 2004, side 41-46)

3.3 Den kvantitative undersøgelse

Dette metodiske afsnit har den hensigt at kortlægge de empiriske overvejelser, der er gjort i forbindelse med udarbejdelsen af specialets kvantitative spørgeskemaundersøgelse. Fokus vil dermed ligge på konstruktionen af spørgeskemaet, operationaliseringen og dataindsamlingen. Afsnittet indledes med en argumentation for valget af en kvantitativ undersøgelse.

Med ønsket om at lave en bred generaliserbar undersøgelse er det nødvendigt med en kvantitativ undersøgelse, og grundet den nytænkende problemstilling er det aktuelt selv at indsamle data, hvilket synes mest dækkende gennem spørgeskemaer. Spørgeskemaer er faktisk mere repræsentative end en kvalitativ undersøgelse. Således vil hårde data, igennem tal og svar, blive benyttet til en deskriptiv analyse, der anvendes til at belyse mulighederne for demokratisk deltagelse på internettet. Spørgsmålene i spørgeskemaet bliver tilpasset, således de kan besvare problemstilling. Tilrettelæggelsesfasen er derfor præget af en fokuseret indsigt i problemfeltet, idet spørgeskemaet skal føre respondenterne igennem uden yderligere hjælpemidler, da det ikke er muligt at udvide spørgsmål, som det eksempelvis ses ved interviews, når spørgeskemaet først er afleveret. Dog indsamles besvarelser forholdsvis hurtigt, når det distribueres over både internettet og i fysisk form, hvilket ligeledes er mindre ressourcekrævende end en kvalitativ undersøgelse, hvor respondenterne oftest opsøges personligt.

Formålet med spørgeskemaet er således at opnå en tilnærmelsesvis bred generaliserbar og objektiv undersøgelse, hvorfor den enkelte respondents oplevelse af internet og politik ikke er relevant, men bør ses i relation til et større billede. Repræsentativiteten er derfor afgørende i valget af empirisk indsamling, idet der ønskes et overordnet samfundsbillede med sammenligningsgrundlag, om end en fuldstændig repræsentativ undersøgelse synes svær at gennemføre, hvilket vil blive uddybet i afsnit 3.5.1.

3.3.1 Konstruktion af spørgeskema

Spørgeskemaet er konstrueret i SurveyXact, et webbaseret værktøj til spørgeskemaundersøgelser, som anvendes til diverse undersøgelser og informationsindsamlinger. SurveyXact er udviklet af konsulentvirksomheden Rambøll Management Consulting og betegnes som fleksibelt, brugervenligt og vurderes til at være Skandinaviens førende spørgeskemasystem, hvorfor det er et oplagt valg til specialets undersøgelse. (Rambøll; SurveyXact, [www](http://www.surveyxact.com))

For at sikre en fyldestgørende besvarelse af, hvorvidt web 2.0 har potentiale som et alternativ eller et supplement til de traditionelle politiske deltagelsesformer, er det nødvendigt at se på de formulerede fokuspunkter; socioøkonomiske forhold, lige adgang, kompetencer og engagement. Fokuspunkterne er udarbejdet gennem det teoretiske grundlag for undersøgelsen, i form af Habermas' og Dahls demokratiidealer, hvorved fokuspunkterne bliver centrale for målingen af

forholdet mellem det idealistiske og det realistiske aspekt af demokratiet, hvilket vil blive gjort til genstandsfelter for den empiriske undersøgelse.

Især Dahl pointerer betydningen af socioøkonomiske forhold som værende en central faktor for opfyldelsen af de demokratiske idealer, hvilket i spørgeskemaundersøgelsen vil blive foranstaltet således, at der spørges ind til respondentens adgang til internet, fra hvilke medier samt hvorfra de benytter dette. Der søges afgrænset til nogle grundlæggende socioøkonomiske fakta om respondenten. Såvel Habermas som Dahl anfører lige adgang som en ideel forudsætning for demokratiet. Praktisk anvendes der konkrete spørgsmål i undersøgelsen, der har til formål at afklare respondenternes adgang til internet, deres generelle opfattelse af adgangsforhold og oplevelse ved valghandlinger samt deres fornemmelse af egne adgangsmæssige muligheder for at deltage i politiske debatter på internettet. Der spørges ligeledes ind til respondenternes forestilling om udelukkelse af andre individer ved anvendelsen af internettet som et alternativ eller supplement til traditionel deltagelse. Dette har til formål at danne et billede af, hvorvidt der reelt eksisterer lige adgang og om, hvorvidt internettet er mulig at sidestille som supplerende politisk arena til den fysiske interaktion. Afklaring af kompetenceperspektivet realiseres i undersøgelsen ved at stille spørgsmål til respondentens selvoplevede kompetenceniveau samt være medvirkende til at definere, hvorvidt borgerne finder kompetenceniveauet vigtigt i forhold til den demokratiske deltagelse. Dette gør det reelt muligt at måle, hvorvidt befolkningen føler sig kompetente til at deltage politisk, såvel traditionelt som digitalt, samt hvorvidt de er enige eller uenige med den teoretisk funderede placering af kompetenceniveauet som grundlæggende vigtigt for demokratiets beståen. Dermed bliver det sandsynligvis muligt at bestemme, om borgerne har kompetencerne til at anvende de digitale muligheder for demokratisk politisk deltagelse. Et kompetent individ er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at individet er engageret, i form af politisk deltagelse på forskellige arenaer. Dette kan undersøges ved at spørge til respondenternes engagement i politiske aktiviteter, fysiske som interaktive, deres lyst til at deltage yderligere samt om deres lyst og vilje til at videreføre deres eventuelle politiske aktivitet til internettet, hvormed der kan opnås et indtryk af, hvorvidt internettet besidder et realistisk potentiale som en alternativ eller supplerende politisk arena.

Der er nu redegjort for, hvordan fokuspunkterne søges inkluderet og anvendt, men inden selve konstruktionen af spørgsmålene er det nødvendigt at skabe et strukturelt overblik. Det er relevant at have en idé om, hvordan undersøgelsens resultat kan se ud, hvorfor udarbejdelsen af spørgsmålene

er tænkt baglæns. Dermed opnås et overblik over, hvilke informationer, der kan blive afgørende for problemstillingen eller interessante opstillet i figurer. Det er derfor en god idé at have forventninger på forhånd samt vide, hvad der konkret ønskes svar på, om end kvantitative undersøgelser ofte udleverer uforudsigelige resultater.

3.3.2 Operationalisering

Det mest tidskrævende ved spørgeskemaundersøgelsen er selve konstruktionen af spørgsmål og svarmuligheder, eftersom flere kilder påpeger nødvendigheden af et dækkende spørgeskema, hvorfor der opstilles en lang række kriterier for, hvordan et sådant skema konstrueres korrekt. Fokus på selve udarbejdelsen af spørgsmålene lægges på de udvalgte fokuspunkter; socioøkonomiske forhold, lige adgang, kompetencer og engagement, der ved arbejdet med de demokratiske teorier er fremkommet som essentielle for undersøgelsen af web 2.0 som demokratisk arena.

Konkret kan det første fokuspunkt om de socioøkonomiske forhold relativt simpelt omsættes til variable, idet disse omhandler faste data om eksempelvis køn, alder og uddannelse. I teorien benævnes det, at den lige adgang til beslutningsprocesserne, i Habermas' optik, er afhængig af lovbestemt fri adgang, hvorimod Dahl anfører dette til at være afhængig af, hvorvidt befolkningen har de fornødne tekniske og fysiske rammer til rådighed. Derfor kan de socioøkonomiske forhold konkret afklares ved at opstille variable med køn, alder og uddannelse, for derved at afklare, om de socioøkonomiske forhold har betydning for frekvensen af respondenternes deltagelse. Der sættes således en forbindelse mellem de socioøkonomiske variable og variabelen deltagelse. De socioøkonomiske forhold i spørgeskemaet er eksempelvis udtrykt gennem spørgsmål 4.

"Bopæl?"

- ☐ *Storby (flere end 50.000 indbyggere – fx Odense, Aalborg, Vejle)*
- ☐ *Større by (mellem 20.000 og 49.999 indbyggere – fx Hjørring, Fredericia, Slagelse)*
- ☐ *By (mellem 10.000 og 19.999 indbyggere – fx Brønderslev, Svendborg, Korsør)*
- ☐ *Mindre by (mellem 1.000 og 9.999 indbyggere – fx Sæby, Ribe, Bjerringbro)*
- ☐ *Udenfor bymæssig bebyggelse (Færre end 999 indbyggere)*
- ☐ *Ved ikke*

Ovenstående spørgsmål kan medvirke til at vurdere, hvorvidt urbaniseringsgraden har betydning for de eksisterende forskelle i eksempelvis politisk deltagelse. Den lige adgang kan som fokuspunkt omsættes til målbare variable ved at undersøge, hvorvidt teknologien sætter en grænse for deltagelsen. Habermas mener, at borgerne vil deltage, fordi de alle er interesserede i at være med i

den politiske beslutningsproces, hvorimod Dahl anfører, at dette er afhængigt af, hvorvidt der findes differentierede adgangsforhold for visse befolkningsgrupper, således nogle gruppers adgang eksempelvis udelukkes grundet teknologiske barrierer. Konkret er det muligt at undersøge ved at anvende digitaliseret stemmeafgivelse som en case, hvori det er muligt at sætte variablene nuværende deltagelse, erfaringsgrundlag med teknologi og formodet deltagelse ved en digitaliseret stemmeafgivelse op imod hinanden. Således afklares respondentens fornemmelse for, hvorvidt elektronisk stemmeafgivelse influerer på den lige adgang i eksempelvis spørgsmål 26.

”Ville du føle dig udelukket, hvis folkeafstemninger blev foretaget elektronisk?”

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

Ovenstående spørgsmål er medvirkende til at give en forbindelse mellem variablene, således der opstilles en forbindelse mellem respondentens nuværende deltagelse og forhold til anvendelsen af digitale løsninger som et svar på, om respondentens deltagelse eller følelse af udelukkelse fra denne afhænger af de to variable. I forhold til fokuspunktet kompetence omsættes dette til målbare variable igennem Habermas’ argument omkring, at alle borgere udvikler deres kompetencer til at agere politisk igennem diskussioner og dermed forståelsen af gode argument, som ifølge ham, bør være det styrende element i al politisk beslutningstagning. Dahl bygger videre på dette argument, idet han understreger, at viden ikke er en homogen størrelse. Nogle vil således altid være mere kvalificerede end andre i den demokratiske proces. Dette kan konkret måles ved fastsættelsen af kompetencer som ensbetydende med politisk viden, hvilket vil have indflydelse på frekvensen af deltagelsen. Der er således en teoretisk forbindelse mellem deltagelse og den selvoplevede kompetence. Dette praktiseres eksempelvis ved at spørge ind til respondentens vurdering af egne kompetencer, som det eksempelvis ses i spørgsmål 22.

”Anser du dig selv som værende i stand til at anvende internettet til diskussion?”

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

Således kan respondentens vurdering af selvoplevede kompetencer have betydning for lysten til at deltage. Fokuspunktet engagement defineres ud fra Habermas’ antagelse om, at befolkningens engagement naturligt vil udvikle sig i takt med demokratiseringen af samfundet, således deltagelsen stiger i takt med mulighederne for frit at udbrede politiske tilkendegivelser i det offentlige rum.

Dahl anfører, at det er en demokratisk ret at deltage, om end deltagelsen ikke er tvunget, hvorfor det er frivilligt for den enkelte borger at udnytte sine rettigheder. Dette kan omsættes til konkrete variable, idet der tages udgangspunkt i respondentens nuværende deltagelsesfrekvens og herefter, om vedkommende kunne forestille sig at deltage mere samt hvilke forestillinger, respondenterne gør sig om eksempelvis en digitaliseret stemmeafgivning. Det antages således, at respondentens politiske deltagelse afhænger af de forestillede forventninger til indflydelsen ved demokratisk deltagelse eller stemmeafgivning. Derved bliver det muligt at måle, hvorvidt borgerne deltager som en pligt, som Habermas anfører, eller om de fravælger at udnytte deres rettigheder, som Dahl anfører. Spørgeskemaet lægger op til, at respondenterne skal vurdere egen politisk viden, idet denne kan have betydning for graden af deltagelse, som det eksempelvis ses i spørgsmål 20.

"Vurderer du, at du har den tilstrækkelige viden, til at træffe et begrundet valg til eksempelvis Folketinget?"

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

Således anvendes fokuspunkterne som guidelines i konstruktionen af spørgsmålene, hvorved fokus på at besvare problemstillingen bevares. Ud fra de fire fokuspunkter er det centralt at opstille forskellige typer af spørgsmål, hvorfor skemaet indeholder både fakta-spørgsmål, holdningsspørgsmål og handlingsspørgsmål. Fakta-spørgsmålene opstilles primært som demografiske spørgsmål for at opnå en række baggrundsvariable, hvilket vil blive dækket ind under det første fokuspunkt; socioøkonomiske forhold, hvilket eksempelvis kan ses i spørgsmål 3.

"Region?"

- ☐ Nordjylland
- ☐ Midtjylland
- ☐ Syddanmark
- ☐ Sjælland
- ☐ Hovedstaden

Formålet med holdningsspørgsmål er at lade respondenterne vurdere sin egen holdning til et område, der ligger indenfor specialets fokuspunkter vedrørende deres brug af computer og internet. Spørgsmål 9 er et fint eksempel på et holdningsspørgsmål, der ligeledes benævner respondentens historik indenfor politisk deltagelse i form af stemmeafgivning.

”Hvordan var din overordnede oplevelse af din sidste stemmeafgivning?”

- ☐ *Meget god*
- ☐ *God*
- ☐ *Hverken eller*
- ☐ *Dårlig*
- ☐ *Meget dårlig*
- ☐ *Ved ikke*

Handlingsspørgsmålene skal afklare, hvorvidt respondenterne er villige, men ligeledes i stand, til at anse web 2.0 som en demokratisk arena, hvor den politiske deltagelse er under udvikling. Således er spørgsmål 28 et eksempel på et handlingsspørgsmål, der har til formål at vurdere potentialet for internettet som supplement.

*”Ville du vælge at **stemme elektronisk**, hvis **både** traditionel og elektronisk stemmeafgivning var en mulighed?”*

- ☐ *Ja*
- ☐ *Nej*
- ☐ *Ved ikke*

De ovenstående typer af spørgsmål vurderes at give tilstrækkelige oplysninger til besvarelse af problemstillingen, hvorfor det ikke anses som relevant at udspørge respondenterne om trosspørgsmål eller videns-spørgsmål, hvorfor overflødige spørgsmål så vidt muligt er undgået.

Endvidere har der i konstruktionen af spørgsmålene været et markant fokus på præcise stillinger, eksempelvis vedrørende tid og sted. Der er tænkt på respondenterne, idet disse naturligvis er en central del af undersøgelsen, hvorfor formålet med spørgeskemaet vil være at give respondenterne noget at tænke over, frem for at udfyldelsen føles som en pligt. Desuden arbejdes der ud fra idéen om, at spørgeskemaet skal være kort og konkret, således respondenterne ikke vil miste fokus samt for at lette databehandlingen, dog vil visse test-spørgsmål kunne fremstå som gentagelser, men dette anses som nødvendigt, for at analysere respondenterens reelle holdning. Brugervenlighed er et nøgleord, hvorfor lange og klodsede sætninger bevidst er søgt undgået samtidig med, at faglige udtryk og komplicerede begreber vil blive udeladt for ikke at forvirre respondenterne. Desuden er formålet med undersøgelsen ikke at forhøre respondenterne om private oplysninger, som kan svække svarvilligheden, eksempelvis kan holdningsspørgsmål være ømtålige emner, selvom de ikke kan udelukkes fuldstændigt. Ved at undgå unødvendige spørgsmål konstrueres et overskueligt og fokuseret spørgeskema, der for respondenterne skal være tilgængeligt. Det er endvidere vigtigt, at

respondenten får en idé om, hvad de kommende spørgsmål vil byde på, idet undersøgelsen dermed effektiviseres og respondenterne forstår, hvad der svares på.

Spørgsmålene er desuden tilpasset en række videnskabelige krav, eksempelvis vil der være fokus på at sikre gyldighed og reliabilitet, hvilket vil blive uddybet i afsnit 3.5.1. Overordnet har konstruktionen af spørgsmålene været en tidskrævende og fokuseret proces, idet alt blev vendt og drejet for at sikre, at det endelige resultat blev så præcist som muligt. Endeligt er processen udarbejdet ud fra ordsproget ”øvelse gør mester”, hvorfor flere spørgsmål er blevet revideret, effektiviseret eller helt forkastet, hvilket afslutningsvist har medført til stor tilfredshed af spørgeskemaet. (Watt Boolsen; 2008, side 45-85)

I forberedelsesprocessen er det endvidere centralt at fokusere på spørgeskemaets svarmuligheder, der skal fremstå som fyldestgørende. Ligesom det var nødvendigt at stille forskellige typer af spørgsmål, er det ligeledes aktuelt at anvende flere variationer af svarmuligheder, hvorfor spørgeskemaet består af både lukkede svarmuligheder, åbne svarmuligheder og halv-åbne svarmuligheder. Lukkede svarmuligheder er anvendt for at styrke undersøgelsens pålidelighed, men ”tvinger” respondenterne til at træffe et specifikt valg, hvorfor gyldigheden svækkes. Dog er databehandling af lukkede svar relativt simpelt at bearbejde, idet respondenterne befinder sig inden for kategoriserede ”kasser”. Indenfor lukkede svarmuligheder, er der i spørgeskemaet anvendt tre svarmuligheder; dikotome svar, skalasvar og svarlister. Dikotome svar er ”enten eller” svar, hvor det vil være ulogisk at sætte flere kryds, som det eksempelvis fremgår af spørgeskemaets første demografiske spørgsmål.

”Køn?”

- ☐ Mand
- ☐ Kvinde

Således medvirker dikotome svar til at give et præcist og analyserbart datamateriale. Endvidere er skalasvar repræsenteret, hvor respondenterne skal vurdere sin egen placering på en skala, der typisk strækker sig fra ”meget enig” til ”meget uenig” ud fra et givent udsagn, som det eksempelvis ses i spørgeskemaets spørgsmål 13.

"Du bedes nu vurdere, hvor enig/uenig du er i følgende usagn omkring din brug af internettet"
(Fra 1 (Meget enig) til 5 (Meget uenig)) – Ved ikke

- ☐ *Jeg finder generelt brugen af computere nem*
- ☐ *Hjemmesider er generelt overskuelige*
- ☐ *Jeg besøger ofte de samme hjemmesider*
- ☐ *Jeg har nemt ved at overskue nye hjemmesider*
- ☐ *Hjemmesider skal være overskuelige, før jeg vil bruge tid på dem*
- ☐ *Jeg opsøger gerne nye hjemmesider*
- ☐ *Jeg bruger udelukkende internettet i forbindelse med mit arbejde/studie*

Det er bevidst valgt, at der oprettes en midterkategori, "hverken enig eller uenig", selvom respondenter erfaringsmæssigt har en tendens til at placere sig der, hvilket kan besværliggøre en specifik analyse. "Hverken enig eller uenig" er medtaget i spørgeskemaet, for ikke at "presse" respondenterne til at erklære sig enig eller uenig, hvilket suppleres med en "ved ikke" svarmulighed.

Afslutningsvist indenfor lukkede svar fremstår svarlister, hvor respondenter får flere svarmuligheder, dog indenfor lukkede besvarelser, hvilket eksempelvis ses i spørgeskemaets spørgsmål 6. Her er det muligt at vælge flere politiske aktiviteter ud af 14 givne svarmuligheder.

"Hvilke af følgende politiske aktiviteter har du deltaget i indenfor de seneste 12 måneder?"
(Sæt gerne flere krydser)

- ☐ *Stemt ved Folketingsvalget 2011*
- ☐ *Medlemskab af et politisk parti*
- ☐ *Kontaktet en politiker eller embedsmand*
- ☐ *Givet eller indsamlet penge til støtte for sociale eller politiske aktiviteter*
- ☐ *Diskuteret politik med familie/venner*
- ☐ *Deltaget i et politisk forum eller en diskussionsgruppe via internettet*
- ☐ *Deltaget i en demonstration*
- ☐ *Skrevet læserbreve*
- ☐ *Deltaget i et politisk møde*
- ☐ *Skrevet under på en underskriftsindsamling*
- ☐ *Kontaktet eller optrådt i medierne for at udtrykke mine synspunkter*
- ☐ *Boykottet eller bevidst købt bestemte varer af politiske, etiske eller miljømæssige grunde*
- ☐ *Ingen*
- ☐ *Andet _____*

Spørgsmål 6 defineres som et handlingsspørgsmål, der betegner respondentens tidligere politiske aktiviteter. Spørgsmålet adskiller sig desuden fra en af de grundlæggende tanker om, at mange svarmuligheder kan forvirre respondenterne, men i netop dette spørgsmål er det væsentlig at informere respondenterne om, hvilke aktiviteter, der anses som politiske. Desuden er én af disse svarmuligheder "andet", hvor respondenter selv kan udfylde et svar, eftersom det er usandsynligt, at undersøgelsen kan afdække alle tænkelige svarmuligheder. En "andet" kategori er således

nødvendig ved svarlister, selvom det kan besværliggøre en præcis analyse, idet de betegnes som halv-åbne svarmuligheder.

Modsat lukkede svar, vil åbne svarmuligheder have en høj gyldighed på bekostning af pålideligheden, da respondenterne selv har mulighed for at udarbejde sit svar, ligesom hos en "andet" kategori, hvilket vanskeliggør den efterfølgende behandling af datamaterialet. Spørgeskemaets bedste eksempel på et åbent svar er spørgsmål 30.

"Hvilke borgere ville blive udelukket, hvis folkeafstemninger blev foretaget elektronisk og hvorfor?" _____

Ovenstående spørgsmål er et centralt spørgsmål i forhold til besvarelse af problemstillingen, idet respondenterne må overveje, om alle i befolkningen er rede på at deltage politisk via web2.0, eller om der kan forekomme udelukkelse af andre individer. Således vil åbne spørgsmål fremkomme som citater i selve analysen, eftersom respondenternes svar er subjektivt varierende, hvorfor det kan afhjælpe den ellers objektive undersøgelse, eksempelvis til at belyse respondenternes brug af digitale medier eller som ovenstående spørgsmål indikerer, om elektronisk afstemning vil kunne forhindre visse befolkningsgrupper fra at deltage. (de Vaus; 2002, side 97-106 & Watt Boolsen; 2008, side 45-85)

3.3.3 Pilottest

Når konstruktionen af spørgsmålene og svarmulighederne er fuldstændt, skal der efterfølgende findes en rød tråd i spørgeskemaet, således respondenterne oplever en naturlig og logisk fremadskridende proces. Forinden omdeling af den endelige undersøgelse er alt dobbelttjekket, for at undgå stavefejl, tekniske fejl, misforståelser og lignende. Desuden er der foretaget en pilottest, hvor en lille repræsentativ gruppe har modtaget spørgeskemaet for at belyse eventuelle fejl og mangler. Bryman understøtter nødvendigheden af en pilotundersøgelse ved spørgeskemaer, idet respondenterens forståelse af spørgeskemaet er altafgørende for det indsamlede resultat. (Bryman; 2004, side 159) De Vaus henviser til pilottestens tre trin¹⁰, hvilken er anvendt for at sikre gyldigheden i henholdsvis spørgsmålene, spørgeskemaet samt den overordnede forståelse og betydning for ændringer. Pilottesten resulterede i nogle få ændringer, men forhåbentlig har disse ændringer haft stor betydning for forståelsen hos respondenterne. Den primære konstruktive kritik omhandlede

¹⁰ Pilottestens tre trin er udarbejdet af Jean H. Converse og Stanley Presser i 1986. De har blandt andet udgivet værket "Survey Questions: Handcrafting the Standardized Questionnaire"

spørgeskemaets længde, men grundet de fire fokuspunkter var det nødvendigt at favne bredt. Således blev der igangsat endnu en forkortelsesproces, hvilket blandt andet resulterede i at baggrundsvariablen beskæftigelse blev slettet fra spørgeskemaet, da uddannelsesniveaet vurderes dækkende for undersøgelsen. Desuden bliver bestemte baggrundsvariable, såsom indkomst og politisk overbevisning, udelukket, idet de ikke anses som relevante i forhold til besvarelsen af problemstillingen og ofte er følsomme emner hos respondenterne. (de Vaus; 2002, side 114-119)

3.3.4 Respondenterne

Den kvantitative undersøgelse henvender sig til respondenter over 18 år. Alder er den eneste afgrænsning i valg af respondenter, eftersom undersøgelsen bliver tilpasset problemstillingen, hvor demokratisk deltagelse og stemmeafgivning er tilegnet danskere over 18 år. Målet er derfor at finde et repræsentativt udvalg af den stemmeberettigede befolkning, hvorfor alder, geografi og køn er centrale baggrundsvariable, hvilket skaber en analyse, hvor det er muligt at identificere sammenhænge.

Hensigten med spørgeskemaundersøgelser er at kunne generalisere undersøgelsens resultater til den ønskede population. Det er således søgt at skabe valide statistiske usikkerhedsberegninger gennem et, så vidt muligt, tilfældigt udvalg af respondenter, om end denne antagelse anses som urealistisk, og stikprøven kun vil blive tilnærmelsesvis tilfældig. Undersøgelsen vil således næppe være fuldstændig repræsentativ, eftersom dette kræver et tilfældigt udvalg af respondenter. Grundet tidsperspektivet opsøgte universitetets studiechef, Preben Sørensen, som tillod at sende spørgeskemaet ud til et tilfældigt udsnit af universitetets studerende via mail. Dette resulterede i 3.505 mails til universitetsstuderende, og til trods for at svarprocenten typisk ligger under 20 procent, vil der for en stor del af undersøgelsens respondenter ikke være tale om fuldstændig tilfældig udvælgelse, idet der sandsynligt vil være et flertal af nordjyske universitetsstuderende. I forsøget på at udligne denne skævvridning blev ældre generationer og ikke-nordjyske respondenter opsøgt gennem eksempelvis Facebook, hvor familie og venner var behjælpelige med at dele spørgeskemaet ud i hele landet. Endvidere blev flere respondenter opsøgt personligt, eksempelvis benyttedes tre ældrecentre til at kontakte de ældre generationer, hvilke ifølge figur 1.3.1, ikke vil være at finde på internettet. Således er undersøgelsen ikke fuldstændig tilfældig, men der er bevidst arbejdet på at undgå en uundgåelig skævvridning for at validere det geografiske og aldersmæssige skel.

Respondenterne er således opsøgt både elektronisk og fysisk. Ved elektronisk kontakt medsendes et høfligt følgebrev, der ganske kort præsenterer forfatterne, undersøgelsens formål samt guider i udfyldelsen af skemaet. Se eventuelt følgebrevet øverst i spørgeskemaet, der er vedlagt som bilag 1. Endvidere garanteres respondenterne anonymitet, en etisk forpligtigelse, der ligeledes tilfalder de respondenter, der bliver opsøgt fysisk. Respondenten har af denne grund kunnet opsøge spørgeskemaet på en hjemmeside, der er oprettet til formålet.

3.4 Statistiske test af det empiriske data

Gennem specialets analyse vil den empiriske undersøgelse blive anvendt ud fra to statistiske analysemetoder; univariat analyse og bivariat analyse, hvilke vil blive uddybet yderligere i de efterfølgende afsnit.

3.4.1 Univariat analyse

Formålet med en univariat analyse er at skabe overblik over den empiriske undersøgelse i analysen, ud fra analysen af en enkeltstående variabel. Således er den univariate analysemetode relevant i forhold til specialets deskriptive problemstilling, hvorfor datamaterialet opstilles overskueligt i illustrative figurer i analysen, for dermed at fremhæve fordelingen i forhold til antallet af respondenter. (Bryman; 2004, side 324) Konkret ønskes der information om, hvorvidt de basale forhold overhovedet er opfyldt for at kunne tilbyde elektronisk stemmeafgivelse som supplement til den traditionelle deltagelse. De univariate analyser vil blive benyttet før de bivariate, da disse kan være medvirkende til at opstille den empiriske undersøgelses resultater. (Lolle; 2010, slides)

3.4.2 Bivariat analyse

Formålet med en bivariat analyse er at bidrage til en måling på sammenhængen mellem to typer af variable, dog ikke deterministiske sammenhænge. De bivariate analysemetoder vil derfor måle på sammenhængen mellem forskellige variable. I krydsningen af ordinale variable¹¹ vil der i analysen blive anvendt Gammakoefficienter, indenfor hvilken der findes forskellige styrker alt efter, hvor stærk sammenhængen er.

¹¹ Variable, der kan rangordnes, eksempelvis spørgeskemaets spørgsmål 10; Anvender du internettet? Hvor svarmulighederne er; dagligt, ugentligt, månedligt, sjældent, nej og ved ikke.

Gammakoefficientens styrke:

- $[+1,0 - 0,3]$ = Stærk positiv sammenhæng
- $[+0,29 - 0,2]$ = Moderat positiv sammenhæng
- $[+0,19 - 0,1]$ = Svag positiv sammenhæng
- $[0,09 - -0,09]$ = Ingen nævneværdig sammenhæng
- $[-0,1 - -0,19]$ = Svag negativ sammenhæng
- $[-0,2 - -0,29]$ = Moderat negativ sammenhæng
- $[-0,3 - -1,0]$ = Stærk negativ sammenhæng

Gammakoefficienter kan således være både positive og negative, om end dette ikke har betydning for styrken af sammenhængen, så angiver dette i stedet sammenhængens retning. (Nielsen & Kreiner; 2003, side 269-272)

Modsat ordinale variable, behandles nominale variable¹² ikke ud fra Gamma, men ved hjælp af en Chi²-test, hvilken ikke kan indikere styrken af sammenhængen, men blot hvorvidt der findes en sammenhæng. Chi²-testen praktiseres ved at teste en nulhypotese, hvor sammenhængen kan bevises, hvis Chi² er forskellig fra 0. Chi² består, i modsætning til Gamma, udelukkende af positive værdier, der strækker sig fra 0 til uendelig. (de Vaus; 2002, side 254-256).

P-værdien angiver sandsynligheden for, at stikprøvens værdi i forhold til nulhypotesen skyldes stikprøvetilfældigheder, i stedet for at være et udtryk for virkeligheden. Skal nulhypotesen afvises kræves en p-værdi på max 0,05 niveau, da undersøgelsen med 95 procents sikkerhed vil ligge indenfor det påviste i et uendeligt antal stikprøver. 95 procents sikkerhedsintervallet er valgt, da det giver en stor sikkerhed for resultatets generaliserbarhed, hvilket er tilstrækkeligt i en samfundsvidenskabelig undersøgelse. En højere p-værdi end 0,05 niveau mindsker sandsynligheden for at opdage eksisterende sammenhænge.

Signifikansniveauerne for Chi²-test:

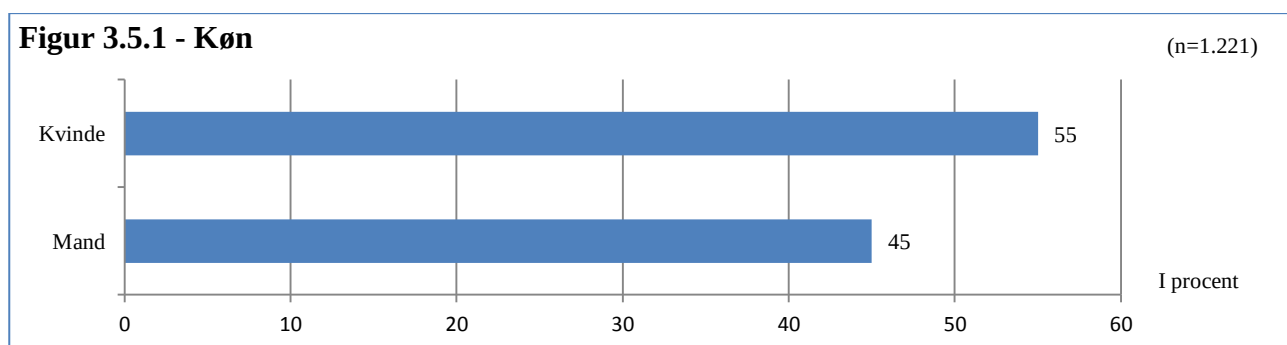
- * = Signifikant på 0,05 niveau
- ** = Signifikant på 0,01 niveau
- *** = Signifikant på 0,001 niveau

¹² Variable, hvor rangordning ikke er mulig, eksempelvis spørgeskemaets spørgsmål 11; Hvorfra benytter du internettet? (Sæt gerne flere krydser) Her kan respondenterne svare følgende; hjemmet, arbejdspladsen/uddannelsesinstitutionen, biblioteket/borgerservice, familie/venner og andet.

3.5 Præsentation af de empiriske data

Dette afsnit har til formål at introducere nogle af specialets empiriske undersøgelses indsamlede data, og det efterfølgende afsnit vil give en vurdering af, hvorvidt de indsamlede data har et tilstrækkeligt generaliseringsgrundlag, hvilket er ønsket med undersøgelsen. Således inddrages statistisk materiale fra Danmarks Statistik for at vurdere, hvorvidt udvalgte baggrundsvariable kan danne generaliserbar data. Konkret beror denne spørgeskemaundersøgelse på 1.003 fuldendte besvarelser, imens 117 besvarelser ikke blev gennemført, hvilket kan skyldes tekniske problemer, men det kan ligeledes begrundes med, at tilbagemeldingerne fra pilotundersøgelsen ikke er opfyldt tilfredsstillende. Således vil de 117 respondenter, der ikke færdiggjorde spørgeskemaet, blive medregnet i de spørgsmål, de udfyldte.

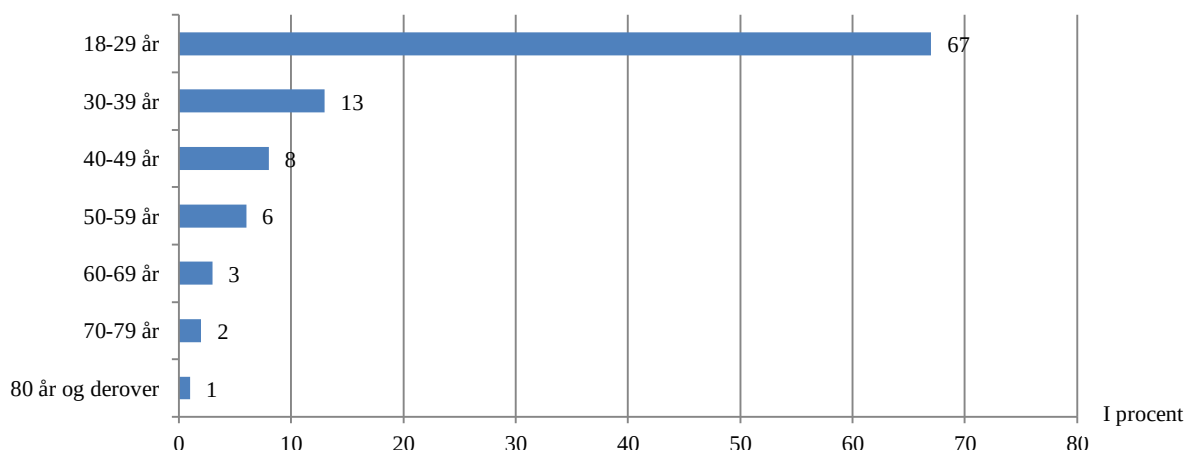
Eftersom ønsket har været at lave en så vidt mulig generaliserbar undersøgelse, er det nødvendigt at alle er repræsenteret forholdsvis ligeligt, hvorfor dette afsnit vil redegøre for specialets mulighed for at generalisere undersøgelsen til en større kontekst. Fordelingsmæssigt ser den indsamlede empiri fyldestgørende ud, når det kommer til baggrundsvariablen køn, der er illustreret i figur 3.5.1.

Således viser figur 3.5.1 en nogenlunde jævn fordeling mellem kønnene, hvilket stemmer overens med fordelingen på samfundsplan, idet der ses et mindre flertal af kvinder, men mændene er ligeledes godt repræsenterede med 45 procent, hvorfor det vurderes til at være forholdsvis repræsentativt. Anderledes ser det umiddelbart ud, når variabelen er alder, hvilket ses i 3.5.2. Mere end 2/3 af undersøgelsens respondenter er nemlig mellem 18-29 år, hvilket vurderes til at være åbenlyst urealistisk, hvorfor generaliseringsgrundlaget forfalder omkring variabelen alder.

Figur 3.5.2 - Alder

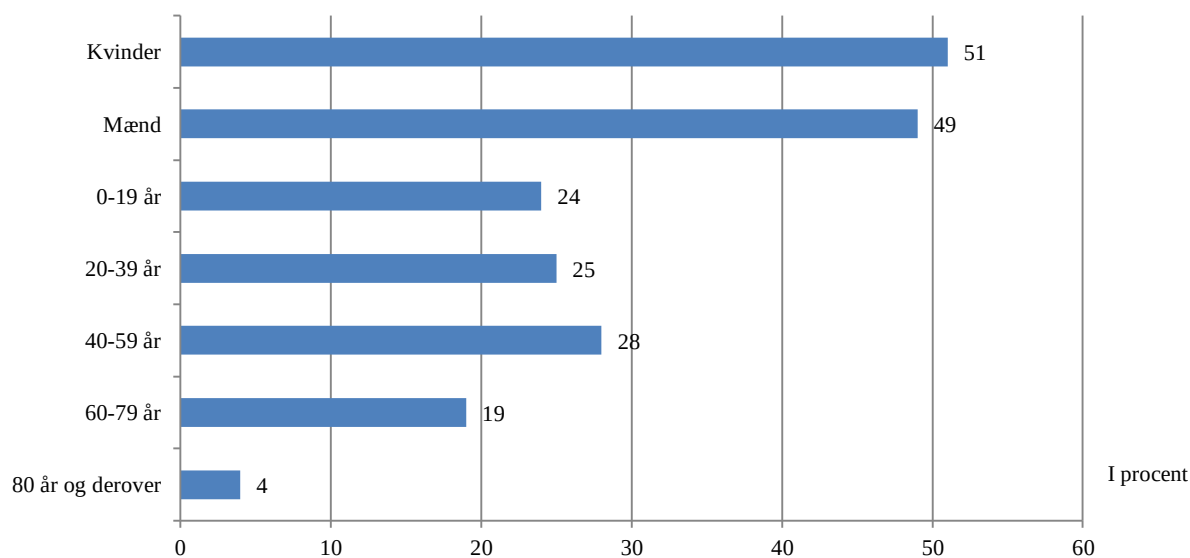
(n=1.221)

Figur 3.5.2 illustrer yderligere en degressiv udvikling i forbindelse med alder, hvilket ligeledes sår tvivlsspørgsmål ved repræsentativiteten. Umiddelbart vil der ikke opstå udfordringer i forhold til variablen køn, men desværre er undersøgelsen ikke så repræsentativ som ønsket, hvilket især udtrykkes på variablen alder. Således viser nedenstående figur 3.5.3 fra Danmarks Statistik, i nogenlunde overensstemmelse med specialets empiri, et mindre overtal af kvinder. Undersøges alder, der imidlertid ikke kategoriseres i de samme intervaller, er resultatet øjensynligt et andet.

Figur 3.5.3 - Køn og alder ifølge Danmarks Statistik, 2011

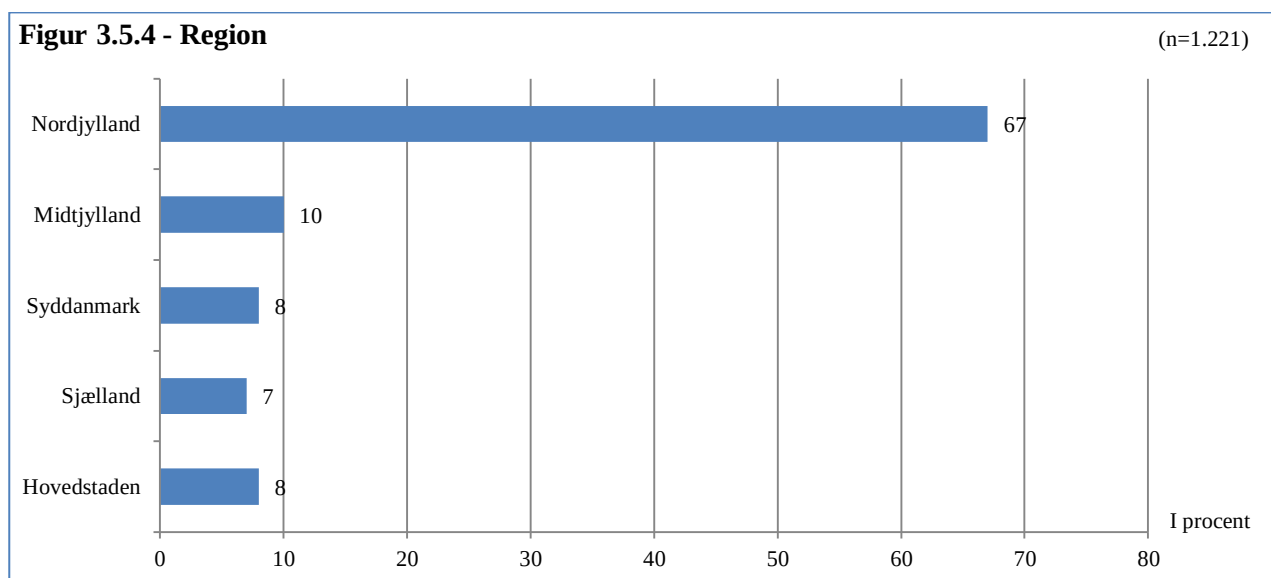
(n=5.560.628)

Kilde: Danmarks Statistik, 2011D

Om end intervallerne er divergente i de to undersøgelser, kan der på andelenes ses en tydelig forskel. Årsagen hertil vurderes til at være den anvendte indsamlingsmetode igennem universitets

mailregister, hvor et flertal må antages at være mellem 18-29 år, mens nogle placeres i kategorien 30-39-årige, der er repræsenteret med 13 procent. Den svage repræsentativitet kommer yderligere til udtryk i præsentationen af region, hvor en skrævvridning dog var ventet og forsvares med, at udbredelsen af internettet er landsdækkende i Danmark, hvorfor region ikke er en markant variabel for brugen af internet. Den store nordjyske tilslutning skyldes, ligesom med alder, udsendelsen af spørgeskemaer via universitets database, som øjensynligt har medvirket til, at hele 67 procent af respondenterne er fra Region Nordjylland, idet mange studerende ved Aalborg Universitet er bosiddende i det nordjyske. Således viser figur 3.5.4 fordelingen af regioner.

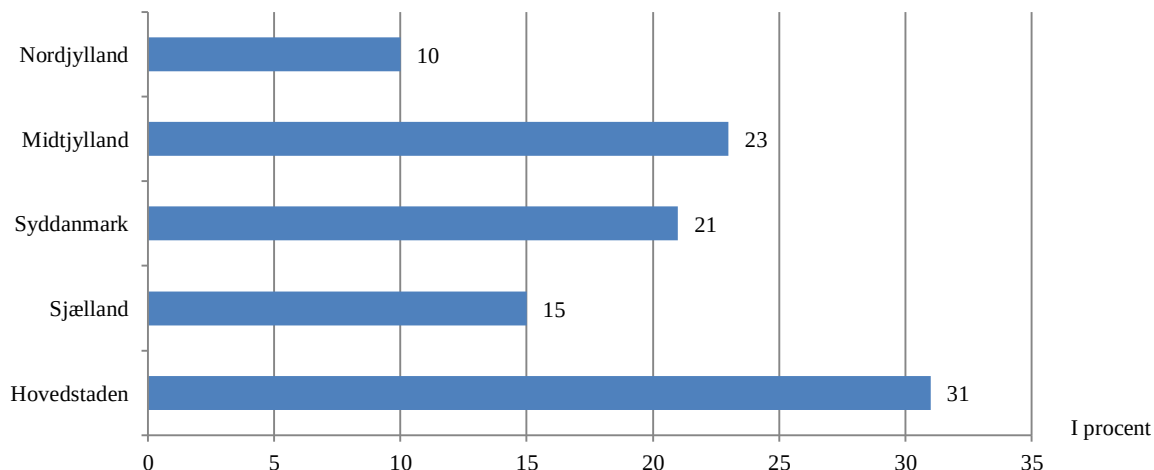

Figur 3.5.4 er således et godt eksempel på en uundgåelig skævvridning, grundet specialets begrænsning i tid og ressourcer, men ses der bort fra de nordjyske respondenter, som udgør lidt over 2/3, så ses en fin jævn fordeling mellem de øvrige regioner. Her kan en sammenligning med Danmarks Statistik for alvor medvirke til en kritisk vurdering de indsamlede empiriske data. Således viser figur 3.5.5 fra Danmarks Statistik¹³, hvordan nordjyderne er overrepræsenterede i den empiriske undersøgelse, hvilket i en komplet repræsentativ undersøgelse vil være ganske urealistisk, idet Region Nordjylland har færrest indbyggere og kun udgør 10,4 procent af den samlede danske befolkning. Desuden ses det, at folk i høj grad flytter til Region Hovedstaden på bekostning af de øvrige fire regioner, der oplevede fraflytninger af mellem 282 borgere fra Region Midtjylland til 3.350 borgere, der valgte at forlade Region Syddanmark.

¹³ Procentandelene er selv beregnet ud fra figurens oplysninger.

Figur 3.5.5 - Region ifølge Danmarks Statistik, 2011

(n=5.560.628)

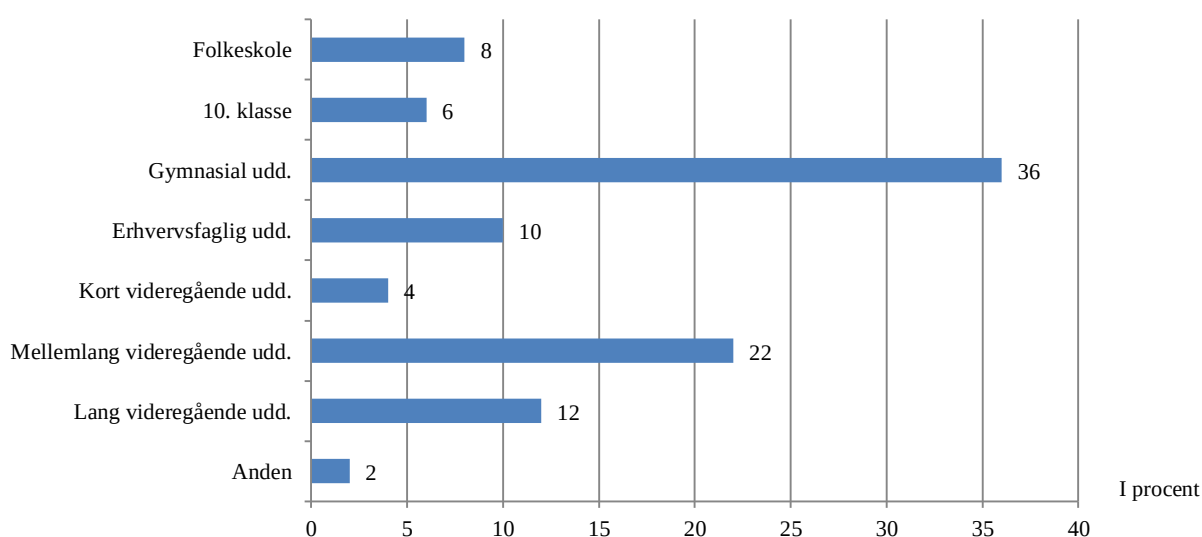

Kilde: Danmarks Statistik, 2011C

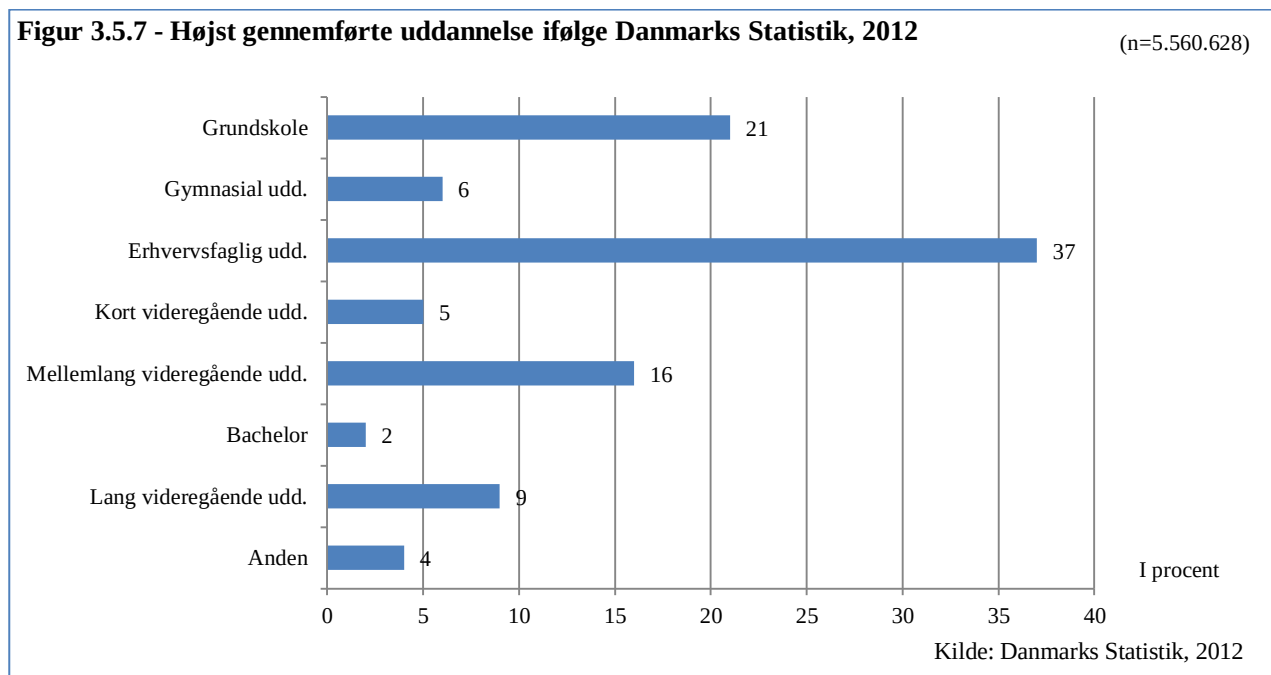
I specialets undersøgelse kommer otte procent af respondenterne fra Region Hovedstaden, hvilket af hensyn til repræsentativiteten, burde ligge omkring 30 procent. Dermed kan det med rimelighed fastslås, at generaliseringsgrundlaget udfordres af en ringe fordeling mellem respondenternes region, men som det tidligere er argumenteret, er region ikke en afgørende variabel for en differentieret brug af internet og politisk deltagelse. En anden variabel, der kan være interessant at måle på i forbindelse med specialet, er højst gennemførte uddannelse, hvor den empiriske indsamling umiddelbart viser en nogenlunde jævn fordelt figur 3.5.6, dog med to højdespringere i form af borgere med en gymnasial uddannelse eller en mellemlang videregående uddannelse, der ligger på henholdsvis 36 procent og 22 procent.

Figur 3.5.6 - Højst gennemførte uddannelse

(n=1.221)

Sammenholdes figur 3.5.6 med figur 3.5.4 er svarene tydeligvis mere divergerende, når det kommer til respondenternes højst gennemførte uddannelse. Således kunne uddannelsesniveau umiddelbart være en mere realistisk variabel, men generaliseringsgrundlaget svækkes af følgende figur 3.5.7 fra Danmarks Statistik, der viser danskernes uddannelsesniveau i 2011.

Den samfundsmæssige aktuelle figur 3.5.7 har visse ligheder med specialets empiriske undersøgelse, men der ses ligeledes nogle fremtrædende afvigelser. Umiddelbart ses der en forholdsvis overensstemmelse mellem flere af kategorierne; folkeskolen, kort videregående uddannelse, mellemlang videregående uddannelse samt lang videregående uddannelse som højst gennemførte uddannelse, men derudover er der markante forskelle på de øvrige kategorier. Den mest distinkte forskel findes på de respondenter med en gymnasial uddannelse som højst gennemførte uddannelse, hvor 36 procent af respondenterne i specialets empiriske undersøgelse har gennemført en sådan, imens andelen på landsplan kun er seks procent. Der ses ligeledes tydelig forskel på andelen af respondenter med en gennemført erhvervsfaglig uddannelse, hvoraf ti procent i specialets empiriske undersøgelse tilhører denne gruppe mod en firdobling til 37 procent i undersøgelsen fra Danmarks Statistik. Således kan den empiriske undersøgelse virke nogenlunde realistisk, om end den ikke er repræsentativ på to af uddannelsesniveauerne, hvorfor det er nødvendigt at tage visse forbehold, når der skal analyseres på det indsamlede materiale. Således har udvalgte eksempler påvist, at nogle variable er lettere at generalisere ud på samfundsplan end andre, hvorfor det vil være relevant at se nærmere på begreberne reliabilitet og validitet.

3.5.1 Reliabilitet og validitet

Valget af specialets design sætter grænser for forventningerne til undersøgelsens reliabilitet og validitet, hvorfor det er vigtigt at tage de nødvendige forbehold, således undersøgelsen fremstår troværdig.

Reliabiliteten er generelt høj i forbindelse med brugen af et kvantitativt tværnsnitsdesign og afviklingen af spørgeskemaundersøgelser, idet tallene kan reproducere og undersøgelsens homogenitet dermed tjekkes, hvorfor reliabilitet ofte vægtes højere end validitet i sådanne undersøgelser. (Bryman; 2004, side 28) Generelt er tværnsnitsdesign brugbare i forhold til skabelsen af et øjebliksbillede af en given situation hos en samlet befolkning, hvilket sker igennem foretagelsen af en statistisk stikprøve hos en tilfældigt udvalgt respondentgruppe. En sådan undersøgelse er overskuelig tidsmæssigt såvel som ressourcemæssigt at gennemføre, men sætter også naturlige grænser for undersøgelsens reliabilitet og validitet. Den empiriske undersøgelses formål er at generalisere fra stikprøve til samlet befolkning, hvilket resulterer i en høj ekstern validitet i forhold til stikprøvens relevans i relation til den samlede befolkning, men en lavere intern validitet i forhold til, hvorvidt de personer, der udvælges som respondenter, er repræsentative i forhold til befolkningens sammensætning og holdninger. I relation til denne undersøgelse forefindes der dog væsentlige forbehold i forhold til den traditionelle opfattelse af kvantitative undersøgelsers niveau for reliabilitet, idet udvælgelsen af respondenterne i undersøgelsen har influeret på reliabiliteten. (Bryman; 2004, side 43)

Generelt skaber respondentudvælgelsen usikkerhed for resultatet, idet udvælgelsen primært er sket gennem sociale medier, personlige netværk og personligt fremmøde på institutioner. De Vaus beskriver brugen af internettet til indsamling af empiri som en potentiel begrænsning, idet borgere uden internetadgang kan få vanskeligt ved at deltage i undersøgelsen, hvilket i denne undersøgelse kompenseres ved personlig opsøgning af nogle respondentgrupper. Yderligere anfører de Vaus, at brug af internettet til indhentning af besvarelser via spørgeskemaer, ofte vanskeliggøres af en vigende svarprocent, grundet tekniske kategoriseringer af skemaet som spam eller udeladelse via filtrering. Spredning af skemaet via e-mail kan ligeledes resultere i en negativ holdning hos respondenterne, idet uønskede mails i indbakken er et brud på respondenternes såkaldte digitale etikette, hvor normen er, at ingen bebyrder andre med uønsket information, hvorfor svarprocenten kan forværres ved brud på denne. Dette søges forhindret via oprettelsen af en hjemmeside, aktiv

annoncering på nettet, pop-up vinduer samt via de sociale medier. Derved kommer kun de respondenter, der ønsker at deltage med i undersøgelsen, og de der aktivt opsøger spørgeskemaet. Derved spredtes en positiv stemning omkring respondenternes deltagelse i undersøgelsen og svarprocenten bedres. Ligeledes pointerer de Vaus, at internettet aldrig udelukkende må anvendes til udarbejdelsen af en undersøgelse, der ønskes at være repræsentativ for en samlet befolkning, grundet en bias i forhold til socioøkonomiske forhold. Dette søges kompenseret for i denne undersøgelse ved hjælp af opsøgning af respondenter, der normalt ville falde ind under disse bias, således disse også er repræsenteret i undersøgelsen i det omfang, det er muligt at gennemføre. (de Vaus; 2002; side 77-80)

Imidlertid vil der, uanset de forsøgte compensationer, opstå en skævvridning af undersøgelsens respondentgrundlag, der afviger fra det kvantitative ideal om en tilfældigt udvalgt respondentskare. Idet udvælgelsen af respondenterne har været begrænset til et nærhedsprincip og til kontakter rundt omkring i landet, så er udvælgelsen ikke blevet tilfældig og kan dermed ikke forventes at afsløre et eksakt samlet billede af den danske befolknings situation. Derved kan der opstå en overvægt af specifikke befolkningsgrupper i undersøgelsen, hvorved undersøgelsen bliver sværere at reproducere, medmindre nøjagtigt samme fremgangsmåde anvendes. (Bryman; 2004, side 28-29) Således viste afsnit 3.9, at der var et flertal af respondenter med en gymnasial uddannelse, hvilket ligger over gennemsnittet for den samlede danske befolkning, idet spørgeskemaet er blevet udsendt via Aalborg Universitets netværk til deres afdelinger i Aalborg, Esbjerg og København. Dette er med til at skabe et uensartet billede af den uddannelsesmæssige fordeling, hvilket yderligere forstærkes af et overtal af repræsenterede nordjyder, der ligeledes udgør et usikkerhedsmoment, idet disse geografisk vil være hyppigere repræsenterede end øvrige landsdele på grund af skemaets omdelingsform og logistiske begrænsninger. (de Vaus; 2002, side 77-80)

Undersøgelsens reliabilitet viser således en skævhed i fordelingen af særligt de yngste respondenter, de gymnasialt uddannede samt fordelingen på regionerne i forhold til de nationale tal.

Undersøgelsen viser generelt de samme tendenser i befolkningen, som i de nationale data, men med enkelte afvigelser, hvorfor der tages forbehold for den deraf vigende repræsentativitet. Overordnet set er der dog stadig tale om en undersøgelse, der i kraft af sin fordeling stadig kan siges at være delvis repræsentativ i forhold til den samlede befolkning, såfremt denne sammenholdes med de nationale tal. (Bryman; 2004, side 43 & 84-100)

Validitetsmæssigt eksisterer der trods undersøgelsens lavere grad af reliabilitet flere argumenter for, at undersøgelsen stadig er brugbar og besidder en gyldig forklaringskraft. Undersøgelsen viser generelt de samme demografiske tendenser som de nationale data og der stiles i problemstillingen derfor heller ikke efter mere end en afklaring af, i hvilken retning tendensen omkring digital politisk supplering går tilnærmelsesvist set i forhold til det nationale plan, i den grad, det er muligt. Der eksisterer derfor ikke nogen forventning om, at undersøgelsen kan generaliseres med fuldkommen sikkerhed, men at denne troværdigt kan være med til at indikere, hvordan øjebliksbilledet af samfundets situation ser ud. Undersøgelsen baserer sig således på ønsket om at fremhæve tendenser, frem for kendsgerninger. (Bryman; 2004, side 28-30)

Undersøgelsen viser generelt de tendenser og sammenhænge, der ønskes undersøgt, idet de intentionelt undersøgte sammenhænge ikke fremstår som berørte af den lavere reliabilitet. Undersøgelsen afspejler i sit demografiske grundlag ganske vist en vis usikkerhed, idet den yngste respondentgruppe samt Region Nordjylland er særligt repræsenteret, men dette har kun ringe indflydelse på det samlede resultat, idet sammenhængene kan eksistere uafhængigt af den demografiske fordeling. Konkret betyder dette, at der stadig kan drages sammenhænge mellem eksempelvis alder og internetforbrug eller urbaniseringsgrad og internetforbrug. Derved frigøres sammenhængene fra reliabilitetens afgrænsninger, hvorfor undersøgelsens validitet ikke lider skade. (Bryman; 2004, side 28-30)

Imidlertid begrænses undersøgelsen validitetsmæssigt i sin interne validitet, i forhold til mere tekniske forhindringer, idet det eksempelvis ikke er muligt at spørge yderligere ind til respondentens svar og dermed sikre sig respondentens subjektivitet i forhold til den samlede befolknings sammensætning. Dette forsøges kompenseres for ved medtagelsen af flere baggrundsvARIABLE i undersøgelsen, der har til formål at beskrive og indplacere den enkelte respondents repræsentativitet. Ligeledes forsøges det at tydeliggøre og operationalisere undersøgelsesspørgsmålene, således de fremstår så utvetydige og overskuelige som muligt og dermed ikke truer den interne validitet i deres udformning og sammenhæng. Sammenhængen forsøges endvidere sikret ved anvendelsen af gennemprøvede og anerkendte spørgsmål og indikatorer fra store nationale undersøgelser. Dette gavner ligeledes den eksterne validitet, idet de anvendte spørgsmål generelt tidligere er anvendt i undersøgelser, der med succes er blevet generaliseret til en samlet population. (Bryman; 2004, side 28-30)

Udformningen af spørgeskemaet sætter yderligere grænser for forklaringskraften, hvor der er lagt fokus på respondentens egne holdninger og selvopfattelse, eksempelvis i forhold til politisk engagement og kompetencer. Sidstnævnte kunne i realiteten måles videnskabeligt via en længere række af vidensspørgsmål og brugsspørgsmål om internettet og politik, for derigennem indirekte at markere respondentens kompetenceniveau. Dette er imidlertid fravalgt, delvist af hensyn til spørgeskemaets længde, da flere respondenter i pilottesten klagede over skemaets længde, delvist grundet ønsket om at opnå et direkte og utvetydigt billede af respondentens selvopfattede kompetenceniveau. Det sidste betyder, at respondenterne får mulighed for selv at definere sin værdi som demokratisk borger, hvilket gør det let at sammenfatte dette med teorien, der anfører kompetence som en grundpille for demokratiets opretholdelse og den politiske deltagelses værdi. (Bryman; 2004, side 65-70)

Det antages endvidere i gennemførelsen af spørgeskemaet ideelt set, at respondenterne blot bliver bedt om at forholde sig til det udleverede spørgeskema, uden nogen forudgående forberedelse, for herefter at besvare det alene. Der eksisterer imidlertid flere forbehold i denne forbindelse. Det første er, at skemaet på grund af tekniske begrænsninger ikke kan låses sådan, at skemaet kun kan besvares én gang på hver computer, hvorfor respondenter i princippet kan besvare skemaet flere gange. Var det imidlertid muligt at låse skemaet, ville det ikke være muligt for flere familiemedlemmer med kun et medie i husstanden med internetadgang at besvare skemaet. Derfor har det af tekniske såvel som af praktiske årsager været nødvendigt at gennemføre undersøgelsen uden denne lås på skemaet. Dertil kommer, at det ved elektroniske besvarelser ikke er muligt at ”aflæse” respondentens mimik, hvilket gør det nødvendigt, at have tillid til at respondenterne svarer fyldestgørende, hvorfor præcision er et nøgleord i konstruktionen af spørgeskemaet. Der eksisterer dog en undtagelse fra dette, idet visse grupper af fortrinsvis ældre borgere primært er opsøgt personligt på aktivitetscentre i Aalborg Kommune, hvor de har måttet besvare skemaet i papirform. Dette betyder, at disse respondenter potentielt har kunnet lade sig påvirke af andre under besvarelsen af skemaet. Dette må anses som en usikkerhed i besvarelserne, hvilket er svært at undgå grundet anvendelsen af skemaer i papirform og opsøgningen af de ældre på aktivitetscentrene. (Bryman; 2004, side 70-75)

4.0 Analyse

I dette kapitel vil de teoretisk funderede kriterier for graden af demokrati blive analyseret i forhold til de empiriske resultater af den gennemførte spørgeskemaundersøgelse. Kriterierne vil blive behandlet i forhold til deres opdeling i de operationaliserede fokuspunkter socioøkonomi, lige adgang, kompetencer og engagement, som beskrevet i afsnit 2.3. Først vil kriterierne og empirien knyttes an til fokuspunkterne socioøkonomi og lige adgang, idet disse to punkter teoretisk og empirisk supplerer hinanden, hvorfor de blive behandlet sammen. Dernæst vil fokuspunktet kompetence selvstændigt blive sat i forhold til empirien, hvorefter yderligere et selvstændigt afsnit om engagementets rolle for den politiske deltagelse i forhold til de demokratiske idealer og empirien vil blive analyseret. Dette har til formål at besvare de opstillede forventninger og danne udgangspunkt for den senere diskussion af, hvorvidt web 2.0 kan anvendes som en alternativ eller supplerende demokratisk arena til politisk deltagelse.

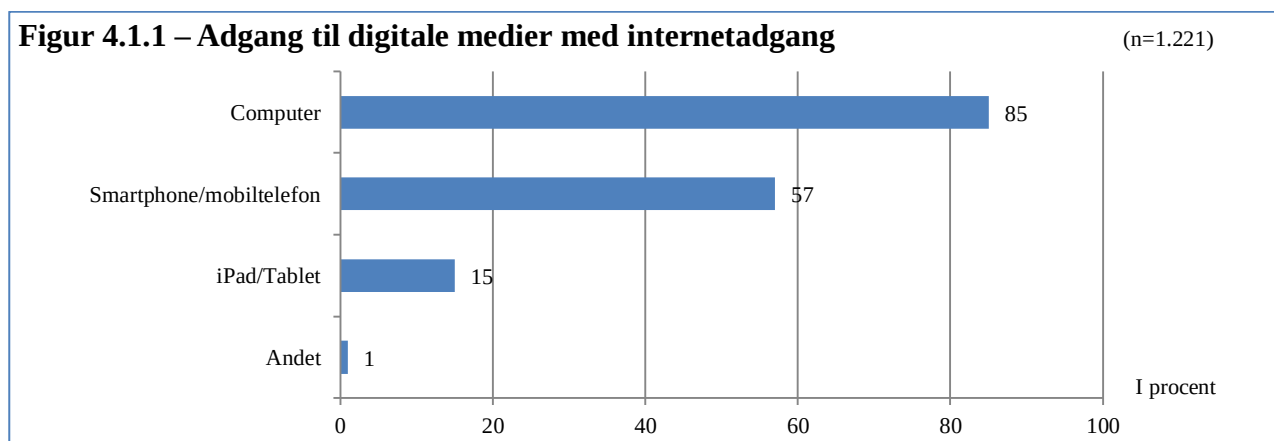
4.1 Socioøkonomiske forhold og lige adgang

Den lige adgang til internettet er en væsentlig faktor i forhold til specialets problemstilling, hvorfor denne delanalyse vil undersøge, hvorvidt internettet kan benyttes som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer, og det er således afgørende, at alle borgere som udgangspunkt har adgang til mediet. I forhold til den lige adgang arbejder specialet med en grundlæggende præmis om, at alle har mulighed for at få adgang til internettet, således ingen borger formelt er udelukket fra mediet.

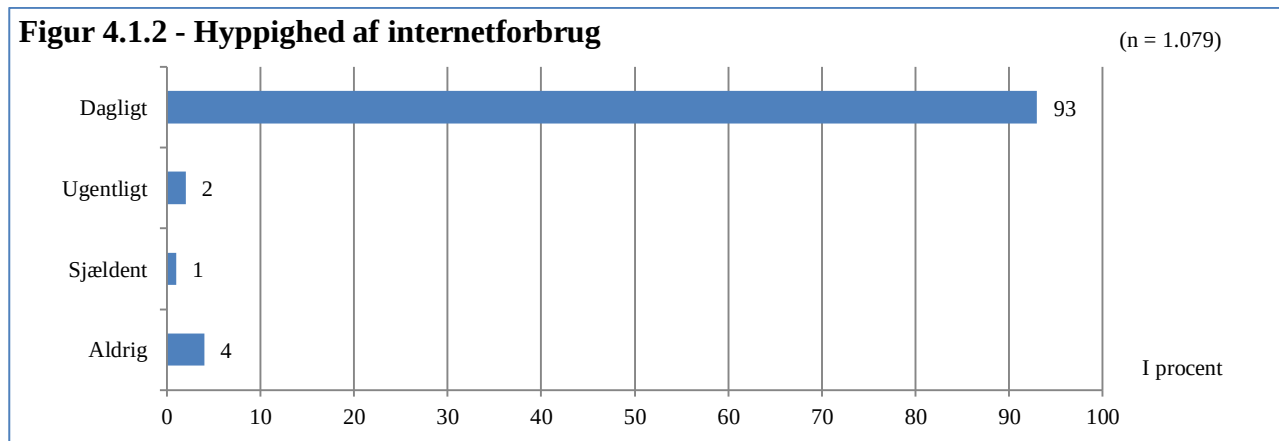
I forhold til det teoretiske grundlag, så relaterer den lige adgang sig til centrale argumenter ved såvel Habermas som Dahl, hvilket især skyldes teoretikernes tilgang til deltagelsen i demokratiet. De mener, at den lige adgang er essentiel for demokratiets holdbarhed og funktionalitet, hvorfor samfundet bør sikre, at alle borgere har mulighed for at deltage i politiske diskussioner og demokratiske beslutningsprocesser. Ifølge Habermas er det et demokratisk ideal, at den lige adgang til den politiske arena sikres gennem etableringen af en borgerlig offentlighed, der er støttet af samfundet. Således understreger han, at alle borgere skal og vil deltage i demokratiet, hvis den lige adgang er til stede, idet der ikke findes forhindringer for deltagelsen. Dahl anerkender ligeledes, at den lige adgang skal sikres gennem retten til deltagelse og information omkring de trufne flertalsbeslutninger, idet dette er medvirkende til at sikre individerne mod udelukkelse. Det er

således væsentligt, at ingen voksne mennesker, der besidder mulighederne, må udelukkes fra demokratiet, ligesom alle skal have indflydelse på den politiske dagsorden, hvorfor intet argument er udelukket samt at debatten aldrig må lukkes. Samtidig understreger Dahl, at alle borgere har ret til medbestemmelse samt at alle meninger bliver hørt. Habermas og Dahl supplerer således hinanden i forhold til den lige adgang, idet de begge anerkender individernes ret til at være en del af den demokratiske proces, ligesom de understreger vigtigheden af, at alle individer er medvirkende i debatten og til at påvirke beslutningsprocessen.

Som udgangspunkt er den vigtigste faktor, når det omhandler lige adgang i forhold til elektronisk deltagelse, at borgerne har adgangen til den arena, hvor den politiske deltagelse skal foregå. Det betyder i realiteten, at borgeren skal have adgang til et medie med internetadgang. I denne sammenhæng er det ikke essentielt, om borgerne har brugt mediet til at skabe internetadgang, men udelukkende om mediet kan gøre det. Figur 4.1.1 viser således, hvor stor en andel af respondenterne, der har adgang til et medie med mulighed for internetadgang.

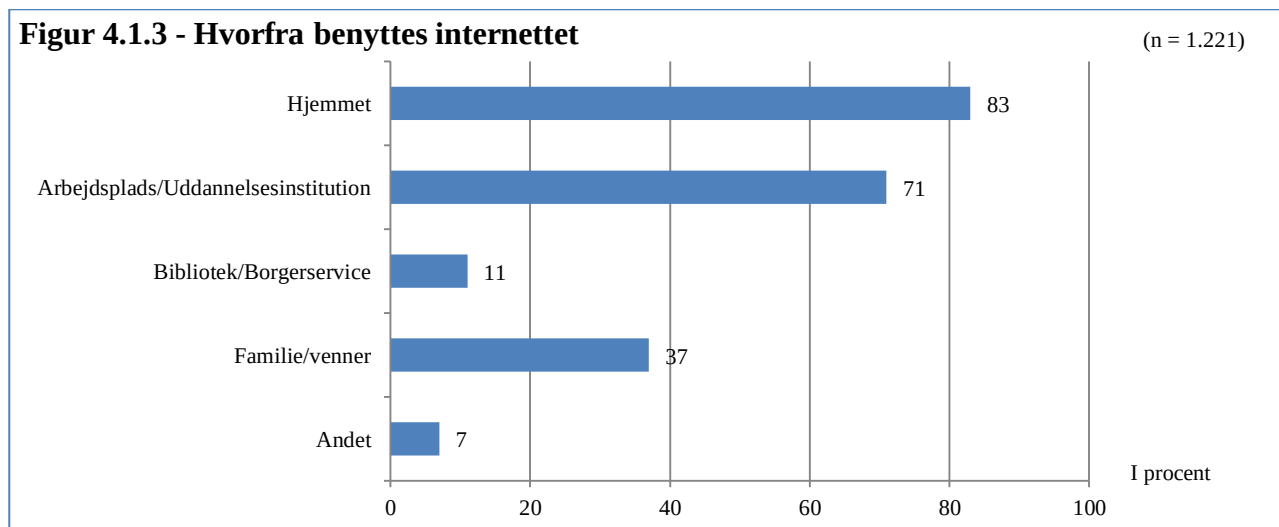

Figur 4.1.1 viser, at 85 procent af respondenterne har adgang til computere, hvilket må anses som en væsentlig andel, hvorfor der som udgangspunkt er lige adgang til en eventuel alternativ politisk arena. Ydermere viser figur 4.1.1, at over halvdelen af respondenterne anvender mobiltelefoner med mulighed for adgang til internettet, hvorfor en stor andel af respondenterne har en tilnærmelsesvis konstant adgang til internettet. Figur 4.1.1 viser ikke, hvor mange der i realiteten anvender internettet, hvorfor det er nødvendigt at undersøge dette, hvilket illustreres i figur 4.1.2, der viser respondenternes hyppighed i brugen af computere.

Figur 4.1.2 - Hyppighed af internetforbrug

Figur 4.1.2 viser, at 93 procent af respondenterne anvender internettet dagligt, hvilket betyder, at langt størstedelen har nem adgang til mediet. Samtidig viser figur 4.1.2, at kun fire procent af respondenterne aldrig anvender internettet. Her skal det dog bemærkes, at den empiriske undersøgelse kan være skævvredet, idet undersøgelsen er internetbaseret. Det har en betydning, da størstedelen af respondenterne har besvaret undersøgelsen på internettet, hvorfor der vil være et overskud af denne gruppe i undersøgelsen. Dette er søgt kompenseret for, ved at der er opsøgt respondenter, der, ifølge figur 1.3.6, ikke anvender internettet, hvilket dog højst sandsynligt ikke har udjævnet skævheden helt.

Adgangen til internettet er ligeledes betinget af, hvorfra respondenterne benytter det, idet der kan være individer, der udelukkende benytter internettet fra andre steder end hjemmet. Figur 4.1.3 viser således, hvorfra respondenterne har adgang til internettet.

Figur 4.1.3 - Hvorfra benyttes internettet

Figur 4.1.3 viser, at henholdsvis 83 procent og 71 procent af de respondenter, der benytter internettet, gør det fra hjemmet samt arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen, hvilket betyder, at en meget stor andel af respondenterne nærmest dagligt har adgang til internettet, hvilket stemmer overens med figur 4.1.2, der viser at 93 procent af respondenterne dagligt benytter internettet. Der er samtidig en større andel af respondenterne, der benytter internettet, som ikke har adgang til et medie med internetforbindelse i hjemmet, hvorfor denne gruppe må benytte offentligt tilgængelige medier eller medier på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen.

Den empiriske undersøgelse viser, at en meget stor andel af respondenterne har direkte adgang til internettet i hjemmet, hvorfor de har nem adgang til en eventuel alternativ politisk arena. Samtidig har en forholdsvis stor andel af respondenterne adgang til internettet fra arbejdsplads, uddannelsesinstitution eller hos familie og venner, hvorfor det er en meget lille andel af respondenterne, der ikke har mulighed for at skaffe sig adgang til mediet, hvis det skulle være nødvendigt som led i den demokratiske deltagelse. Således vil det for de fleste være muligt at skaffe sig adgang til mediet i kortere tid, hvorfor det ville være muligt at deltage i afstemninger eller meningstilkendegivelser, hvor tidsfaktoren ikke er afgørende. Derimod vil der være problematisk at benytte internettet til deliberation, hvis adgangen til mediet ikke er i hjemmet, idet dette kan tage længere tid, hvilket normalt ikke er til rådighed på arbejdspladsen, uddannelsesinstitutionen eller hos familie og venner. Samtidig er det essentielt at undersøge, hvorvidt der er en skævvridning i adgangen til internettet blandt de respondenter, der ikke anvender dette. Til trods for, at andelen af respondenter, der ikke anvender internettet, er forholdsvis lille, så er det nødvendigt at undersøge, om den gruppe repræsenterer individer fra samme socioøkonomiske lag, idet dette i realiteten kan dække over en hel samfundsgruppe.

I forhold til det teoretiske grundlag, hvor den lige adgang er et centralt element hos såvel Habermas som Dahl, så er det nødvendigt at undersøge, hvorvidt den lige adgang er gældende for alle socioøkonomiske grupper i samfundet, idet udelukkelsen ikke må blive gældende for hele grupper, da dette kunne få indflydelse på den demokratiske debat og deltagelse. I afsnit 2.3 oplystes en række forventninger til den lige deltagelse, hvilket primært omhandlede alder som en faktor i forhold til adgangen og brugen af internettet som medie. Figur 4.1.4 viser således, hvor stor en andel af respondenterne, der har adgang til digitale medier.

Figur 4.1.4 – Adgang til digitale medier fordelt på alder, i procent (n = 1.112)

	Computer	Smartphone/ mobiltelefon	iPad/ tablet	Andet
18-29 år	96,4	70,4	16,9	1,5
30-39 år	93,5	66,9	19,4	0,7
40-49 år	93,3	48,9	25,6	1,1
50-59 år	95,2	35,5	11,3	0,0
60-69 år	74,2	9,7	6,5	0,0
70-79 år	41,7	0,0	4,2	0,0
80 år og derover	13,3	6,7	0,0	0,0
Gennemsnit	92,8	62,2	16,8	1,2
Chi ²	267,215***	144,183***	15,106*	2,375

Figur 4.1.4 viser den forventede tendens, idet adgangen til digitale medier er omfattende med 92,8 procent af alle respondenterne, der har adgang til computer, hvilket er det mest udbredte medie med internetadgangen. Chi²-værdierne, og de tilhørende signifikansniveauer, angiver, at der for computer, smartphones/mobiltelefoner samt iPads/tablets, er en statistisk signifikant sammenhæng mellem alder og adgangen til disse. For kategorien andet, kan der ud fra denne stikprøve ikke ses en statistisk signifikant sammenhæng. Det kan således forventes, at respondenternes adgang til de forskellige elektroniske medier er afhængig af alder, idet jo højere alder, jo mindre adgang til de forskellige elektroniske medier. Det var ligeledes forventet, at der var en sammenhæng imellem alder og adgangen til medier med internetadgang, hvilket bliver klart verificeret. Således havde mellem 93,3 procent og 96,4 procent af de 18-59-åriges adgang til computere, hvilket kan skyldes, at disse aldersgrupper er blevet introduceret til mediet på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen, hvilket stemmer overens med Danmarks Statistik, hvor figur 1.3.3 viser samme tendens. Der sker ligeledes et markant fald til henholdsvis 41,7 procent og 13,3 procent af de 70-79-årige samt de, der er 80 år og derover, der har adgang til computere, hvilket kan skyldes, at disse borgere ikke er blevet introduceret til mediet i deres arbejdsliv. Figur 4.1.4 viser ligeledes, at tendensen også gælder for smartphones, idet der er et klart fald i adgangen til dette medie i forhold til alder, hvilket primært skyldes de yngre generationers livsstil. Således viser den empiriske undersøgelse, at de unge i høj grad benytter internettet som et redskab, hvorfor adgangen til mediet skal være konstant og af høj kvalitet.

”På farten med mobiltelefonen” (Mand, 24 år)
”Alle steder med forbindelse, og der er ventetid” (Kvinde, 26 år)

Således er der flere af de unge respondenter, der har taget mediet til sig i en sådan grad, at de anvender det alle steder og på alle tidspunkter af døgnet, hvorimod ingen respondent i den ældre kategori har besvaret spørgsmålet. Der er ligeledes en sammenhæng i forhold til alder, hvor henholdsvis 70,4 procent og 66,9 procent af de 18-39-årige respondenter benytter smartphones mod mindre end ti procent af respondenterne, der er 70 år eller derover.

Figur 4.1.4 viser, at tendensen ikke er tilsvarende, når det gælder iPads og tablets, hvor der er en stigning fra 16,9 procent for de 18-29-årige til 25,6 procent for de 40-49-årige. Dette skyldes højst sandsynligt, at disse medier er forholdsvis dyre samt at det betragtes som en luksusgode, hvis formål i mange tilfælde kan dækkes i en kombination af en computer og smartphone, hvilket de fleste unge har adgang til. Samtidig er der sket en integrering af iPads og tablets på mange arbejdspladser, hvor mange af de 30-59-årige kan have stiftet bekendtskab til mediet, ligesom flere kommuner bruger iPads og tablets på forsøgsbasis til de ældste borgere, hvilket delvist kan forklare, at 4,2 procent af de 70-79-årige har adgang til dette medie. Adgangen til de forskellige digitale medier kan variere i forhold til eksempelvis prisniveauet, idet computere og smartphones i mange tilfælde er forholdsvis billige i anskaffelse, mens iPads og tablets er væsentligt dyrere i anskaffelse i forhold til nødvendigheden.

Dette billede stemmer overens med tallene fra Danmarks Statistik i figur 1.3.1, der viser, at henholdsvis 93 procent og 88 procent af de 16-19-årige og 20-59-årige i 2006 havde adgang til computer i hjemmet mod 62 procent af de 60-74-årige. Til trods for, at figur 1.3.1 er fra 2006, så må det formodes, at tendensen er den samme, uagtet at flere får computere i hjemmet, idet mediet var mindre udbredt i 2006, hvorfor alle aldersgrupper er blevet bedre repræsenterede i mellemtiden. Således viser figur 4.1.5, hvorfra respondenterne i den empiriske undersøgelse anvender internettet.

Figur 4.1.5 – Hvorfra benyttes internettet fordelt på alder, i procent (n = 1.112)

	Hjemmet	Arbejdsplads/ uddannelsesinstitution	Bibliotek/ borgerservice	Familie/ venner	Andet
18-29 år	96,0	88,9	16,8	53,1	8,1
30-39 år	92,1	72,7	5,0	23,0	7,2
40-49 år	87,8	57,8	6,7	16,7	7,8
50-59 år	93,5	66,1	6,5	11,3	3,2
60-69 år	64,5	25,8	6,5	9,7	6,5
70-79 år	37,5	0,0	0,0	0,0	8,3
80 år og derover	13,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Gennemsnit	91,5	78,2	13,0	41,0	7,6
Chi ² -værdien	257,257***	270,860***	29,738***	148,566***	3,343

Figur 4.1.5 viser den forventede tendens, idet 91,5 procent af alle respondenterne benytter internettet i hjemmet, mens 41,0 procent af respondenterne benytter internettet ved familie eller venner. Chi²-værdierne, og de tilhørende signifikansniveauer, angiver, at der for brugen af internet i hjemmet, på arbejdspladsen/uddannelsesinstitutionen, på bibliotek/borgerservice og hos familie/venner, er en statistisk signifikant sammenhæng mellem alder og brugen af internettet. For kategorien andet, kan der ud fra denne stikprøve ikke ses en statistisk signifikant sammenhæng. Det betyder i realiteten, at der er en sammenhæng imellem alder og hvorfra respondenterne bruger internettet. Figur 4.1.5 illustrerer således, at de 19-59-årige i høj grad har adgang til internettet med mellem 87,8 procent og 96,0 procent, mens de 70-79-årige og de respondenter, der er 80 år eller derover, i mindre grad benytter internettet i hjemmet med henholdsvis 37,5 procent og 13,3 procent. Af de ældre er der således mange, der ikke har adgang til internet i hjemmet, hvorfor de er nødsaget til at opsøge dette andre steder, hvilket dog ikke synes at være tilfældet, idet de ikke benytter faciliteterne på biblioteker og borgerservice, ligesom de heller ikke benytter internettet ved familie og venner. Samtidig kan det bemærkes, at disse grupper er udtrådt fra arbejdsmarkedet, hvorfor de ikke har mulighed for at anvende internettet herfra. Det er primært de 18-29-årige, der anvender biblioteker og borgerservice, hvilket højst sandsynligt skyldes, at de benytter uddannelsesinstitutionens adgang.¹⁴ Et fåtal af de 70-79-årige anfører dog, at de anvender aktivitetscentre og ældrecentre, da disse har faciliteterne samt at de her kan få hjælp til brugen af computere og internet generelt.

¹⁴ Som studerende på AAU, hvor en stor del af respondenterne er tilknyttet, benyttes bibliotekets internetadgang ofte, hvorfor der kan være denne skævvridning i undersøgelsen.

"Aktivitetscenter, hvor det er nemmere at få hjælp" (Mand, 78 år)

Det er således en meget lille andel af respondenterne over 70 år, der vælger at benytte internettet andre steder end hjemmet, hvilket højst sandsynligt skyldes, at denne aldersgruppe ikke har haft behovet for at anvende mediet. Derfor er der ikke en stor andel af denne gruppe, der har adgang til internettet i hjemmet, eller finder det nødvendigt at få adgang andre steder. Skævvridningen blandt respondenterne, der illustreres i figur 4.1.4 og figur 4.1.5, kan til dels forklares i de ældres manglende erfaring fra arbejdsplads og uddannelsesinstitution, hvilket skyldes at internettet er forholdsvis nyt. De ældres manglende brug af internettet kan også skyldes, at brugen af mediet er afhængigt af uddannelsesniveaue, hvor det forventes, at der er en sammenhæng imellem internetforbrug og uddannelsens længde, hvilket illustreres i figur 4.1.6.

Figur 4.1.6 – Hyppighed af internetforbrug fordelt på uddannelse, i procent (n = 1.079), (Gamma = -0,391)

	Dagligt	Ugentligt	Sjældent	Aldrig	Total
Folkeskole	61,3	2,5	3,8	32,5	100 (729)
10.klasse	89,6	3,0	3,0	4,5	100 (131)
Gymnasial uddannelse	99,0	0,5	0,3	0,3	100 (87)
Erhvervsfaglig uddannelse	86,2	4,6	4,6	4,6	100 (62)
Kort videregående uddannelse	87,0	8,7	0,0	4,3	100 (31)
Mellemlang videregående uddannelse	94,2	3,7	0,4	1,7	100 (24)
Lang videregående uddannelse	99,2	0,0	0,0	0,8	100 (15)
Gennemsnit	92,6	2,3	1,1	3,9	100

Figur 4.1.6 viser, at der er en stærk sammenhæng imellem uddannelsesgraden og hyppigheden i brugen af internettet, hvilket underbygges af en Gammakoefficient på -0,391, der indikerer en højsignifikant stærk negativ sammenhæng mellem uddannelsesgraden og hyppigheden i brugen af internettet. Samtidig er p-værdien mindre end 0,001, hvorfor der er meget lille risiko for, at sammenhængen skyldes tilfældigheder. Uddannelsesniveaue har derfor betydning for brugen af internettet, idet jo længere uddannelse, des hyppigere brug af internettet. Således bruger 61,3 procent af de respondenter, der har folkeskolen som højest gennemførte uddannelse, internettet dagligt, og omkring hver tredje i denne gruppe anvender overhovedet ikke internettet. Dette kan skyldes, at mange af de ældre respondenter, der ikke anvender internettet, udelukkende har en folkeskoleuddannelse, og i mange tilfælde sluttede de på syvende klassetrin. Idet

uddannelsesgraden oftest er afhængig af alder, så må det forventes, at der ligeledes er sammenhæng mellem alder og hyppighed i internetforbrug, hvilket illustreres i figur 4.1.7.

Figur 4.1.7 – Hyppighed af internetforbrug fordelt på alder, i procent (n = 1.079), (Gamma = 0,895)

	Dagligt	Ugentligt	Sjældent	Aldrig	Total
18-29 år	99,3	0,4	0,0	0,2	100 (729)
30-39 år	96,2	2,3	0,8	0,8	100 (131)
40-49 år	83,9	10,3	3,4	2,3	100 (87)
50-59 år	87,1	4,8	3,8	3,2	100 (62)
60-69 år	51,6	12,9	9,7	25,8	100 (31)
70-79 år	25,0	8,3	8,4	58,3	100 (24)
80 år og derover	13,3	0,0	0,0	86,7	100 (15)
Gennemsnit	92,8	2,2	1,1	3,9	100

Figur 4.1.7 viser, at der er sammenhæng imellem alder og hyppigheden i brugen af internettet, hvilket underbygges af en Gammakoefficient på 0,895, der indikerer en højsignifikant stærk positiv sammenhæng. Samtidig er p-værdien mindre end 0,001, hvorfor der er meget lille risiko for, at sammenhængen skyldes tilfældigheder. Der er således den sammenhæng imellem alder og hyppigheden i brugen af internettet, at jo ældre respondenter er, des mindre hyppigt anvendes internettet. Figur 4.1.7 viser, at det er de 18-39-årige, der hyppigst anvender internettet, idet mellem 96,2 procent og 99,3 procent af respondenterne i denne aldersgruppe anvender mediet dagligt, men de respondenter, der er fyldt 70 år og derover, benytter mediet mindst med henholdsvis 25,0 procent og 13,3 procent. Dette er således medvirkende til at verificere forventningen om, at de unge er mere flittige til at benytte internettet end de ældre.

I forhold til Habermas' og Dahls teorier, der understreger vigtigheden af den lige adgang til den politiske sfære, så kræves det, at borgerne har adgang til et medie med internetadgang. Begge teoretikere er således enige om, at den lige adgang er væsentlig i forhold til individernes deltagelse, idet debatten skal inkludere alle så vidt muligt, om end Dahl anfører, at børn og umyndiggjorte ikke har det nødvendige overblik over den demokratiske proces. Analysen viser, at der formelt er lige adgang til mediet, idet 85 procent af respondenterne har adgang til en computer, mens hele 95 procent af respondenterne anvender internettet dagligt eller ugentligt. De formelle forhold omkring adgangen til computer og brugen af internet lever således til dels op til teoretikernes krav om, at der

skal være lige adgang til en alternativ politisk sfære. Dog viser analysen også, at især de ældre generationer ikke har samme grad af adgang som de yngre, hvorfor de ikke lever op til teoretikernes krav om lige adgang. Spørgsmålet er derfor, om den formelle lige adgang undermineres af skævvridningen i aldersgruppernes adgang til internettet. Ifølge Habermas vil alle individer søge deltagelsen, hvis der ikke er formelle rammer, der forhindrer dem i det, hvorfor det må antages, at den resterende andel af respondenterne, der ikke anvender internettet, vil tage muligheden til sig, hvis det skulle blive aktuelt og nødvendigt. Deltagelsen er derved afhængig af, hvorvidt der er tale om elektronisk deltagelse som et alternativ eller et supplement til de traditionelle deltagelsesformer, idet det vil være lettere at implementere internettet som politisk arena over tid, da deltagelsen så vil kunne flyttes som følge af, at erfaringen og overblikket forøges. Det er også denne holdning, som flere af respondenterne indtager, når de bliver spurgt om, hvorvidt de ville implementere internettet i deres politiske deltagelse. Således skriver en kvinde på 68 år, at hun fravælger muligheden for at anvende internettet til politiske formål, med mindre hun vil blive frataget muligheden for at deltage helt, hvilket vil få hende til at genoverveje internettets muligheder.

"Jeg vil ikke frivilligt afgive min stemme på internettet. Der mangler jeg simpelthen øvelse med det og tiltro til systemet, for jeg bruger det ikke. Men blev det tvunget, så ville jeg gøre det, for det er en demokratisk pligt." (Kvinde, 68 år)

Denne holdning deles af flere af respondenterne, primært i den ældre generation, idet de anerkender, at udviklingen går imod denne deltagelsesform. Dette betyder i realiteten, at skævvridningen mindskes, idet holdningen er, at eksempelvis elektroniske stemmeafgivelser ikke skal tvinges igennem, men at de ikke vil acceptere udelukkelsen, hvis det skulle blive aktuelt.

4.1.2 Opsummering

I forhold til den lige adgang, fremkom det i dette afsnit, at flere borgere med tiden får adgang til internettet, hvilket især indebærer, at gennemsnitalderen for internetbrugere stiger støt, således benytter 93 procent af respondenterne internettet dagligt. Samtidig falder andelen af danskere, der ikke har adgang til internettet, hvor undersøgelsen viser, at det primært er de ældre fra 70 år og opefter samt de respondenter, som har en grundskoleuddannelse som højest gennemførte uddannelse, der falder udenfor. Det kom ligeledes frem, at adgangen og brugen af internettet i høj grad afhænger af, at borgerne har fået det implementeret på arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner, hvorfor antallet højst sandsynligt vil stige fremover. Det kan således konkluderes, at den lige adgang til internettet stort set er opfyldt, hvorfor det er muligt at anvende

internettet som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer, idet såvel Habermas som Dahl påpeger, at der skal være lige adgang til den politiske sfære, ligesom alle skal have mulighed for at ytre deres meninger.

4.2 Kompetencer

Specialets teoretiske grundlag fremlægger borgernes kompetencer som en afgørende faktor for, hvis internettets potentiale skal kunne realiseres som en alternativ eller supplerende politisk arena. Således vil denne delanalyse fokusere på borgernes kompetencer, hvilket især omhandler deres selvoplevede kompetencer, i søgningen efter at kortlægge kompetenceniveauet i forhold til de givne muligheder for politisk deltagelse på internettet.

I forhold til det teoretiske grundlag, så relaterer kompetencerne sig især til centrale argumenter hos Habermas, idet han antager, at alle borgere søger den politiske viden og de demokratiske færdigheder i det omfang, at demokratisk dialog og åbenhed overfor det gode argument er styrende i den politiske sfære. Habermas anerkender således befolkningens politiske færdigheder, idet han forudsætter deres dannelse og kompetencer, hvorfor borgerne er egnede til at deltage i demokratiet. Dahl anerkender ligeledes, at alle har lige kompetencer til at deltage, hvilket er en nødvendig antagelse i forhold til demokratiets holdbarhed. Han understreger dog også, at dette ikke nødvendigvis forholder sig sådan, idet kompetenceniveauet aldrig kan blive en homogen størrelse, hvorfor nogle borgere ville have mere viden end andre i forskellige henseender.

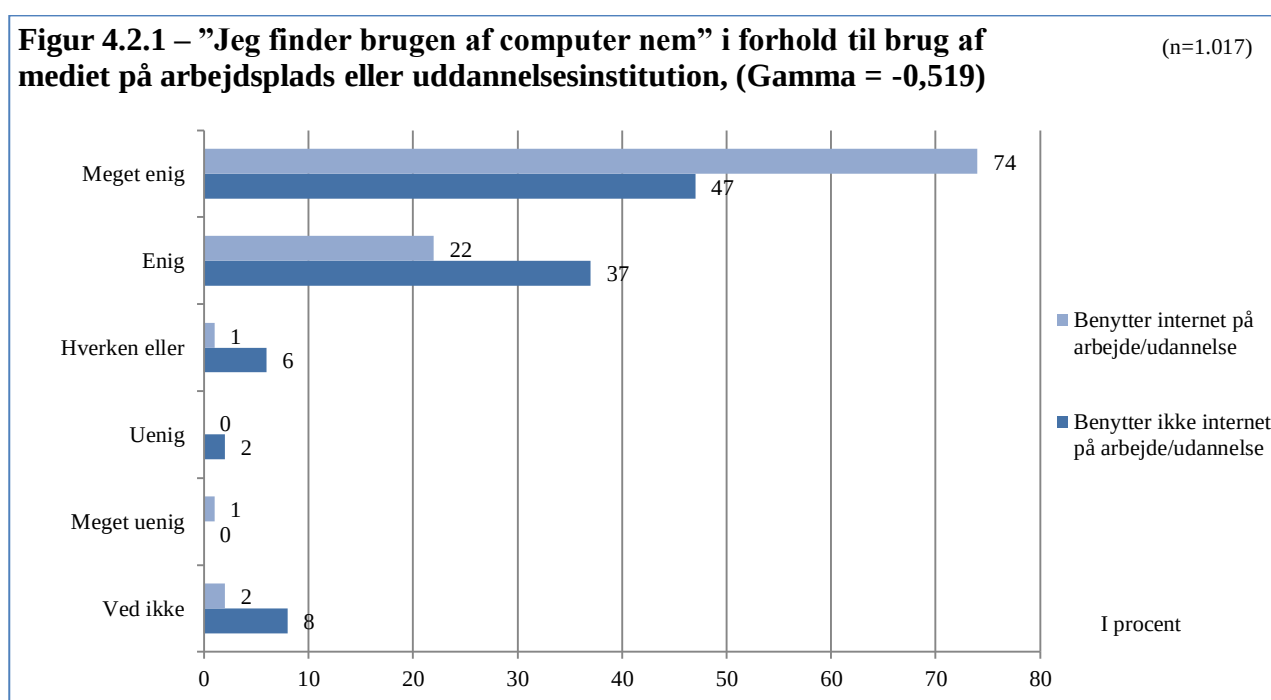
Som det fremkom i analyse 4.1, er der i princippet lige adgang til mediet, om end nogle borgere har mere direkte adgang til internettet end andre. Det betyder således, at meget få borgere formelt er udelukket fra den elektroniske politiske offentlighed, med mindre det er et bevidst fravalg af computere og internet. Med dette faktum lever internettet op til Habermas' teorier om, at alle borgere skal have adgang til den politiske offentlighed, idet alle ønsker at tage del i den politiske beslutningsproces. Dahl påpeger ligeledes, at der i princippet skal være lige adgang til den demokratiske deltagelse, idet alle individer ideelt set har de nødvendige kompetencer, men han understreger samtidig, at dette ikke nødvendigvis forholder sig sådan i virkeligheden. Således påpeger Dahl, at borgernes kompetencer varierer, grundet forskelle i erfaringsgrundlag og socioøkonomiske forhold, hvilket også gør sig gældende i tilfælde af, at den politiske sfære skulle blive flyttet til internettet. Dette stemmer overens med den omtalte undersøgelse i afsnit 1.2, der

gennemgår brugen af blogs til politisk debat, hvor de lavtuddannede og politisk marginaliserede indledningsvist dominerer debatten indtil de mere erfarne og ressourcestærke borgere, der har veludviklede politiske kompetencer, overtager.

Idet de politisk erfarne og ressourcestærke borgere overtager debatten på internettet, så kommer det i princippet til at omhandle borgernes selvoplevede kompetencer, idet de mindre ressourcestærke fravælger deltagelsen i manglen på argumentation og kompetence. Det er således den generelle overbevisning i forhold til undersøgelsens respondenter, at det kræver et vist kendskab til computere og internet, hvis borgerne skal kunne supplere deres traditionelle deltagelse med de elektroniske deltagelsesformer.

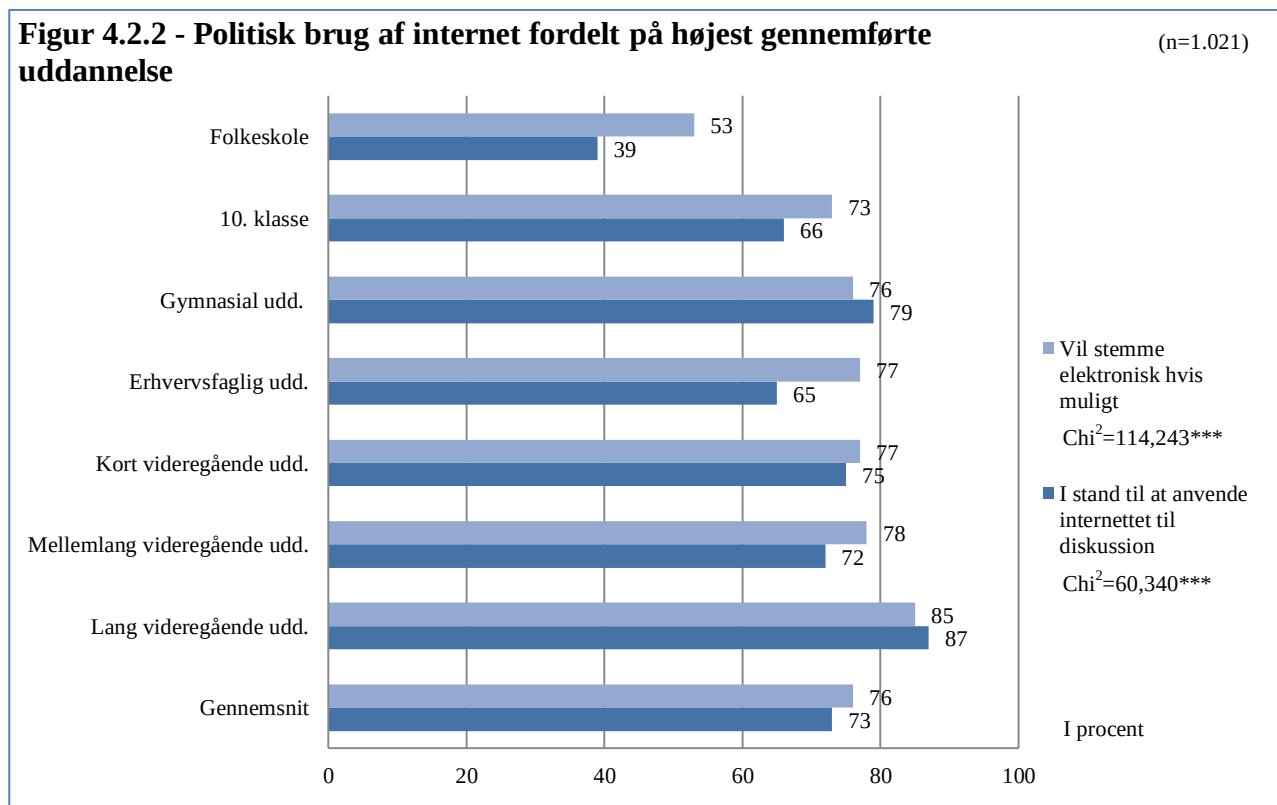
"Der er mange mennesker, der har begrænset kendskab til internettet. Det er mit indtryk, at brug af internettet afhænger meget af uddannelsesniveau samt af alder. Der er dog ikke kun ældre mennesker, der har oplevet begrænsninger i kraft af at mere kommunikation med offentlige kun foregår via nettet, men ligeledes yngre mennesker, der ikke benytter computer, i deres daglige arbejde eller fritid."(Mand, 38 år)

I forhold til det teoretiske grundlag forventes det, at kompetencerne til at benytte computere og internet i vid udstrækning kommer fra brugen af mediet igennem uddannelse og arbejde, hvor en stor del af borgerne har fået introduceret mediet, ligesom en del har udviklet deres kompetencer herigennem.

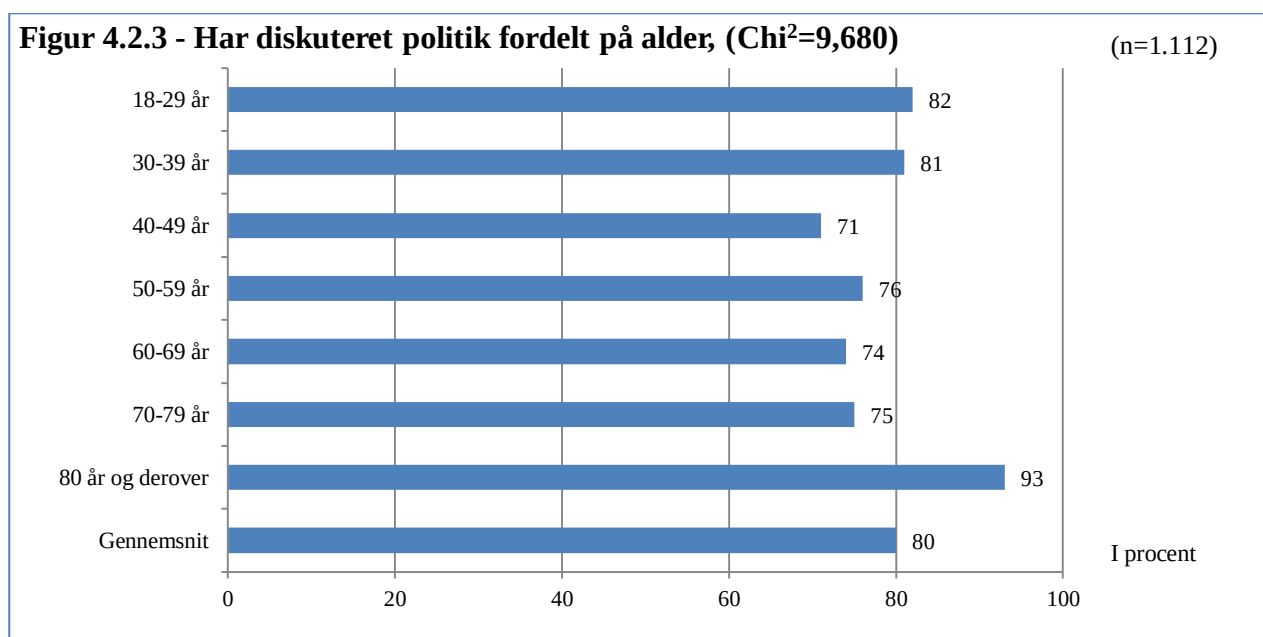
Figur 4.2.1 illustrerer en forholdsvis klar sammenhæng mellem brugen af mediet på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen og hvorvidt respondenterne finder brugen af mediet nem. Dette underbygges af en Gammakoefficient på $-0,519$, der indikerer en højsignifikant stærk negativ sammenhæng mellem de valgte variable. Samtidig er p-værdien mindre end $0,001$, hvorfor der er en meget lille sandsynlighed for, at sammenhængen skyldes tilfældigheder. Det betyder således, at brugen af computer på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen har betydning for, hvorvidt respondenterne finder brugen af computere nem. Således forholder 74 procent af de respondenter, der anvender computer på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen, sig meget enige i, at brugen af computer er nem. Sammenholdt med de respondenter, der er enige i udsagnet, så finder 96 procent af respondenterne, der anvender computer på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen, brugen af computere nem. Modsat er henholdsvis 47 procent og 37 procent af de respondenter, der ikke anvender computere på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen meget enige eller enige i udsagnet om, at brugen af computere er nem. Andelen af de respondenter, der anvender internet på arbejdspladsen eller uddannelsesinstitutionen finder således generelt brugen af computere og internet nemmere end andelen af de respondenter, der ikke anvender det. I spørgeskemaundersøgelsen er de respondenter, der svarede nej til at anvende internettet, sorteret fra, hvorfor det må antages, at flere ville være uenige eller meget uenige i udsagnet, når de ikke benytter internettet generelt. Dermed må det forventes, at skævvridningen ville være mere markant, hvis alle respondenterne i den empiriske undersøgelse havde besvaret dette spørgsmål.

Figur 4.2.1 viser således, at det har betydning for erfaringsgrundlaget, hvorvidt respondenterne benytter computer og internet i forbindelse med arbejde eller uddannelse. Endvidere forventes det, at der er en sammenhæng mellem uddannelse og respondenternes forventede kompetencer i brugen af internet til politiske formål. Figur 4.2.2 viser, hvorvidt der er en sammenhæng mellem den højeste gennemførte uddannelse og brugen af internettet til at stemme elektronisk samt anvende internettet til politiske diskussion.

Figur 4.2.2 viser, at der er en sammenhæng mellem den højest gennemførte uddannelse og respondentens villighed til at stemme elektronisk, hvor procentandelen af respondenter, der ville stemme elektronisk, er stigende i forhold til uddannelsesniveauet. Chi²-værdierne, og de tilhørende signifikansniveauer, angiver, at der for begge variable er en statistisk signifikant sammenhæng mellem uddannelsesniveauet og den politiske brug af internettet. Det betyder i realiteten, at jo højere uddannelsesniveau, des bedre kompetencer til at anvende internettet som arena for politisk deltagelse. Således vil 53 procent af de respondenter med folkeskole som højst gennemførte uddannelse, vælge at stemme elektronisk, mens henholdsvis 78 procent og 85 procent af de respondenter med en mellemlang eller lang videregående uddannelse ville benytte sig af muligheden. Figur 4.2.2 viser endvidere en tilsvarende forskel i andelen af respondenter, der anser sig som værende i stand til at anvende internettet til diskussion, hvor 39 procent af respondenterne med folkeskole som højest gennemførte uddannelse føler sig i stand til at deltage i elektroniske diskussioner mod 87 procent af respondenterne med en lang videregående uddannelse. Der er dermed en væsentlig forskel i individernes selvoplevede kompetencer i forhold til den politiske brug af computere og internet, hvorved uddannelsesniveauet har afgørende betydning for borgernes mulige brug af internettet som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer.

Ifølge Habermas søger individerne den politiske deltagelse uagtet tidligere erfaringer, hvorfor kompetencerne udelukkende udvikles igennem deltagelse. Dette betyder, at alder har afgørende betydning for den politiske kompetence, da denne udvikles igennem deltagelsen. Alderen bliver således ensbetydende med erfaring, idet muligheden for politisk deltagelse kommer med alderen, hvilket ligeledes, ifølge Habermas, må betyde en forøgelse af kompetencer. Det får dog betydning i forhold til kompetencerne, at der tages udgangspunkt i et nyt medie, hvorfor det ikke udelukkende er afgørende, hvor meget erfaring, der er akkumuleret gennem politisk deltagelse, men også hvor meget erfaring, der er opnået i brugen af computere og internet. Således viser figur 1.3.4, at den politiske deltagelse, i form af diskussion, er stigende med alderen, idet 95 procent af de 18-29-årige ikke diskuterede politik op til valget i 2007 mod 88 procent af de individer, der er 80 år og derover. Figur 4.2.3 illustrerer, hvorvidt respondenterne i den empiriske undersøgelse har diskuteret politik fordelt på alder.

Figur 4.2.3 viser, at der ikke er den store sammenhæng imellem alder og brugen af diskussion som politisk deltagelse. χ^2 -værdien, og det tilhørende signifikansniveau angiver, at der for alder og brugen af politisk diskussion, ikke er en statistisk signifikant sammenhæng. Det betyder i realiteten, at alder ikke er afgørende for, hvorvidt respondenterne deltager i politiske diskussioner eller ej. Den høje deltagelse i politiske diskussioner hænger ikke sammen med tallene fra Danmarks Statistik, hvilket primært må skyldes, at figur 4.2.3 dækker over længere periode, idet tidshorisonten er 12 måneder, mens det for figur 1.3.4 udelukkende omhandler perioden fra

udskrivelsen af valget i 2007 til selve valget omkring tre uger senere. Med udgangspunkt i figur 4.2.3 kan det udledes, at langt de fleste deltager i politiske diskussioner, idet 80 procent af alle respondenter har diskuteret politik med familie eller venner indenfor de sidste 12 måneder. Den store andel af respondenter, der benytter diskussion som politisk deltagelse, må have indvirkning på vidensniveauet, idet forventningen er, at jo ældre respondenter er, des mere vidende, hvilket illustreres i figur 4.2.4.

Figur 4.2.4 – Politisk viden til funderet valg fordelt på alder, i procent (n=1.023), ($\chi^2=26,191^{}$)**

	Ja	Nej	Ved ikke	Total
18-29 år	65,9	26,2	7,9	100 (684)
30-39 år	77,0	20,6	2,4	100 (126)
40-49 år	73,8	15,5	10,7	100 (84)
50-59 år	72,9	16,9	10,2	100 (59)
60-69 år	67,7	22,6	9,7	100 (31)
70-79 år	66,7	20,8	12,5	100 (24)
80 år og derover	40,0	60,0	0,0	100 (15)
Gennemsnit	68,0	24,3	7,6	100

Figur 4.2.4 viser, hvorvidt respondenterne anser sig som værende tilstrækkeligt vidende til at træffe et begrundet valg til Folketinget. χ^2 -værdien, og det tilhørende signifikansniveau, angiver, at der for alder og vidensniveau er en højsignifikant statistisk sammenhæng. Det betyder i realiteten, at jo ældre borgeren er, des mere tvivles der på egen politiske viden. Dette stemmer ikke overens med forventningen, men kan skyldes, at de ældre har haft tid til at reflektere over egen viden, hvorfor de stiller spørgsmålstejn ved denne, hvorimod de unge har en højere politisk selvtillid.

I forhold til de nyere deltagelsesformer kræves der flere kompetencer end tidligere, idet brugen af og erfaringen med computer og internet er essentiel, hvis borgerne skal udnytte mulighederne optimalt, hvorfor figur 4.2.5 viser, hvorvidt alder er afgørende for, om respondenterne finder brugen af computere nem.

Figur 4.2.5 – ”Jeg finder generelt brugen af computer nem” fordelt på alder, i procent (n=1.017), (Gamma=0,481)

	Meget enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Uenig	Meget uenig	Ved ikke	Total
18-29 år	77,7	19,6	0,8	0,0	0,4	1,4	100 (710)
30-39 år	60,5	34,1	0,8	0,0	0,0	4,7	100 (129)
40-49 år	50,0	35,7	4,8	2,4	0,0	7,1	100 (84)
50-59 år	47,5	39,0	1,7	0,0	0,0	11,9	100 (59)
60-69 år	30,4	47,8	13,0	0,0	0,0	8,7	100 (23)
70 år og derover	33,3	41,7	8,3	8,3	0,0	8,3	100 (12)
Gennemsnit	69,9	24,8	1,6	0,3	0,3	3,1	100

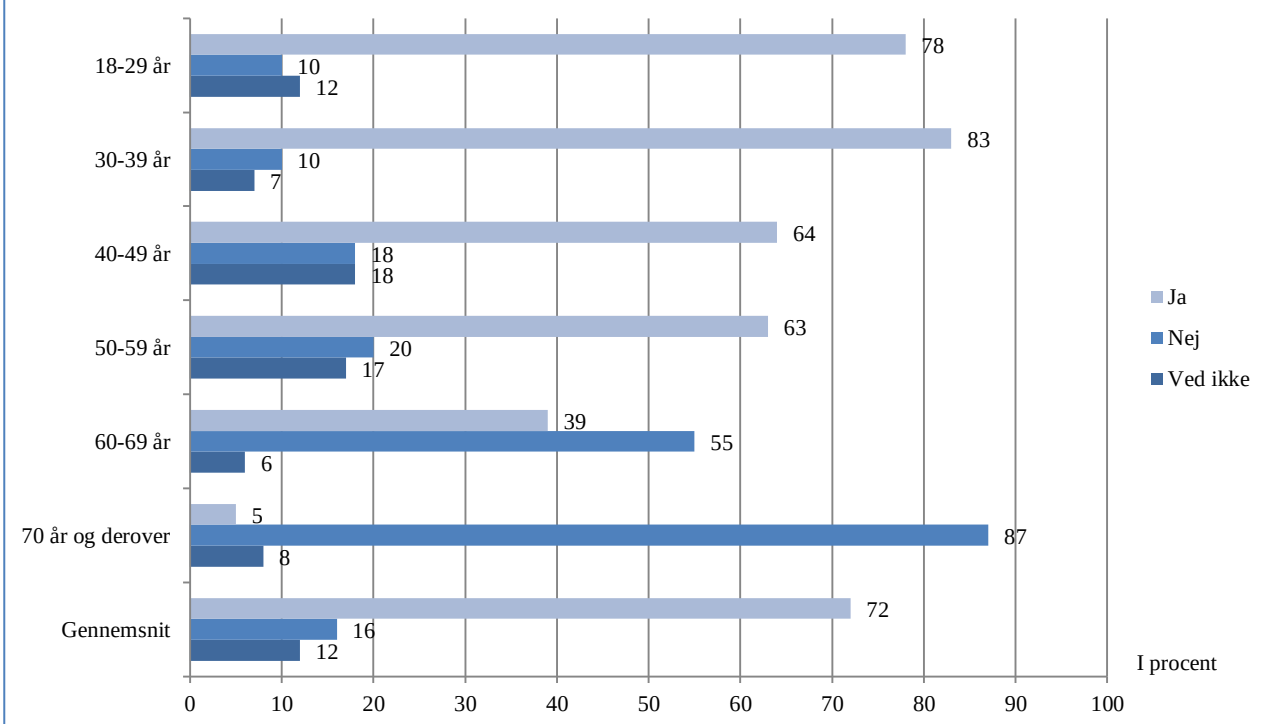
Således viser figur 4.2.5, hvordan respondenterne forholder sig til udsagnet omkring brugen af computer, hvor alderen har betydning for, hvor nemt respondenterne finder brugen af computere, idet 77,7 procent af de 18-29-årige forholder sig meget enige i udsagnet mod henholdsvis 30,4 procent og 33,3 procent af de ældste generationer. Der er en stærk sammenhæng mellem alder og hvorvidt brugen af computere findes nem, hvilket underbygges af en Gammakoefficient på 0,481, der indikerer en højsignifikant stærk positiv sammenhæng. Samtidig er p-værdien mindre end 0,001, hvorfor risikoen for at sammenhængen skyldes tilfældigheder er lille. Figur 4.2.5 viser ligeledes, at meget få procentdele af respondenterne forholder sig uenige eller meget uenige i udsagnet, idet kun 0,3 procent af respondenterne placerer sig i hver af disse kategorier. Dette stemmer overens med Habermas' og Dahls argumenter om, at alle skal have lige adgang til det medie, hvor den politiske offentlighed skal foregå. Dog skal det understreges, at figur 4.2.5 ikke dækker de respondenter, der ikke anvender internettet, hvorfor flere med stor sandsynlighed vil være udelukket som følge af manglende erfaringer og kompetencer til at benytte mediet. Det må derfor forventes, at fordelingen er mere skæv end figur 4.2.5 angiver, idet størstedelen af de respondenter, der ikke anvender computer og internet, tilhører de ældste aldersgrupper i undersøgelsen, hvilket blev undersøgt i 4.1.

Som beskrevet kræver en ny politisk offentlighed, at det ikke udelukker enkelte borgere eller grupper i samfundet, hvis det skal leve op til Habermas' og Dahls teorier omkring, at der skal være lige adgang til den politiske sfære. Som illustreret i figur 4.2.3 og figur 4.2.5 er den politiske deltagelse stigende med alderen, ligesom kompetencerne til at anvende internettet er tilsvarende faldende. Figur 4.2.6, der viser borgernes selvoplevede kompetencer, i forhold til at anvende

internettet til diskussion, har således til formål at vise, hvorvidt internettet kan fungere som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer.

Figur 4.2.6 - "Jeg er i stand til at anvende internet til diskussion" fordelt på alder, (Chi²=215,982*)**

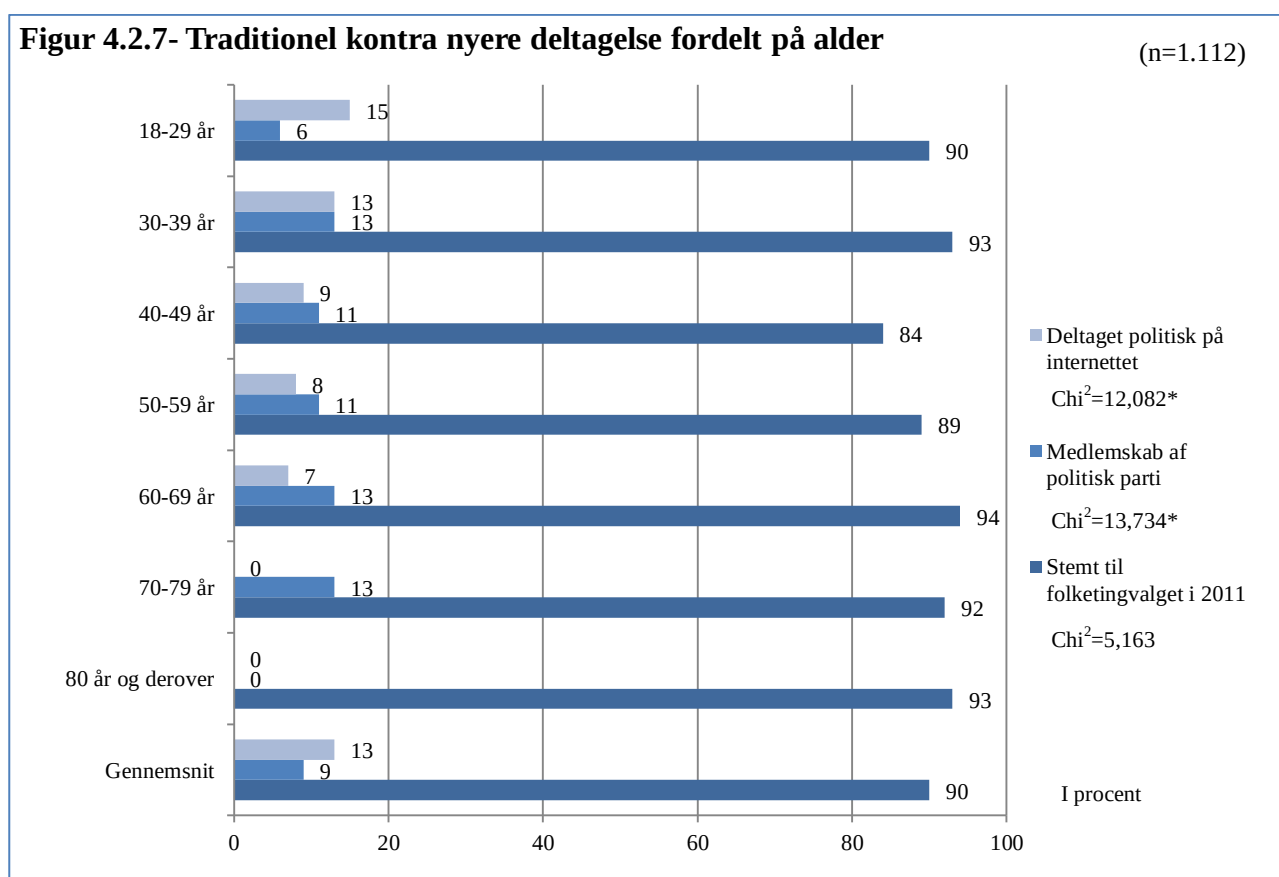
(n=1.022)

Figur 4.2.6 viser samme tendens som figur 4.2.5, hvor kompetencerne til at anvende internettet til politisk deltagelse som udgangspunkt er størst i de yngre generationer, mens langt flere i de ældste generationer vurderer, at de ikke besidder de nødvendige kompetencer. Dette underbygges af Chi²-værdien, og det tilhørende signifikansniveau, der angiver, at der er en signifikant sammenhæng mellem variablerne alder og respondenternes selvoplevede kompetencer. Således anser henholdsvis 78 procent og 83 procent af de yngste generationer sig som værende i stand til at anvende internettet til diskussion, hvorimod kun fem procent af de respondenter, der er 70 år eller derover, har samme oplevelse af deres muligheder og kompetencer. Der er således en skævvridning i de selvoplevede kompetencer, idet de unge har større tiltro til egne evner end de ældre, hvilket højst sandsynligt hænger sammen med de unges store erfaring og daglige brug af mediet.

Dette stemmer overens med de opstillede forventninger, hvor borgernes selvoplevede kompetencer i høj grad afhænger af alder i forhold til, hvordan borgerne forholder sig til såvel traditionel som elektronisk deltagelse. Det var forventet, at de ældre i højere grad end de unge besidder

kompetencerne til at deltage traditionelt, mens de unge i højere grad besidder de formelle tekniske kompetencer, hvilket stemmer overens med dokumentationen, da de unge har erfaringsgrundlaget og kompetencerne til at anvende computer og internet i et politisk perspektiv. Endvidere kan det konkluderes, at skellet mellem unge og ældre ikke er så udpræget, som det fremstår i afsnit 1.3, hvilket med stor sandsynlighed skyldes, at statistikkerne fra Danmarks Statistik er fra 2006, hvorved de er forældede i forhold til specialets indsamlede empiri, idet brugen af computere og internet har været støt stigende i samfundet. I forhold til specialets problemstilling er der således en differentiering i deltagelsen fordelt på alder, hvor det forventes, at de ældre deltager mere traditionelt, mens de unge favner de nyere deltagelsesformer mere bredt. Denne udvikling opstilles i 4.2.7, hvor der fokuseres på typer af deltagelse fordelt på alder.

Figur 4.2.7 viser således, at stemmeafgivelsen til folketingsvalget generelt var høj for alle aldersgrupper i undersøgelsen, idet 90 procent af alle respondenterne deltog aktivt i valget. Langt færre af respondenterne var medlemmer af et politisk parti, hvilket er en af de mest begrundede traditionelle deltagelsesformer, hvor der dog findes en lille stigning i antallet af medlemmer i forhold til alder, hvor seks procent af den 18-29-årige er medlemmer af et politisk parti mod

henholdsvis 13 procent og ingen af de ældste generationer. Dette underbygges af χ^2 -værdierne, og de tilhørende signifikansniveauer, der angiver, at der mellem alder og medlemskab af et politisk parti samt deltagelse i politiske fora på internettet, er en statistisk signifikant sammenhæng, hvorimod der ikke kan ses en signifikant statistisk sammenhæng mellem alder og valgdeltagelse. Det betyder i realiteten, at der er flere unge end ældre, der anvender internettet med politisk formål, hvorimod tendensen forholder sig modsat i forhold til medlemskaber af politiske partier. Således holder Habermas' teori omkring udviklingen af kompetencer ved gentagne erfaringer stik. Ifølge Habermas udvikler individerne deres politiske færdigheder gennem erfaringer, hvorfor udviklingen af kompetencer bliver et mål for den gentagne politiske deltagelse. Modsat vil den internetbaserede deltagelse give en skævvridning i mulighederne, idet især de ældre generationer vil have svært ved at integrere det nye medie i deres generelle deltagelsesmønster. Figur 4.2.7 viser, at den elektroniske deltagelse falder med alderen, hvorfor de ældre generationer vil have sværere ved at anvende de alternative deltagelsesformer end de unge. Brugen af internettet til diskussion er således faldende fra 15 procent af de 18-29-årige til syv procent af de 60-69-årige og ingen af de respondenter, der er ældre end 69 år.

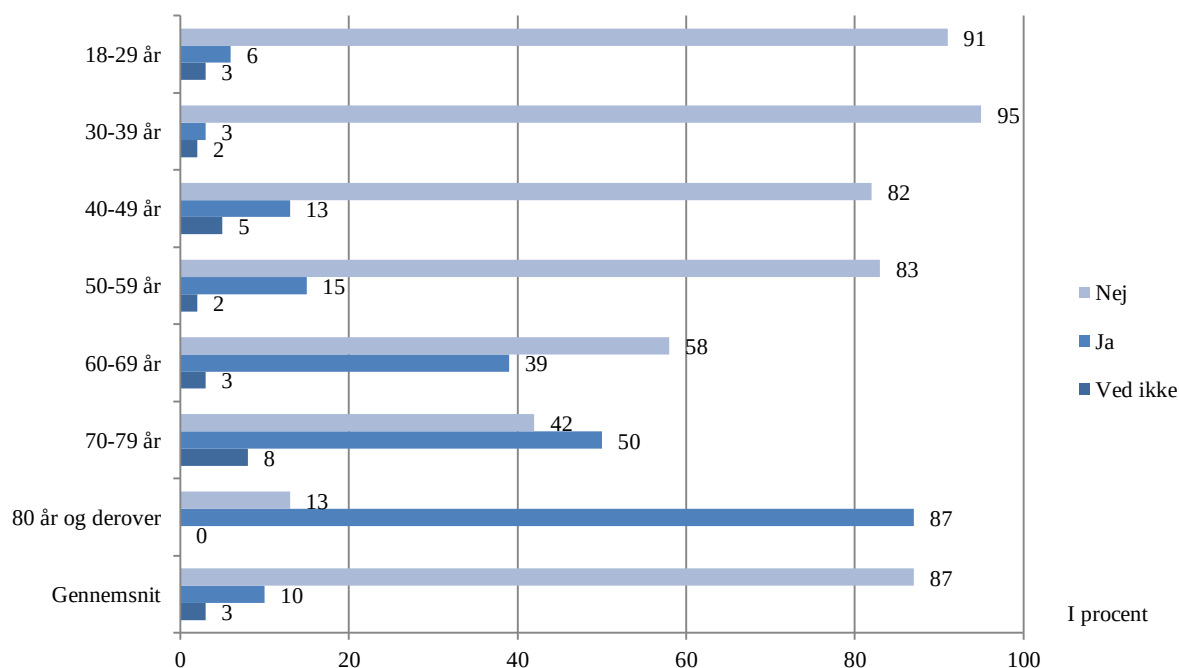
Denne skævvridning i den politiske deltagelse, såvel den traditionelle som den elektroniske, er problematisk i forhold til Habermas' og Dahls perspektiver på demokratiet, idet borgerne ikke må udelukkes. Derfor er det nødvendigt, i forhold til teoretikerne, at deltagelsen er medvirkende til at sikre demokratiets troværdighed og holdbarhed, hvorfor den politiske sfære nødvendigvis må være tilgængelig for alle borgere. Idet Habermas anser dannelsen som essentiel i udviklingen af den politiske deltagelse, så underkender han muligheden for, at borgerne kan udelukkes fra den politiske sfære. Dahl supplerer til dels Habermas, idet han ideelt anser alle borgere som kompetente, om end han understreger, at virkeligheden ikke nødvendigvis forholder sig sådan. Det er derfor essentielt, at adgangen til den politiske sfære ikke besværliggøres af formelle kompetencer, idet forskelle i kompetenceniveau, ifølge Dahl, vil udelukke borgere fra den demokratiske proces. Dette faktum gælder for såvel den traditionelle deltagelse, hvor de ældre generationer har opbygget erfaringen, som for den elektroniske deltagelse, hvor de yngre generationer har nogle tekniske kompetencer, de ældre ikke har opnået. Derfor må det forventes, at de yngre generationer vil være i stand til at dominere den politiske sfære, hvis denne gøres elektronisk, hvorved visse grupper vil føle sig udelukket. Flere af respondenterne forholder sig direkte til problematikken omkring de manglende kompetencer.

"Jeg bruger ikke computer, så det vil være svært for mig at stemme." (Mand, 63 år)
"Det vil sandsynligvis være for kompliceret for en gammel knark som mig." (Mand, 82 år)

Den eventuelle udelukkelse er problematisk i forhold til Habermas' teorier om den borgerlige offentlighed, hvilket primært skyldes, at han netop understreger vigtigheden af lige adgang til den politiske sfære. Habermas bliver suppleret af Dahl, der betragter den lige adgang som væsentlig, men han understreger samtidig, at den lige adgang uden udelukkelse ikke er muligt i et moderne demokrati, hvorfor det er en teoretisk stræben efter et ideal, der ikke er muligt at finde. Der er en stor diversitet i, hvilke respondenter, der vil føle sig udelukket fra en nyere og mere alternativ politisk offentlighed, hvilket fremgår af figur 4.2.8.

Figur 4.2.8 - Følelsen af udelukkelse ved elektronisk stemmeafgivning fordelt på alder, ($\chi^2=200,881^{*}$)**

(n=1.011)

Figur 4.2.8 viser respondenternes selvoplevede kompetencer i form af udelukkelsen fra stemmeafgivelsen, hvis denne skulle blive elektronisk. Således viser figur 4.2.8, at 87 procent af respondenterne ikke ville føle sig udelukket fra deltagelsen, hvis stemmeafgivelsen skulle blive elektronisk, men der er dog en vis skævvridning i fordelingen af de respondenter, der ville føle sig udelukket. Dette underbygges af χ^2 -værdien, og det tilhørende signifikansniveau, der angiver en statistisk signifikant sammenhæng mellem alder og følelsen af udelukkelse ved elektronisk stemmeafgivning. Ifølge figur 4.2.8 ville især de ældre generationer føle sig udelukket fra den demokratiske proces, idet 87 procent af de adspurgte over 80 år ville føle sig udelukket, hvilket

primært må tilskrives de begrænsede kompetencer og den manglende erfaring i brugen af computer og internet. Ligeledes vil halvdelen af de 70-79-årige og 39 procent af de 60-69-årige have samme følelse af udelukkelse, hvis stemmeafgivelsen skulle blive elektronisk. Herefter knækker kurven, idet procentandelen falder for de yngre generationer, hvor mellem tre og 15 procent ville føle sig udelukket. Udviklingen må i høj grad tilskrives den erfaring og de kompetencer, der opnås gennem brugen af computer og internet på arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner, hvor borgerne opnår en automatik i tilgangen til mediet.

I forhold til udelukkelsen fra den alternative politiske arena, så er der en generel holdning blandt respondenterne om, at det primært er de ældre, der vil føle sig udelukket, hvilket mere end 96 procent af de adspurgte svarer til spørgsmålet om, hvem der ville blive udelukket.

"Borgere uden adgang til internet eller computer ville blive udelukket - de kan dog låne en computer på biblioteket, men jeg tror ikke de ville gøre det. Borgere uden kendskab eller med meget lidt kendskab til computer og internet ville blive udelukket. Jeg tror i hvert tilfælde, at man ville tabe en del vælgere på gulvet, hvis man udelukkende kunne stemme elektronisk."

(Mand, 26 år)

"Ældre og folk med manglende ressourcer og kompetencer, da de ikke har muligheden for at opnå det tilstrækkelige overblik over internettets muligheder og faldgruber."

(Mand, 38 år)

En stor andel af respondenterne, 96 procent, anser de ældre som værende den aldersgruppe, der mangler de formelle tekniske kompetencer, hvilket stemmer overens med undersøgelsens resultater. Dette skyldes primært den sene implementering af computer og internet på uddannelsesinstitutioner og arbejdspladser, hvorfor en del af de ældre ikke har stiftet bekendtskab med mediet før de er fratrådt arbejdsmarkedet. Det kan således forventes, at den påviste aldersbias i forhold til respondenternes kompetencer, vil falde når de næste generationer forlader arbejdsmarkedet.

4.2.1 Opsummering

I forhold til kompetencerne, fremkom der i dette afsnit en klar differentiering i respondenternes evne til at anvende eller supplere den traditionelle deltagelse med de nyere deltagelsesformer. Således kom det frem, at de unge i højere grad end de ældre besidder kompetencerne til at anvende internettet til politiske formål, idet de har opnået en automatik i tilgangen til mediet gennem brugen af computer og internet på arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner. Samtidig har det afgørende betydning, hvorvidt respondenterne har en kortere eller længere uddannelse bag sig, idet kompetencerne til at bruge mediet i høj grad kommer fra arbejdspladsen. I forhold til såvel

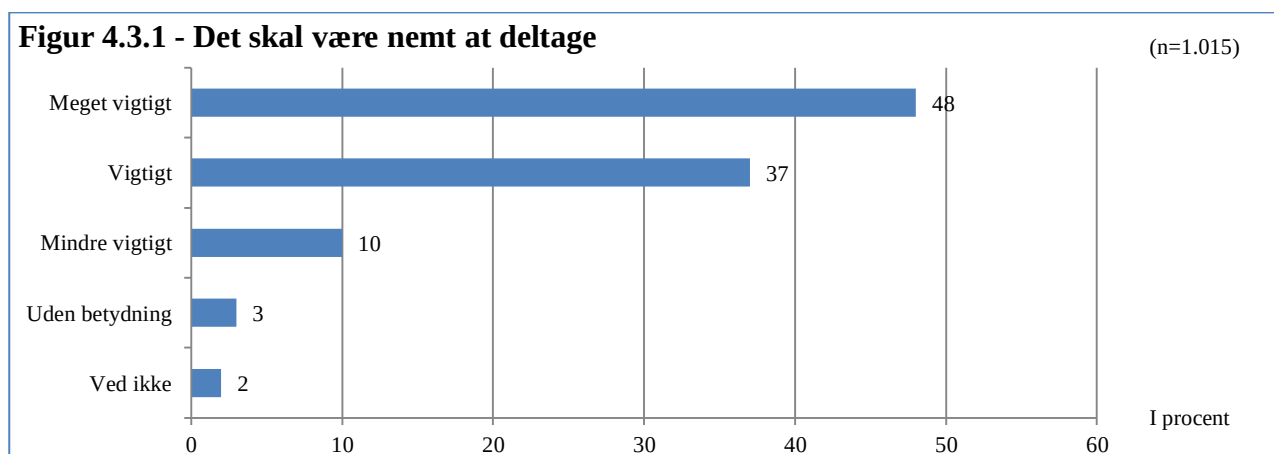
Habermas som Dahl er det problematisk, at der ikke er lige adgang til den politiske arena, da nogle bliver udelukket, idet de ikke besidder de selvoplevede kompetencer påkrævet, til at anvende mediet til politiske formål. Det står således klart, at borgernes kompetencer, eller mangel på samme, vil forordre udelukkelse af de svagere individer, idet de formelle tekniske kompetencer skal indlæres gennem kontinuerlig brug, hvor respondenterne, der er under uddannelse eller på arbejdsmarkedet, anvender mediet mere end de, der er fratrådt arbejdsmarkedet.

4.3 Engagement

Specialets teoretiske grundlag fremlægger borgernes engagement som en afgørende faktor, der skal være til stede, hvis internettet skal kunne benyttes som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer. Denne delanalyse vil således fokusere på engagementet og viljen til deltagelse, hvilket er centralt i undersøgelsen af, hvorvidt der er borgere, der ikke opfylder deres demokratiske rettigheder og pligter, til trods for, at de har adgangen og kompetencerne til at gøre dette.

I forhold til det teoretiske grundlag, så relaterer engagementet sig især til centrale argumenter omkring incitamentet til at deltage, som såvel Habermas som Dahl berører i deres respektive teorier. Ifølge Habermas er det politiske engagement en del af individet, hvorfor det er overflødigt at diskutere borgers manglende engagement til at deltage i demokratiet. Dette skyldes, at individerne altid har pligt til at deltage i det omfang, det er muligt i forhold til egne kompetencer, hvilke bliver udbygget og forbedret ved fortsat deltagelse, hvorfor individerne altid vil søge deltagelsen som et led i den politiske og menneskelige udvikling. Ifølge Habermas skal deltagelsen sikres ved at fjerne de formelle forhindringer, der kan hindre borgerne i at udfolde deres politiske deltagelse. Habermas understreger, at essensen ved den politiske deltagelse er deliberationen, da det er i processen mod det gode argument, der er medvirkende til at sikre demokratiets levedygtighed. Habermas lægger således vægt på, at deliberationen er central i den politiske beslutningsproces, idet resultatet af deliberationen kan anvendes i den demokratiske stillingstagen. Habermas anser det derfor som væsentligt, at alle er medvirkende i frembringelsen af det gode argument, ligesom han forventer, at det gode argument accepteres. Dahl supplerer til dels Habermas, idet han anerkender, at individernes mulighed for deltagelse i debatten er essentiel, om end han ikke finder det nødvendigt, at de bliver hørt, ligesom det ikke er et krav, at de tager muligheden til sig. Det er således op til borgerne selv, om de vil udnytte deres demokratiske rettigheder.

I forhold til den politiske deltagelse har Habermas en forventning og et krav om, at alle deltager ud fra deres evner og muligheder, hvilket er problematisk i det moderne demokrati, hvor de traditionelle deltagelsesformer, med undtagelse af stemmeretten, oplever en tilbagegang. I et moderne demokrati gennemføres udelukkelsen af borgere i et mindre omfang, og deltagelsen er ikke længere omgivet af magt og status, hvorfor det i mange tilfælde fravælges på grund af en lang række faktorer som eksempelvis tid, engagement eller afmagt. Netop manglen på deltagelse er, ifølge Dahl, uundgåeligt, hvilket også vil gælde alternative arenaer for politisk deltagelse, idet det vil tage tid at flytte deltagelsen fra de traditionelle deltagelsesformer, hvilket vil gøre udelukkelse nemmere. Engagementet er derfor væsentligt i den politiske deltagelse, hvorfor fokus primært skal lægges på forskellene i deltagelsesformer samt de socioøkonomiske faktorer, da disse, ifølge Dahl, kan have stor indflydelse på engagementet til at deltage. Der kræves imidlertid adgang til mediet, hvilket blev påvist i afsnit 4.1, hvorfor det burde være muligt at implementere internettet som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer. Således understreger Habermas, at engagementet er en konstant, idet borgerne altid vil deltage i det mulige omfang, mens Dahl modsat anser engagementet som vigtigt, da borgerne behøver lysten til at deltage, fordi de ellers kan falde fra. Figur 4.3.1 har til formål at illustrere, hvorvidt brugervenligheden er væsentlig for respondenterne, da dette kan have betydning for lysten til at deltage.

Figur 4.3.1 viser, at det for langt de fleste respondenter er afgørende, at det er nemt at deltage politisk, idet henholdsvis 48 procent og 37 procent af respondenterne anser det som meget vigtigt eller vigtigt. Det kan således forventes, at mange vil tage muligheden for elektronisk deltagelse til sig, da det foregår i hjemmet, og dermed kan virke mere tilgængelig end andre former for deltagelse. Dette forudsætter blot at brugervenligheden er til stede, idet muligheden for planlægning således er nemmere.

Idet den elektroniske deltagelsesform er forholdsvis ny, så kræver det en ekstraordinær indsats at påbegynde brugen af mediet, hvorfor engagementet er særdeles vigtigt. Den traditionelle politiske deltagelse har været faldende igennem en længere årrække, hvorfor mobiliseringen af borgerne igennem en ny politisk arena, vil kunne være medvirkende til at vende udviklingen. Der er en generel forventning om, at alderen har indflydelse på den politiske deltagelse, såvel den traditionelle som den elektroniske, hvilket undersøges i figur 4.3.2.

Figur 4.3.2 – typer af politisk deltagelse fordelt på alder, i procent (n=1.112)

	Stemt til folketingsvalg 2011	Medlemskab af et politisk parti	Deltaget i politisk møde	Diskuteret politik med familie/ venner	Deltaget i et politisk forum på internettet
18-29 år	90,1	6,7	10,1	81,9	14,9
30-39 år	92,8	13,7	11,5	81,3	12,9
40-49 år	84,4	11,1	12,2	71,1	8,9
50-59 år	88,7	11,3	9,7	75,8	8,1
60-69 år	93,5	16,1	12,9	74,2	6,5
70-79 år	91,7	12,5	8,3	75,0	0,0
80 år og derover	93,3	0,0	0,0	93,3	0,0
Gennemsnit	90,1	8,5	10,3	80,4	13,0
Chi ²	5,163	13,734*	2,671	9,680	12,082*

Figur 4.3.2 viser en høj stemmedeltagelse til folketingsvalget i 2011 uanset aldersgruppen, idet 90,1 procent af respondenterne deltog i valget. Det kan bemærkes, at der kan være en andel af respondenterne i aldersgruppen 18-29-årige, der ikke havde stemmeret, hvorfor stemmeprocenten i realiteten kunne være højere. Modsat er der en del færre respondenter, der er medlemmer af de politiske partier eller har deltaget i et politisk møde, hvilket ellers betragtes som de mest traditionelle deltagelsesformer i demokratiet. Chi²-værdierne, og de tilhørende signifikansniveauer, angiver, at der er en signifikant statistisk sammenhæng imellem alder og medlemskab af politiske partier samt deltagelsen i politiske fora på internettet. Modsat er der ikke en signifikant statistisk sammenhæng mellem alder og deltagelsen i folketingsvalg, deltagelsen i politiske møder samt det, at diskutere med familie og venner. Således er der kun 8,5 procent af respondenterne, der er medlem af et politisk parti, hvilket er en væsentlig nedgang i forhold til partiernes storhedstid i 1950'erne og 1960'erne, hvor der var omkring fire gange så mange medlemmer af de danske partier. Denne udvikling er problematisk i forhold til deltagelsen i demokratiet, idet medlemskaberne i de politiske partier er medvirkende til at påvirke, hvem der skal stille op til valgene samt hvilken politik, der skal føres. (Bang Schmidt & Stokkebro Moestrup; 2011, www) Ifølge Habermas og Dahl er den aktive deltagelse essentiel, idet borgerne helst skal være med til at

påvirke dagsordenen, om end Habermas kræver aktiv deltagelse i deliberation, hvor Dahl anerkender ytringen af egne argumenter som tilstrækkelig. Borgernes deltagelse i politiske møder kræver, ifølge teoretikerne, en aktiv deltagelse, hvorfor diversiteten i deltagelsen er afgørende for, om respondenterne engagerer sig i de gældende møder. Flere af respondenterne påpeger således, at de deltager i møder af mere lokal karakter.

"Deltaget i et møde omkring skolelukninger"(Kvinde, 37 år)

"Har været i en initiativgruppe, der har afholdt møder omkring arven fra Hanne Marie Mortensen, der har haft til formål, at lægge pres på politikerne"(Kvinde, 44 år)

Flere af respondenterne har således deltaget i møder, der har haft lokalpolitiske formål, hvilket kan skyldes, at de har valgt at fokusere deres engagement. Således har de politiske møder ikke længere karakter af fagforeningsmøder eller møder i de politiske partier, men de omhandler oftest lokale initiativer og problemstillinger. Idet de lokalpolitiske dagsordener omhandler alle borgere, uanset aldersgruppe, så har de fleste incitament til at deltage i det nødvendige omfang, hvorfor faktorer som tid og ligegyldighed stort set bortfalder, da udfaldet har betydning for respondenterne dagligdag.

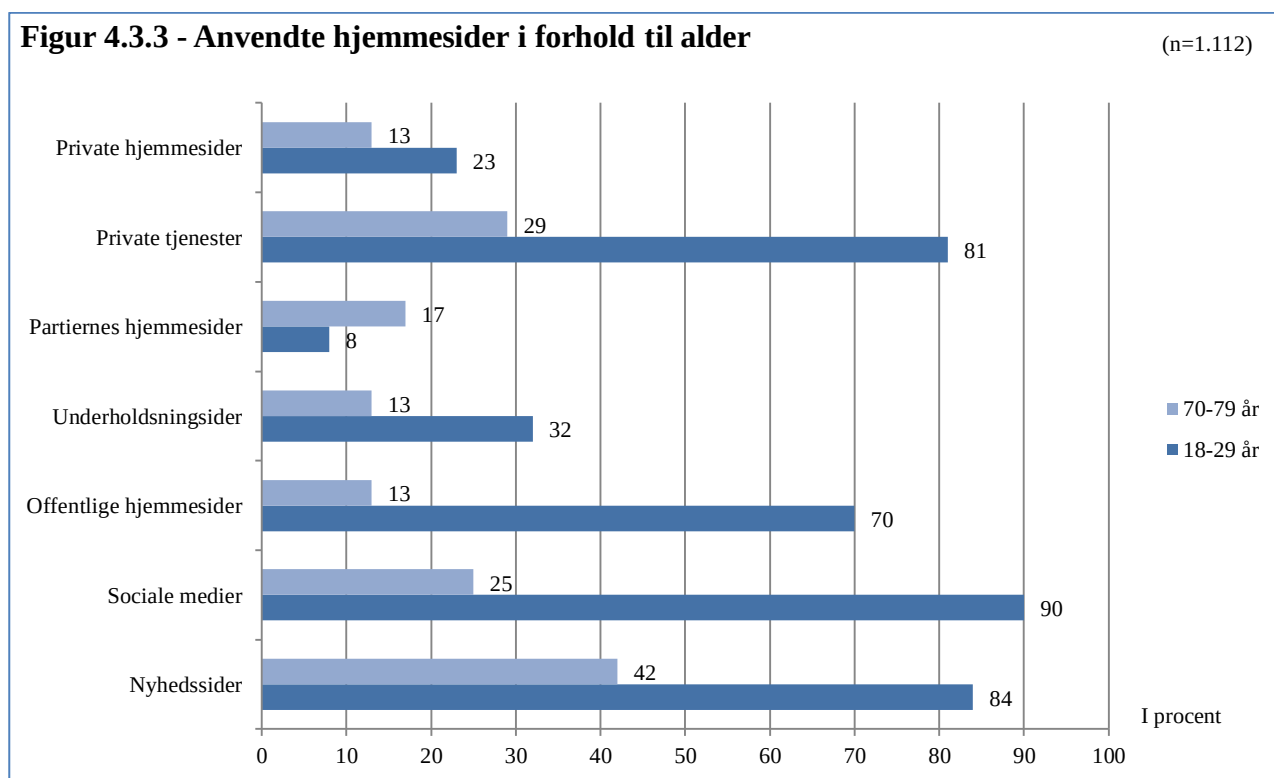
Figur 4.3.2 viser endvidere, at en stor del af respondenterne benytter muligheden for at diskutere politik med venner og familie, hvilket er en af de deltagelsesformer, der kræver mindst af borgerne. Således deltager 80,4 procent af respondenterne i diskussioner med familie og venner, hvilket dækker over, at det som udgangspunkt er de helt unge og de ældste, der benytter muligheden mest med henholdsvis 81,9 procent og 93,3 procent. Modsat er der mellem 71,1 procent og 75,8 procent af de 40-79-årige respondenter, der benytter diskussioner af politik. Den store deltagelse i politiske diskussioner stemmer overens med Habermas' teori om, at borgerne som udgangspunkt deltager i det omfang, de føler de kan være med. Differentieringen kan skyldes, at de helt unge bruger diskussionen som en del af deres uddannelse, hvilket Habermas anser som en del af den almene dannelse. De unge respondenter benytter således blandt andet skolen til at forme deres politiske identitet, da det har indflydelse på deres dagligdag og fremtid.

"Elevråd"(Mand, 19 år)

"Politisk debat på skolen" (Kvinde, 18 år)

Figur 4.3.2 viser afslutningsvist, at den politiske deltagelse på internettet, som forventet, er afhængig af alder, idet 14,9 procent af de 18-29-årige har benyttet det elektroniske alternativ,

hvorimod ingen af de respondenter, der er 70 år og derover har gjort det samme. Dette stemmer overens med afsnit 4.2, der konkluderer, at de unge i højere grad end de gamle, har kompetencerne til at anvende internettet som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer. Det forventes dog, at de unge ikke har det nødvendige engagement, hvorfor de i høj grad fravælger det politiske aspekt i en travl hverdag.

Figur 4.3.3 viser forskellen mellem de unge og de ældre, når det handler om den private brug af internettet i forhold til, hvilke hjemmesider, respondenterne typisk bruger. Der er således en udpræget sammenhæng mellem alder, og typen af anvendte hjemmesider. De unge mellem 18-29 år har i højere grad end de 70-79-årige taget muligheder til sig, hvilket især understreges af de unges brug af offentlige hjemmesider og private tjenester, hvor det er muligt at administrere penge og kontakt til det offentlige. Samtidig benytter de unge i højere grad de populære sider, eksempelvis til nyheder og netværk. Det er udelukkende partiernes hjemmesider, som de ældre benytter mere end de unge, idet 17 procent af de 70-79-årige anvender disse mod 8 procent af de 18-29-årige. Til trods for, at de unge har bedre formelle forudsætninger for at anvende internettet, er det således de ældre, der er de flittigste brugere af disse sider. Det stemmer overens med, at de ældre i nogle tilfælde er mere politisk engagerede, hvorfor de kan være mere modtagelige overfor internettet som politisk arena, når det omhandler mere tidskrævende aktiviteter som deltagelse i de politiske partier.

De unge har imidlertid opnået kompetencerne til at anvende internettet mere bredt, hvorfor det må forventes, at de ville være mere interesseret i at stemme elektronisk, da dette kan være både tidsbesparende for borgerne samt ressourcebesparende for miljø og samfund.

Figur 4.3.4 - Ville være villig til at stemme elektronisk hvis muligt fordelt på alder, i procent (n=1.011), ($\chi^2=93,286^{*}$)**

	Ja	Nej	Ved ikke	Total
18-29 år	78,0	13,9	8,0	100 (674)
30-39 år	84,0	12,8	3,2	100 (125)
40-49 år	71,4	13,1	15,5	100 (84)
50-59 år	72,4	19,0	8,6	100 (58)
60-69 år	58,1	38,7	3,2	100 (31)
70-79 år	41,7	58,3	0,0	100 (24)
80 år og derover	26,7	73,3	0,0	100 (15)
Gennemsnit	75,7	16,7	7,6	100

Figur 4.3.4 viser, at alder er afgørende i forhold til, om respondenterne ønsker at stemme elektronisk. Dette underbygges af χ^2 -værdien, og det tilhørende signifikansniveau, der angiver, at der er en signifikant statistisk sammenhæng mellem alder og villigheden til at stemme elektronisk. Det betyder i realiteten, at jo yngre respondenterne er, des større villighed til at stemme elektronisk. Således mener 75,7 procent af alle respondenterne, at de ville stemme elektronisk, hvis det var muligt, mens kun 16,7 procent ikke ville stemme elektronisk, hvis det var muligt. Alder er imidlertid afgørende for, hvorvidt respondenterne ville stemme elektronisk, idet mellem 71,4 procent og 84,0 procent af de 18-59-årige overvejende vil benytte muligheden. Modsat vil kun 26,7 procent af de respondenter, der er 80 år eller derover benytte muligheden. Dette hænger højt sandsynligt sammen med, at de ældre ikke har de nødvendige kompetencer og værktøjer, men det handler også om, at mange af de ældre ikke vil bryde med traditionerne. Nogle af respondenterne kommenterer således, at nærheden i stemmeafgivelsen er vigtig, ligesom de ikke vil tvinges til at ændre deres politiske vaner.

"Jeg synes, det er fantastisk, at der er nærhed i folketingsvalg, det er som om nationen samles. Jeg elsker valgdage. der er noget nationalt over det, denne stemning ville nok forsvinde ved elektronisk valg"(Mand, 66 år)

"Jeg mener, at valg skal ske tættest muligt på borgerne, da politikerne SKAL stå til regnskab overfor vælgerne, og det kræver genkendelighed, man ikke får bag en computerskærm"
(Mand, 72 år)

"Jeg vil ikke tvinges – det burde være et frit valg, om man vil ændre sine traditioner"
(Kvinde, 72 år)

Der er således respondenter, der ikke vil undvære den traditionelle valgdag, hvor borgerne mødes, og er samlet om deltagelsen. Deltagelsen er i mange tilfælde et udtryk for borgernes engagement, idet de formelle krav er opfyldt, hvorfor det udelukkende handler om viljen til at deltage. Idet de ældre ikke har de nødvendige tekniske kompetencer, så fravælger de det elektroniske alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer. I tilfældet af, at den politiske sfære udelukkende blev gjort elektronisk, så ville de ældre være tvunget til at vælge imellem viljen til at være med eller stille sig udenfor det politiske fællesskab. Idet dette valg ikke er aktuelt, så har mange af de ældre ikke taget stilling til, hvilken vej de vil gå, hvorfor de højst sandsynlig udtrykker ubegrundet stædighed. Figur 4.3.5 viser, hvor en stor andel af respondenterne, der ville vælge at stemme elektronisk, hvis både den elektroniske og den traditionelle stemmeafgivelse var mulig.

4.3.5 - Ville vælge elektronisk stemmeafgivelse frem for traditionel fordelt på alder, i procent (n=917), ($\chi^2=20,418^{**}$)

	Ja	Nej	Ved ikke	Total
18-29 år	65,3	19,4	15,3	100 (640)
30-39 år	72,7	19,8	7,4	100 (121)
40-49 år	69,9	17,8	12,3	100 (73)
50-59 år	80,0	12,0	8,0	100 (50)
60-69 år	68,4	26,3	5,3	100 (19)
70-79 år	33,3	50,0	16,7	100 (12)
80 år og derover	50,0	50,0	0,0	100 (2)
Gennemsnit	67,1	19,5	13,4	100

Figur 4.3.5 viser, at der er en lille sammenhæng mellem alder og lysten til at stemme elektronisk på bekostning af den traditionelle deltagelsesform. Dette underbygges af χ^2 -værdien, og det tilhørende signifikansniveau, der angiver, at der er en signifikant statistisk sammenhæng mellem alder og lysten til at vælge elektronisk stemmeafgivelse. Det kan skyldes, at respondenterne ikke har været tvunget til at tage valget mellem den alternative og den traditionelle deltagelsesform. Samtidig er der flere respondenter, der kommenterer på det faktum, at de ikke vil udelukkes på baggrund af manglende kompetencer, hvorfor de vil søge at udvikle deres muligheder for at implementere internettet som alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer. I forhold til det teoretiske udgangspunkt, så er det essentielt, at borgerne deltager, hvilket verificeres i denne analyse, idet det fremkommer, at en stor andel af respondenterne deltager i højere eller mindre grad. Habermas anfører således, at det politiske engagement er en del af individet, hvorfor engagementet er overflødigt. Habermas argumenterer endvidere for, at det er en nødvendighed, at

borgerne udnytter deres ret til deltagelse til at påvirke den politiske dagsorden, idet fremkomsten af det gode argument er afgørende for den succesfulde deltagelse. Dahl supplerer Habermas i forhold til, at muligheden for at fremkomme med argumenter er essentiel i demokratiet, om end det ikke er nødvendigt, at de bliver hørt. I forhold til anvendelsen af internettet som alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer, så viser undersøgelsen, at der er en mindre markant aldersbias i borgernes engagement til at deltage. Således er de unge mindre engagerede i de traditionelle deltagelsesformer, hvorimod de besidder et højere engagement end de ældre i forhold til de nyere deltagelsesformer. Dette kan skyldes, at de unge besidder kompetencerne til at anvende mulighederne til at udøve deltagelsen elektronisk.

4.3.1 Opsummering

I forhold til engagementet, fremkom der i dette afsnit en differentiering i respondenternes lyst og vilje til at supplere den traditionelle deltagelse med de nyere deltagelsesformer. Således kom det frem, at de ældre i højere grad end de unge var politisk aktive igennem de traditionelle politiske deltagelsesformer, hvorimod de unge har kompetencer til at anvende internettet til politiske formål. Dette skyldes blandt andet, at de ældre har opbygget en politisk bevidsthed, hvilket Habermas anser som essentielt, i forhold til at anvende det demokratiske potentiale, hvilket de finder problematisk at flytte til de alternative deltagelsesformer. Habermas og Dahl anerkender deltagelsen som essentiel i et demokrati, hvorfor det er væsentligt at borgerne deltager. Ifølge Habermas er det vigtigste, at borgerne deltager i deliberationen, hvorimod Dahl anser meningstilkendegivelsen som essentiel. Således kan det konkluderes, at de unge ikke har det nødvendige engagement, om end deltagelse for denne aldersgruppe er voksende, hvorfor de vil kunne benytte internettet som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer, idet tilgængeligheden er væsentlig for denne gruppe.

5.0 Diskussion

Dette kapitel har til formål at diskutere de teoretiske idealforestillinger om demokratiet i forhold til den indsamlede empiri, og sætte dem i forhold til specialets problemstilling, for derigennem at nå frem til en besvarelse af sidstnævnte og teste teoriernes holdbarhed. For at kunne vurdere, hvorledes web. 2.0 kan anvendes som arena for politiske deltagelse samt hvordan borgerne stiller sig overfor denne, er det essentielt at se nærmere på, hvordan teoretikernes forudsætninger for demokratiet kan sættes i forhold til en realisering af internettet som en demokratisk arena. I relation til den aktuelle problemstilling besidder det danske demokrati flere forskellige, moderne som traditionelle, politiske deltagelsesformer.

Internettet er i dag udbredt og tilbyder store mængder af information og interaktive muligheder, hvorfor dette er blevet et nyere medie til gennemførelse af politiske diskussioner. Borgerne har med tilblivelsen af web 2.0 fået nye muligheder for at interagere med hinanden, hvilket har udmøntet sig i nye politiske deltagelsesformer såsom sociale medier, blogs og fora. Disse deltagelsesformer har skabt en forhåbning om, at den fysiske dialog potentielt kunne overføres til internettet, hvorved politiske debatter og beslutningsprocesser kan bringes helt ind i befolkningens stuer.

Bekvemmeligheden er således et af internettets store fortrin samt de besparelser, som kan opnås for de offentlige institutioner i administrationsudgifter og lønningsudgifter. Teknisk kan politisk dialog allerede finde sted på internettet via kommunikation på mail, sociale medier eller chat, hvorfor det er muligt at gennemføre digitale debatter mellem politikere og borgere. En sådan løsning kræver formelt set, at borgeren er i besiddelse af et digitalt medie med internetforbindelse, hvorefter det praktisk er muligt at oprette en digital demokratisk dialog mellem borgere og politikere samt gennemføre afstemninger. De tekniske muligheder er således til stede, men såvel teoretisk som empirisk er der dog visse udfordringer som må behandles, før potentialet kan realiseres. Empirisk bliver særligt de yngste og de ældste aldersgrupper interessante, fordi de udfordrer teoretikernes demokratiske idealer.

En konkret mobiliseringsmulighed kunne være en inddragelse af web 2.0 til demokratisk deltagelse som et alternativ eller supplement til de traditionelle deltagelsesformer, idet der har været et fald i de unges politiske deltagelse. Internettet tilbyder besparelse i tidsforbrug og bekvemmelighed, idet langt størstedelen af de unge har adgang til digitale medier med internetadgang i hjemmet, hvorfor

de uden større besvær får mulighed for at deltage. Empirisk har de socioøkonomiske forhold ikke nogen generel betydning for de unges adgang til internettet, hvorfor der eksisterer en næsten lige adgang, hvilket Habermas og Dahl anser som en essentiel faktor for opfyldelsen af det demokratiske ideal. (Dahl; 2000, side 33-34 & Loftager; 2004, side 16 og 17)

Kompetenceniveauet kan ligeledes være et afgørende element, idet Habermas opstiller dette indirekte som en forudsætning for individets deltagelse, idet alle individer formodes at være dannede, inden de får adgang til den demokratiske beslutningsproces. Borgerne skal kunne argumentere sagligt og rationelt for sine synspunkter, hvorfor borgerne forudsættes at være tilstrækkeligt kompetente til dette. (Loftager; 2004, side 16-17 & 20) Føler individet sig mindre kompetent, eller opfattes denne som værende mindre kompetent end andre, vil andre stærkere individer kunne forsøge at udelukke denne, hvilket Dahl beskriver i sit femte kriterium. (Dahl; 2000, side 33-34 & 55) Empirisk er de unges kompetenceniveau forholdsvis højt, sandsynligvis fordi de er opvokset med digitale medier og internet, i modsætning til de ældre generationer. Langt størstedelen af de unge finder brugen af computere nem og føler sig i stand til at anvende internettet til diskussion, hvorfor disse må betegnes som kompetente til at deltage politisk på web 2.0. Dermed må risikoen for udelukkelse grundet manglende kompetencer siges at være mindre sandsynlig, hvorfor de unge vil være mindre afskrækkede af tanken om at skulle deltage via internettet og dermed lettere vil kunne mobiliseres. De unge er således erfarne i de elektroniske muligheder, men set i relation til Habermas' kriterium om rationalitet i deltagelsen, kan det dog ikke fastslås med sikkerhed, om der i de unges kendskab, også kan indbefattes at den digitale dialog vil være rationelt og uselvsk funderet. (Loftager; 2004, side 16-17) Set i forhold til teoretikernes kriterier og den indsamlede empiri kan det således præciseres, at blot fordi de unge besidder kompetencerne til at deltage på internettet, hvormed de sandsynligvis ikke ville blive udelukkede, er det ikke ensbetydende med, at de vil udnytte mulighederne. Selvom dette potentielt kunne have betydning for en yderligere mobilisering af de unge til demokratisk deltagelse på internettet, så vil dette nødvendigvis ikke være ensbetydende med sagligheden, rationaliteten og dermed kvaliteten af deres udsagn i beslutningsprocessen kan garanteres. Dahl beskriver i sit første kriterium, at alle borgere ideelt set skal have ret til at kunne ytre sine meninger i et demokrati, (Dahl; 2000, side 33-34) men i relation til Habermas' tredje kriterium kan meningene kun godtages, hvis de er rationelt funderede og et udtryk for et dannet individs tanker. Derved kan de unge besidde de formelle kompetencer til at deltage, men ideelt set vil dette først kunne lade sig gøre, hvis de er skolede i rationalitet, hvorfor

der kræves kvalitet i deres udsagn, før at disse kan gøres gældende. Kompetenceniveauet skal derfor være højt både i forhold til opnåelsen af adgang, men også i forhold til de selvoplevede kompetencer og kvaliteten i argumentationen, for at hæve graden af demokrati i et samfund. (Loftager; 2004, side 16-17 & 20)

Der foreligger således muligheder for at mobilisere de unge til yderligere deltagelse, idet de opfylder de socioøkonomiske, kompetencemæssige og adgangsmæssige krav fra teoretikerne til at deltage politisk. De unge honorerer ligeledes Dahls femte kriterium, fraværet af udelukkelse, idet denne gruppe empirisk markerer sig ved at besidde meget få procentdele, der ville føle sig udelukkede, hvis eksempelvis afstemninger blev foretaget på internettet. De unge opfylder således Dahls krav til politisk deltagelse og indeholder dermed et potentiale til yderligere deltagelse, hvis web 2.0 blev inddraget som en alternativ eller supplerende deltagelsesform, (Dahl; 2000, side 33-34) men kan dog muligvis være hæmmede i forhold til Habermas' tredje kriterium, hvilket dog ikke kan besvares fyldestgørende ud fra de empiriske data. (Loftager; 2004, side 16-17)

Dahl anfører i sine kriterier ikke nogen pligt til deltagelse i demokratiet, hvorfor borgerne har mulighed for frit at melde sig ud af den demokratiske beslutningsproces, hvormed de unge på trods af deres potentiale, helt kan fravælge at deltage, hvis de ikke interesserer sig for politik eller pladsen i demokratiet. Deltagelsen er derfor betinget af, at de unge aktivt ønsker at deltage i demokratiet, for at systemet kan bidrage heraf, hvorfor det ikke er nok at de unge opfylder kriterierne og besidder et udviklingspotentiale dertil. (Dahl; 2000, side 33-34) Empirisk falsificeres dette argument imidlertid af undersøgelsens resultater, idet 90 procent af de 18-29-årige stemte ved Folketingsvalget i 2011. Dermed er der et aktivt ønske om at være en del af demokratiet i forbindelse med valg handlinger, men det er ikke af den grund en direkte garanti for yderligere engagement indenfor de øvrige deltagelsesformer, hverken fysisk eller på internettet.

Ifølge Habermas' syn på det ideelle demokrati anses det som vigtigt, at alle borgere har formel adgang til at deltage i demokratiet, (Loftager; 2004, side 16-17) hvilket Dahl i sine kriterier supplerer med en række rettigheder til at kunne søge oplysninger om processen, kritisere udfaldet af en beslutning samt retten til ikke at blive udelukket. (Dahl; 2000, side 33-34) Det sidste særligt fordi Dahl i sit værk argumenterer for, at udelukkelsen kan få konsekvenser for de individer der

udelukkes, men også for den magt, som de dominerende samfundsgrupper potentielt ville kunne opnå. (Dahl; 2000, side 55)

”Vi mennesker er i besiddelse af en god portion egoisme; i varierende grader har vi en tendens til at være mere optaget af vore egne interesser end af andres. Derfor kunne mange af os være stærkt fristede til at stille krav om, at vi selv og dem, vi er mest knyttede til, i særlig grad skal tilgodeses. [...] Det er da sandt, at en person eller gruppe med tilstrækkelig megen magt kunne gennemtvinge et krav om hans eller deres mereværd trods dine indvendinger – i bogstaveligste forstand over dit lig.” (Dahl; 2000, side 55)

En udelukkelse af nogle samfundsgrupper vil, ifølge citatet fra Dahl, kunne betyde, at andre borgere vil få mulighed for at gennemtvinge deres interesser uden hensyn til marginaliserede grupper. Dette er et brud på den rettighedstænkning, Dahl fremfører i sine fem kriterier, hvori han argumenterer for betydningen af lige rettigheder for alle og politisk ligestilling borgerne imellem. Det kan ud fra dette synspunkt anses som problematisk, hvis nogle grupper af borgere i en eller anden udstrækning udelukkes fra den demokratiske proces, idet deres rettigheder som borgere dermed vil blive krænkede. (Dahl; 2000, side 55)

Derfor er det essentielt, at udelukkelsen begrænses, hvilket empirisk set ikke er et problem for de yngste respondenter, men er væsentligt mere relevant for de ældste. I den empiriske undersøgelse fremkom det, at de ældre interesserer sig for politik og flittigt diskuterer med familie og venner samt stemmer ved valgene. De ældres deltagelse er tilnærmelsesvis den samme som de unges, blot med én væsentlig forskel. De ældre udviser et lavere politisk engagement på internettet via deltagelse i diskussioner end de unge, som i højere grad har taget de digitale medier til sig. Af de empiriske undersøgelser fremkom det, at færre blandt de 70-79-årige samt de respondenter, der er 80 år og derover havde adgang til internet og digitale medier, hvilket næsten alle af de yngste respondenter havde. Dermed kan det argumenteres, at de ældste socioøkonomisk og adgangsmæssigt i nogen grad vil blive ekskluderede fra den politiske og demokratiske beslutningsproces, hvis denne blev digitaliseret, hvilket står i modstrid til Dahls forståelse af borgernes ret til adgang og fravær af udelukkelse fra den demokratiske proces (Dahl; 2000, side 33-34) samt Habermas' kriterium om borgernes pligt til at gøre deres synspunkt til en del af dialogen hen imod frembringelsen af det gode argument. Omvendt vil empirien kunne argumentere for, at spørgsmålet om adgang og muligheden for eksklusion af de ældre, ikke udelukkende afhænger af socioøkonomi og adgangsforhold, men lige så meget handler om kompetencer og vilje.

De yngre respondenter besad overordnet set både kompetencerne og viljen til at deltage, imens det forholdt sig anderledes med de ældre. De ældre respondenter vurderer deres egne kompetencer i forhold til anvendelsen af digitale medier så lavt, at adskillige af dem ikke ser sig i stand til at anvende internettet til diskussioner og politisk deltagelse. Samtidig beskriver de sig som uvillige til at deltage i eksempelvis elektroniske afstemninger på internettet, hvorfor de både vurderer sig som inkompetente og som uvillige i forhold til at forsøge sig med web 2.0. I forhold til Habermas' tre kriterier er det problematisk, hvis de ældre fravælger internettet som demokratisk arena, idet denne blev den eneste mulighed for at deltage i eksempelvis valghandlinger. Dermed ville de ældre ikke leve op til deres demokratiske forpligtelser, og samfundet ville dermed afvige fra idealtilstanden. Det er endvidere et problem i relation til kriterierne, at borgerne ikke føler at deres dannelsesniveau lever op til kravene til en deltagelse via web 2.0. (Loftager; 2004, side 16-17) I Dahls første fire kriterier forventes det ikke eksplicit, at alle borgere af pligt deltager i demokratiet, men at alle derimod har ret til det. Men i sit sidste kriterium definerer Dahl, at ingen voksne borgere må udelukkes fra at deltage af kompetencemæssige, adgangsmæssige eller andre årsager.

Derfor er det problematisk ud fra Habermas' og Dahls kriterier at indføre en fuldstændig digitaliseret beslutningsproces, idet borgere kan blive udelukkede fra at deltage i denne og dermed ikke kan opfylde deres demokratiske pligter eller gøre krav på deres rettigheder. Dette argument støttes af respondenterne, idet flere af dem selv udtrykker, at de som ældre borgere generelt ikke ønsker at ændre på vilkårene for deltagelsen og dermed er uvillige til at indgå i nye deltagelsesformer. Ifølge undersøgelsen har de ældre ikke haft de samme muligheder for at tilegne sig kompetencer indenfor digitale medier og internet som de unge, idet de ikke har kunnet tilegne sig erfaringer gennem uddannelse og job i det samme omfang, hvilket sætter dem kompetencemæssigt tilbage. Dermed ville web 2.0 som alternativ til de traditionelle deltagelsesformer være problematisk set ud fra de ældres perspektiv. Modsat ville web 2.0 som supplement til de traditionelle deltagelsesformer ikke give anledning til de samme komplikationer, idet ingen borgere ville blive udelukket, da begge deltagelsesmuligheder ville være til stede. Empirien støtter dette, idet langt størstedelen af de ældre ville føle sig udelukkede, hvis eksempelvis folkeafstemninger blev afholdt på internettet, hvorfor de ikke umiddelbart ville kunne undvære den traditionelle deltagelse. Derved tegner der sig, empirisk og teoretisk, ikke et billede af en potentiel mulighed for at mobilisere de ældre til udelukkende at anvende politisk og demokratisk deltagelse på internettet, men snarere en mulighed for at anvende dette supplerende, dog uden at deltagelsen,

af hensyn til de ældres uvillighed mod muligheden, ville kunne forventes at blive stor. Dermed findes der empirisk og teoretisk belæg for, at potentialet ved at udbyde internettet som supplerende demokratisk arena, eksempelvis i forbindelse med valg, ikke med den nuværende generation af ældre er umiddelbart givtigt. (Dahl; 2000, side 32-68)

Empirisk er der dog også fordele ved at anvende web 2.0 som et supplement til den traditionelle deltagelse, snarere end at hele den politiske og demokratiske deltagelse flyttes til web 2.0. De unge besidder overordnet mulighederne og evnerne for at kunne deltage via web 2.0, hvorfor muligheden for brugen af mediet som en supplerende arena foreligger. Størstedelen af de ældre er derimod empirisk ikke klar til en anvendelse af web 2.0 som demokratisk arena. Dahls demokratisyn fordrer, at de ældre vil føle sig udelukkede og helt fravælge at deltage, hvilket undersøgelsen delvist afviser, idet op til 50 procent af de ældre ville vælge at stemme elektronisk i stedet for traditionelt, hvis dette var en mulighed. De ældre er således ikke helt afvisende overfor at deltage digitalt. En supplerende ville dog ikke empirisk kunne ændre de ældres deltagelse betydeligt, idet de allerede på nuværende tidspunkt deltager flittigt i traditionelle afstemninger, hvorfor en digitalisering næppe ville forøge valgdeltagelsen mærkbart, men måske snarere forringe den, hvis kravene til de ældres kompetencer vokser. Derfor ville en implementering af web 2.0 sandsynligvis højst medføre at de ældres eksisterende deltagelse ville fordele sig på to deltagelsesformer i stedet for én. På længere sigt kan web 2.0 dog spille en større rolle, idet de kommende generationer af ældre har haft en længere tilvænningsstid til digitale medier og internet, hvorfor de er fortrolige med teknologien.

Empirisk har de unge lettere ved at anvende internettet end de ældre, hvorfor de burde være lettere at motivere til deltagelse, men grundlæggende er det svært at konkludere, om anvendelsen af web 2.0 vil betyde en højere deltagelse. Deltagelsen ved valghandlinger er allerede ganske høj i Danmark, ifølge Danmarks Statistik, hvorfor en merværdi af et nyt antal deltagere bliver ganske lav, da udviklingspotentialet er begrænset på nuværende tidspunkt, hvorfor gevinsten ved at lade de unge deltage digitalt er begrænset. En supplerende af den traditionelle deltagelse ved en inddragelse af web 2.0 ville derfor ikke betyde et brud med Habermas' kriterier om pligten til at deltage demokratisk, hvilket kunne blive tilfældet ved en total opløsning af den traditionelle metode, idet de ældre kunne begrænses i deres deltagelse. (Loftager; 2004, side 16-17) Alle borgere ville dermed stadig kunne deltage uden begrænsninger, men også med den fordel, at flere unge potentielt kunne se en fordel i at deltage digitalt grundet deres fortrolighed med digitale medier, hvilket eventuelt

kunne motivere dem til at deltage mere. Flere borgere ville dermed kunne gøre brug af deres rettigheder, og alle ville fortsat kunne opfylde deres pligter, ifølge Habermas' kriterier, men dette kræver befolkningens vilje og fortrolighed med internettet, for at kunne lykkes, hvorfor en opfyldelse af de teoretiske kriterier ikke nødvendigvis er nok til at opfylde forestillingen om en digitaliseret demokratisk dialog eller beslutningsproces. I opfyldelsen af disse kriterier hviler spørgsmålet om succes på folkets velvilje, hvilket igen afhænger af, om samfundet i fremtiden bliver i stand til at overbevise skeptikerne af systemet, deriblandt de ældre. (Dahl; 2000, side 55)

Det kan endvidere være interessant at diskutere web 2.0 som supplerende demokratisk arena i en større empirisk sammenhæng. I Danmark er der igennem de senere år foregået en stigende digitalisering af den offentlige sektor, hvorigennem de offentlige institutioner håber at spare milliarder i fremtiden igennem selvbetjeningsløsninger for virksomheder og private, der har til formål at erstatte den fysiske kontakt til de offentlige myndigheder fra 2015. Derfor er det interessant at sammenholde diskussionen omkring inddragelsen af web 2.0 som demokratisk supplement og digitaliseringen i administrationen. Journalist og IT-direktør Per Palmkvist Knudsen beskriver, hvordan såvel digitaliseringen af den offentlige administration, som indførelsen af web 2.0 som politisk arena for borgerne er underlagt de samme udfordringer. Særligt gælder det udfordringen omkring de ældre borgere, hvor udelukkelsen også spiller ind, da de fremover får sværere ved at kommunikere med offentlige institutioner. Palmkvist Knudsen forklarer, at staten hele tiden har været bekendt med problematikken omkring udelukkelsen af visse samfundsgrupper, men at det er blevet vurderet, at udsigten til en så stor besparelse og den forholdsvis lille andel af udelukkede borgere ikke var en tilstrækkelig hindring til at stoppe udviklingen. (Palmkvist Knudsen; 2012, side 28)

"Det er klart, at der findes borgere, som ikke kan anvende en pc. Eksempelvis hjemløse eller stærkt handicappede. Men der er ingen grund til at diskutere noget indlysende godt, alene fordi nogle få ikke kan betjene sig selv." (Palmkvist Knudsen; 2012, side 28)

Palmkvist Knudsen argumenterer for, at statsadministrationen ignorerer, at der findes borgere, der vil blive udelukket fra 2015. Samfundsgrupper som ikke kan betjene en computer bliver tilsidesat, fordi det strider imod det generelle billede. (Palmkvist Knudsen; 2012, side 28)

For Habermas og Dahl anses dette et væsentligt problem for demokratiet, idet udelukkelsen kan medføre, at borgerne ikke får mulighed for at opfylde deres demokratiske pligter eller gøre brug af

deres rettigheder, hvorfor det er statens ansvar at sikre, at en sådan udelukkelse ikke finder sted eller så vidt muligt kontrolleres. En vækst i andelen af udelukkede borgere vil medføre en faldende deltagelse, hvorfor dette demokratiidealistisk ikke må ignoreres. Nogle borgere udelukkes derved bevidst socioøkonomisk og adgangsmæssigt fra deltagelse, til fordel for et fælles bedste. Dahl beskriver i sit værk, at demokratiet har nogle medfødte brister, hvorfor ideal og virkelighed sjældent modsvarer hinanden fuldstændigt, men at magthaverne skal være bevidste om og aktivt forsøge at modvirke dette og arbejde sig hen imod idealet. Derfor skal et initiativ for alle borgerne varetages på en måde, hvorpå alle kriterierne for demokratisk deltagelse opfyldes så vidt muligt, uden en overlagt sortering og udelukkelse. (Dahl; 2000, side 52-56)

Dahl anerkender endvidere, at borgernes kompetenceniveauer ikke er en homogen størrelse, hvilket ellers er en nødvendig praktisk anskuelse i et ideelt demokrati, hvorfor nogle individer vil være mere kvalificerede end andre, hvilket et demokratisk system beslutningsmæssigt bør tage hensyn til. (Dahl; 2000, side 57-62) I undersøgelsen blev det klarlagt, at potentialet for en inddragelse af web 2.0 ikke gavnede de ældre respondenter i tilstrækkelig grad. Samtidig viste de unge respondenter et potentiale, hvorfor web 2.0 kunne realiseres som et supplement til den traditionelle deltagelse, som de unge var i stand til at udnytte. Potentialet ville dog deltagelsesmæssigt ikke kunne forventes at påvirke det generelle niveau væsentligt, men i stedet udgøre en mulighed for langsomt at omlægge den traditionelle deltagelse til digital, idet samfundet, ifølge Danmarks Statistik, på længere sigt næsten udelukkende vil bestå af internetbrugere. Web 2.0 kan derfor på nuværende tidspunkt kun implementeres som en supplerende deltagelsesform, hvis dette skal overholde Dahls femte og Habermas' andet kriterium, hvormed digitaliseringen vil rumme alle borgere, uanset forudsætninger og uden bevidst udelukkelse, hvilket står i kontrast til udviklingen af den offentlige administrations digitaliseringen.

Palmkvist Knudsen præsenterer en løsning på borgernes følelse af udelukkelse, idet han fremfører, at brugervenlighed kan være med til at nedbryde denne. Brugervenlighed præsenteres som den altafgørende præmis for, at de svagest stillede borgere får en mulighed for at indgå i kommunikationen via selvbetjeningsløsningerne. For at dette kan lykkes, må brugervenligheden imidlertid være baseret på borgerens perspektiv og ikke på skabernes. Dette kræver økonomiske midler, politisk engagement, men vigtigst af alt ensretning. De offentlige institutioner kan ikke leve op til disse krav, idet deres selvbetjeningsløsninger varierer og følger forskellige forskrifter. Derved

tabes muligheden for inddragelse af alle borgere, idet variationen bliver for stor og fokus på brugerne for smalt. Derfor kritiseres selvbetjeningsløsningerne for ikke at tage problemet med udelukkede borgere alvorligt, og at prioritere brugervenligheden højt nok. (Palmkvist Knudsen; 2012, side 28)

Omkring web 2.0 kan det argumenteres, at brugervenligheden kan få en afgørende betydning for succes. Empirisk fandt respondenterne det overordnet vigtigt, at digitale systemer er lette at bruge. Derfor vil en implementering som sidestillet supplement i høj grad afhænge af de digitale systemers brugervenlighed, for at kunne etableres som fast installation. Brugervenligheden kan derved bryde med udelukkelsen, hvis den udføres på borgerens præmisser, hvilket giver borgeren tillid og fortrolighed til mediet, og ruste dem til fremtiden. En digital løsning som supplement til en traditionel deltagelse kan, indtil en fast løsning kan implementeres, derfor være positiv, i modsætning til den nuværende offentlige digitalisering. Der oprettes i stedet kontaktcentre dertil, som kan varetage opkald fra borgerne om hjælp, men kun til selvbetjeningsløsningerne. Dermed tages internetadgangen, besiddelsen af et digitalt medie, erfaringer og villighed til anvendelsen af selvbetjeningen for givet, hvorfor borgere, der falder udenfor, udelukkes fra deltagelse. Dermed kan de ikke kan forvente hjælp, idet ordningen kun indebærer borgere, der opfylder kravene dertil. (Palmkvist Knudsen; 2012, side 28)

6.0 Konklusion

Dette kapitel har til formål at konkludere på baggrund af de fremkomne resultater i analysen og diskussionsafsnittet, hvorved det ønskes at definere, hvorvidt resultaterne har besvaret problemstillingen.

Ud fra teoretikerne, Habermas og Dahl, er empirien undersøgt, hvori mulighederne for en anvendelse af web 2.0 som arena for politisk deltagelse ligger samt hvordan borgerne vurderer deres kompetencer til at kunne anvende denne.

Teoretikernes kriterier for skabelsen af det ideelle demokrati dannede således grundlag for en test af teoriernes relation til virkeligheden gennem den kvantitative undersøgelse af borgernes muligheder og vilje til deltagelse operationaliseret efter de teoretiske fokuspunkter; socioøkonomi, lige adgang, kompetence og engagement.

Ud fra sammenholdelsen af det teoretiske grundlag og de empiriske data er det fremkommet, at muligheden for at inddrage web 2.0 som ny deltagelsesform fysisk er til stede, idet mere end 90 procent af danskerne har adgang til internettet. Borgernes egne vurderinger taler imidlertid imod en lige adgang til den politiske sfære, hvis særligt de ældre borgere skulle anvende deltagelsesformen. Det fremkom endvidere, at størstedelen af danskerne, set ud fra de demokratiske kriterier, er i stand til at indgå i en digitaliseret politisk deltagelse, men at de ældre, grundet manglende erfaring med og vilje til at benytte sig af dette, vil blive udelukket fra deltagelsen.

Derfor kan det konkluderes, at internettet som politisk arena ikke på nuværende tidspunkt vil kunne fungere som alternativ til de traditionelle deltagelsesformer ud fra opfyldelsen af kriterierne for det ideelle demokrati, men at de i stedet ville være et brugbart supplement til allerede eksisterende deltagelsesformer, hvilket de unge ville kunne drage fordel af. Dette skyldes, at de unge besidder de formelle elektroniske kompetencer til at udnytte internettets potentiale som politisk arena.

7.0 Perspektivering

Dette kapitel har til formål at bidrage med forslag til en anderledes perspektiv på de muligheder, der tillægges web 2.0 som politisk arena, og vil tage udgangspunkt i internettets potentiale som demokratiserende faktor, hvilket vil blive belyst gennem erfaringer fra andre europæiske lande, eksempelvis Schweiz og Estland. Igennem specialets har den empiriske undersøgelse redegjort for borgernes adgang, kompetencer og engagement til at deltage politisk via web 2.0, og eksperter har spået web 2.0's demokratiske muligheder som udtømmelige, og pegede på, at alle former for demokratisk deltagelse kan øges igennem brug af internettet til politiske formål. Således blev der stillet forslag om, at web 2.0 kan styrke borgernes demokratiske deltagelse med udviklingen af elektronisk stemmeafgivning samt en lettere adgang til information fra offentlige myndigheder. (Linaa Jensen; 2003, side 7-14)

Chadwick kritiserer flere demokratiske parlamenter for at stille sig kritiske overfor web 2.0 som politisk arena, hvilket skyldes såvel deres manglende evne til fornyelse af de politiske overleveringsmetoder samt deres tillid til borgernes lyst og evne til elektronisk politisk deltagelse. Således benytter politikerne sig af en række undskyldninger for ikke at skulle implementere web 2.0, eksempelvis manglende finansiel kapacitet eller tid, hvorfor de foretrækker de mere traditionelle deltagelsesformer. Politikerne begrundes deres skepsis med at den teknologiske udvikling, der har til formål at nå ud til flere borgere, i stedet udelukker en gruppe borgere, hvilket stemmer overens med specialets konklusion. (Chadwick; 2008, side 16-19)

I 2007 udgav IT- & Telestyrelsen en redegørelse for europæiske erfaringer med elektronisk stemmeafgivning, hvori der sammenlignes med nationer, hvis demokratiske betingelser i en vis grad sammenfalder med danske forhold¹⁵. De første tanker omkring elektronisk stemmeafgivning blev introduceret i Estland i 2001 og blev legaliseret det efterfølgende år, således esterne var klar til at stemme elektronisk som supplement ved valget i 2005. Den elektroniske stemmeafgivning resulterede i, at 1,8 procent af de stemmeberettigede stemte elektronisk, hvilket i 2007 var steget til 3 procent ved parlamentsvalget. Rammerne for afstemningerne blev typisk foretaget fra private husstande, banker og myndigheder, endvidere krævede den elektroniske stemmeafgivning fremvisning af ID-kort, en kortlæser samt et medie med internetforbindelse. De estiske erfaringer

¹⁵ Dog er visse lande af de lande, Danmark normalt sammenligner sig med, fravalgt, eksempelvis Tyskland, idet erfaringerne har været begrænsede, hvorfor fokus lande, der har eksperimenteret med elektroniske afstemninger.

vil sandsynligt skræmme den empiriske undersøgelses respondenter, idet de udtrykker frygt for hackerangreb, servernedbrud og manglende fortrolighed med behandlingen af stemmerne, men kryptering skulle under det estiske valg sikre den enkeltes stemme. Bekymringerne var imidlertid anderledes hos den estiske højesteret, hvilke omhandlede køb og salg af stemmesedler. Kritikere fra Holland har ligeledes bevist, at kendskab til en andens vælgers autorisationskode gør det muligt at se, hvem pågældende stemte på, om end det er tidskrævende. Dette fik producenten af systemet til at anbefale destruktion af borgerens autorisationskode efter brug. Også i et teknologisk forgangsland som USA har oplevet kritisable forhold under elektroniske afstemninger i 2004, hvilket fik en ekspertgruppe til at offentliggøre en alarmerende rapport, der resulterede i, at der ikke er blevet eksperimenteret yderligere med elektronisk stemmeafgivning via internet på nationalt plan. Rapporten forkaster således det eksisterende internet, som værende i stand til at imødegå de mulige trusler; den største skade ligger i et svagt sikkerhedsnet, idet eksperterne anslår, at der skal udvikles en kontrolleret specielt designet software. (IT- & Telestyrelsen; 2007, side 19-22)

Erfaringer fra England resulterede i en rapport, der ligeledes tilkendegiver bekymring omkring mulige sikkerhedsbrister samt tekniske problematikker, om end rapporten ikke observerede omfattende vanskeligheder eller svindel ved den elektroniske stemmeafgivning i 2003. (Benoit; 2004, www) Ud fra en række valgtests anbefalede en valgkommission således en videreudvikling af elektronisk stemmeafgivning. England har dermed eksperimenteret med flere former for elektronisk stemmeafgivning¹⁶, hvilket blev realiseret i ønsket om at maksimere valgdeltagelsen, der i en længere periode har oplevet en svigtende vælgerskare, hvilken i 2000 kun lå omkring 30 procent. Det er nødvendig at lade sig registrere hos lokale myndigheder for at kunne afgive sin stemme elektronisk, således kunne omkring 6,4 millioner englændere benytte elektronisk stemmeafgivning i 2003 på forsøgsbasis, hvilket 20,7 procent valgte at gøre. (IT- & Telestyrelsen; 2007, side 3 & 18)

Således viser andre landes erfaringer, at om end den fysiske deltagelse har været begrænset, har web 2.0 ikke bidraget til en større politisk deltagelse ved valg. Den indskrænkede interesse for elektronisk stemmeafgivning hos lande med erfaring sår dermed tvivl om web 2.0, er det rette redskab til at lette den politiske deltagelse i Danmark, om end den empiriske undersøgelse fremlægger en forholdsvis positiv holdning til denne form for deltagelse.

¹⁶ Stemm maskiner på valgstederne, afstemning via sms, internet og interaktivt tv.

8.0 Litteraturliste

Bang Schmidt, Jakob & Stokkebro Moestrup, Martin (2011, 14. oktober)

Partier vender 50 års medlemstilbagegang

Lokaliseret den 29. april 2012 på World Wide Web:

http://www.ugebreveta4.dk/2011/201141/Fredag/partier_vender_medlemstilbagegang.aspx

Benoit, Kenneth (2004)

Appendix 2J i Experience of Electronic Voting Overseas

Lokaliseret den 1. juni 2012 på World Wide Web:

<http://www.unic.pt/images/stories/publicacoes1/Appendix%202J.pdf>

Bryman, Alan (2004)

Social Research Methods

Oxford University Press

Chadwick, Andrew (2009)

“Web 2.0: New Challenges for the Study of E-Democracy in an Era of Informational Exuberance”

I: A Journal of Law and Policy for the Information Society, Vol. 5:1, Lokaliseret den 9. februar

2012 på World Wide Web: [http://www.rhul.ac.uk/Politics-and-IR/About-](http://www.rhul.ac.uk/Politics-and-IR/About-Us/Chadwick/Pdf/Chadwick_Web_2.0_New_Challenges_for_the_Study_of_E-Democracy_I-S_2009.pdf)

[Us/Chadwick/Pdf/Chadwick_Web_2.0_New_Challenges_for_the_Study_of_E-Democracy_I-S_2009.pdf](http://www.rhul.ac.uk/Politics-and-IR/About-Us/Chadwick/Pdf/Chadwick_Web_2.0_New_Challenges_for_the_Study_of_E-Democracy_I-S_2009.pdf)

Dahl, Robert Alan, (2000)

Om Demokrati

Red.: Hinge Christensen, Ejler

Nyt Nordisk Forlag

Danmarks Statistik & IT og Telestyrelsen (2006)

Informationssamfundet Danmark

Lokaliseret den 21. marts 2012 på World Wide Web:

<http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/10750/hel.pdf>

Danmarks Statistik (2009)

Nyt fra Danmarks Statistik – Vi blogger, chatter og downloader som aldrig før

Lokaliseret den 21. marts 2012 på World Wide Web:

<http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2009/NR273.pdf>

Danmarks Statistik (2010)

Befolkningens brug af internet - 2010

Lokaliseret den 21. marts 2012 på World Wide Web:

<http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/15239/it.pdf>

Danmarks Statistik (2011)

Nyt fra Danmarks Statistik – Ældre i Norden er mest på nettet

Lokaliseret den 21. marts 2012 på World Wide Web:

<http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2011/NR199.pdf>

Danmarks Statistik (2012)

Danmark i tal 2012

Lokaliseret den 21. marts 2012 på World Wide Web:

<http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/14849/dkital.pdf>

de Vaus, David (2001)

Research Design in Social Research

SAGE

de Vaus, David (2002)

Surveys in Social Research

Routledge

Eriksen, Erik Oddvar & Weigård, Jarle (2003)

Kommunikativt demokrati

Hans Reitzels Forlag

IT- & Telestyrelsen (2007)

Internationale erfaringer med e-valg

Lokaliseret den 26. maj 2012 på World Wide Web: <http://www.itst.dk/gl-kommunikation-og-tilgaengelighed/publikationer/internationale-erfaring-med-e-valg/Internationale%20erfaringer%20med%20e-valg.pdf>

Linaa Jensen, Jakob (2003)

Den digitale demokratiske dialog

Systime

Loftager, Jørn (1999)

”Fungerer den politiske offentlighed?”

I: *Den demokratiske udfordring*

Red.: Goul Andersen, Jørgen m.fl.

Hans Reitzels Forlag

Loftager, Jørn (2004)

Politisk offentlighed og demokrati i Danmark

Aarhus Universitetsforlag

Lolle, Henrik (2010)

”Sammenhæng mellem to diskrete variable”

I: *Statistik og kvantitativ metode*, lektion 8

Merkelsen, Henrik (2007)

Magt og Medier

Samfundslitteratur

Nielsen, Tine & Kreiner, Svend (2003)

SPSS – introduktion til databehandling og statistisk analyse

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Palmkvist Knudsen, Per (2012, 14. februar)

”Viljen er der, men er evnerne?”

I: *Børsen, sektionen Erhverv*, side 28

Rambøll

Unikke fordele - ved Skandinaviens førende spørgeskemasystem

Lokaliseret den 11. marts 2012 på World Wide Web:

http://www.surveyxact.dk/files/SurveyXact_Produktfordele.pdf

Relster, Andreas (2008, 20. november)

”Web 2.0: De analfabetiske abers revolution”

I: *Information*, Lokaliseret den 17. februar 2012 på World Wide Web:

<http://www.information.dk/172476>

Torpe, Lars (2002)

Demokrati på nettet – status og perspektiver for den digitale kommunikation i kommunerne

Paper til XIII Nordiske Statskundskabskongres. Aalborg Universitet

Vengsgaard, Kristian (2010)

”Kritisk rationalisme”

I: *Videnskabsteori*

Red.: Hviid Jacobsen, Michael m.fl.

Hans Reitzels Forlag

Watt Boolsen, Merete (2008)

Spørgeskemaundersøgelser

Hans Reitzels Forlag

Aalborg Universitets Surveybank (2007)

”Har ikke diskuteret politik”

I: *Valgundersøgelsen 2007 - foreløbig*

Lokaliseret den 17. marts 2012 på World Wide Web: <http://bank1.surveybank.aau.dk/webview/>

Bilag 1

Velkommen!

Vi er tre specialestuderende ved Aalborg Universitet, der ønsker at undersøge den politiske brug af internettet som supplement til de traditionelle deltagelsesformer.

Det tager cirka 7-10 minutter at udfylde spørgeskemaet.

Du er selvfølgelig sikret anonymitet.

Din besvarelse vil være til stor hjælp for vores videre arbejde.

På forhånd tak for hjælpen, Louise, Kitte og Berit

1) Køn?

- ☐ Mand
- ☐ Kvinde

2) Fødselsår?
_____**3) Region?**

- ☐ Nordjylland
- ☐ Midtjylland
- ☐ Syddanmark
- ☐ Sjælland
- ☐ Hovedstaden

4) Bopæl?

- ☐ Storby (flere end 50.000 indbyggere - fx Odense, Aalborg, Vejle)
- ☐ Større by (mellem 20.000 og 49.999 indbyggere - fx Hjørring, Fredericia, Slagelse)
- ☐ By (mellem 10.000 og 19.999 indbyggere - fx Brønderslev, Svendborg, Korsør)
- ☐ Mindre by (mellem 1.000 og 9.999 indbyggere - fx Sæby, Ribe, Sorø)
- ☐ Landdistrikt (færre end 999 indbyggere)
- ☐ Ved ikke

5) Hvad er din højeste gennemførte uddannelse?

- ☐ Folkeskole
- ☐ 10. klasse
- ☐ Gymnasial uddannelse
- ☐ Erhvervsfaglig uddannelse
- ☐ Kort videregående uddannelse
- ☐ Mellemlang videregående uddannelse
- ☐ Lang videregående uddannelse
- ☐ Anden _____

6) Hvilke af følgende politiske aktiviteter har du deltaget i indenfor de seneste 12 måneder?

(Sæt gerne flere krydser)

- ☐ Stemt ved Folketingsvalget 2011
- ☐ Medlemskab af et politisk parti
- ☐ Kontaktet en politiker eller embedsmand
- ☐ Givet eller indsamlet penge til støtte for sociale eller politiske aktiviteter
- ☐ Diskuteret politik med familie/venner

- ☐ Deltaget i et politisk forum eller en diskussionsgruppe via internettet
- ☐ Deltaget i en demonstration
- ☐ Skrevet læserbreve
- ☐ Deltaget i et politisk møde
- ☐ Skrevet under på en underskriftsindsamling
- ☐ Kontaktet eller optrådt i medierne for at udtrykke mine synspunkter
- ☐ Boykottet eller bevidst købt bestemte varer af politiske, etiske eller miljømæssige grunde
- ☐ Ingen
- ☐ Andet _____

7) Hvad kunne få dig til at deltage mere? (Sæt gerne flere krydser)

- ☐ Mere tid
- ☐ Mere information
- ☐ Et større overblik over det politiske system
- ☐ Flere troværdige politikere
- ☐ Ønsker ikke at deltage mere
- ☐ Andet _____

8) Har du afgivet din stemme ved et eller flere

Folketingsvalg/Regionsrådsvalg(Amtrådsvalg)/Kommunalvalg/Europaparlamentsvalg?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke
- ☐ Har ikke haft stemmeret

9) Hvordan var din overordnede oplevelse af din sidste stemmeafgivelse?

- ☐ Meget god
- ☐ God
- ☐ Hverken eller
- ☐ Dårlig
- ☐ Meget dårlig
- ☐ Ved ikke

10) Anvender du internettet?

- ☐ Ja, dagligt
- ☐ Ja, ugentligt
- ☐ Ja, månedligt
- ☐ Ja, men sjældent
- ☐ Aldrig
- ☐ Ved ikke

11) Hvorfra benytter du internettet? (Sæt gerne flere krydser)

- ☐ Hjemmet
- ☐ Arbejdspladsen/uddannelsesinstitutionen
- ☐ Biblioteket/Borgerservice
- ☐ Familie/venner
- ☐ Andet _____

12) Hvilke medier med internetadgang anvender du? (Sæt gerne flere krydser)

- ☐ Computer
- ☐ Smartphone/mobiltelefon
- ☐ iPad/tablet
- ☐ Andet _____

13) Du bedes vurdere, hvor enig/uenig du er i følgende udsagn omkring din brug af internettet.

	Meget enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Uenig	Meget uenig	Ved ikke
Jeg finder generelt brugen af computere nem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hjemmesider er generelt overskuelige	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg besøger ofte de samme hjemmesider	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har nemt ved at overskue nye hjemmesider	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hjemmesider skal være overskuelige, før jeg vil bruge tid på dem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg opsøger gerne nye hjemmesider	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg bruger udelukkende internettet i forbindelse med mit arbejde/studie	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14) Hvilke typer af hjemmesider anvender du typisk til privat brug? (Sæt gerne flere krydser)

- ☐ Nyheds- og informationssider (Politiken, Wikipedia, TV2)
- ☐ Sociale medier (Facebook, Twitter, Youtube)
- ☐ Offentlige hjemmesider (Skat, Borgerservice, Sundhed.dk)
- ☐ Underholdningssider (DanskeSpil, Dating, MSN Starlounge)
- ☐ Partiernes hjemmesider (Socialdemokratiet, Venstre)
- ☐ Private tjenester (Netbank, Aktier)
- ☐ Hjemmesider med privat indhold (Rejsedagbøger, Fotoalbums)
- ☐ Andre _____

15) Har du anvendt internettet til politisk brug? (Sæt gerne flere krydser)

- ☐ Ja, jeg er ven med/ ”Synes godt om” en politiker på Facebook
- ☐ Ja, jeg er meldt ind i en gruppe på Facebook, der udtrykker min politiske overbevisning
- ☐ Ja, jeg har tilkendegivet min politiske overbevisning via statusopdateringer
- ☐ Ja, jeg har abonneret på en ”Tweet” fra en politiker
- ☐ Ja, jeg har set videoer med politisk indhold
- ☐ Ja, jeg har kommenteret på videoer med politisk indhold
- ☐ Ja, jeg har kommenteret på blogs
- ☐ Ja, jeg har kommenteret politiske artikler
- ☐ Andet _____
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

16) Hvor ofte benytter du følgende hjemmesider til politiske kommentarer?

	Dagligt	Ugentligt	Månedligt	Sjældent	Aldrig	Ved ikke
Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Twitter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Blogs	☐	☐	☐	☐	☐	☐
YouTube	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Partiernes hjemmesider	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avisernes hjemmesider	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17) Hvordan forholder du dig til følgende udsagn omkring diskussioner på internettet?

	Meget enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Uenig	Meget uenig	Ved ikke
Jeg har lettere ved at afvise argumenter, da jeg kan være anonym	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har lettere ved at modbevise argumenter, da jeg kan undersøge fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har lettere ved at formulere modargumenter, da jeg har muligheden for at tænke mig om	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har lettere ved at modbevise argumenter, da jeg ikke sidder i samme rum som de andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har lettere ved at afvise argumenter, hvis jeg ønsker at provokere	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har lettere ved at afvise argumenter med tanken om, at jeg er mere kompetent end de andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18) Hvilke egenskaber anser du som vigtige i et demokrati? (Sæt gerne op til tre krydser)

- ☐ Viden
- ☐ Empati (forståelse for andre)
- ☐ Magt
- ☐ Individualitet
- ☐ Engagement
- ☐ Overblik
- ☐ Motivation
- ☐ Andet _____
- ☐ Ved ikke

19) Hvilke egenskaber anser du som vigtige at besidde i en diskussion?**(Sæt gerne op til tre krydser)**

- ☐ Forståelse
- ☐ Gennemslagskraft
- ☐ Retoriske evner
- ☐ Stædighed
- ☐ Gode argumenter
- ☐ Selvtillid
- ☐ Viden
- ☐ Refleksion
- ☐ Påvirkelighed
- ☐ Andet _____
- ☐ Ved ikke

20) Vurderer du, at du har den tilstrækkelige viden, til at træffe et begrundet valg til eksempelvis Folketinget?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

21) Deltager du frivilligt i diskussioner?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

22) Anser du dig selv som værende i stand til at anvende internettet til diskussion?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

23) Hvis det var muligt at anvende internettet til eksempelvis at afgive din stemme til Folketingsvalg, ville du så benytte dig af muligheden?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

24) Hvis det var muligt at anvende internettet til at afgive din stemme til Folketingsvalg, hvor vigtigt er følgende så?

	Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Uden betydning	Ved ikke
Systemet skal være nemt at bruge	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg skal føle mig tryk ved den demokratiske proces	☐	☐	☐	☐	☐
Nærheden skal bevares ved valg	☐	☐	☐	☐	☐
Alle skal have lige mulighed for at deltage ved valg	☐	☐	☐	☐	☐

	Meget vigtigt	Vigtigt	Mindre vigtigt	Uden betydning	Ved ikke
Alle bør have viden omkring politik, før de afgiver deres stemme	☐	☐	☐	☐	☐
Valg bør gennemføres så billigt som muligt	☐	☐	☐	☐	☐
Det skal være nemt for mig at deltage i valget	☐	☐	☐	☐	☐
Det er væsentligt, at internettet sikrer valget imod snyd	☐	☐	☐	☐	☐

25) Ville du være villig til at afgive din stemme på internettet?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Ved ikke

26) Ville du føle dig udelukket, hvis folkeafstemninger blev foretaget elektronisk?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Ved ikke

27) Hvorfor ville du føle dig udelukket, hvis folkeafstemninger blev foretaget elektronisk på internettet? (Sæt gerne flere krydser)

	Vælg	Begrund gerne dine svar
Jeg har ikke det nødvendige kendskab til internettet	☐	_____
Jeg har ikke direkte adgang til internettet fra min bopæl	☐	_____
Jeg har ikke tiltro til sikkerheden	☐	_____
Jeg har ikke lyst til at stemme på internettet	☐	_____
Jeg vil ikke acceptere at skulle stemme på internettet	☐	_____
Ved ikke	☐	_____
Andet	☐	_____

28) Ville du vælge at stemme elektronisk, hvis både traditionel og elektronisk stemmeafgivning var en mulighed?

- ☐ Ja
☐ Nej
☐ Ved ikke

29) Tror du, at nogle borgere vil føle sig udelukket, hvis folkeafstemninger flyttes til internettet?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Ved ikke

30) Hvilke borgere vil blive udelukket, hvis folkeafstemninger bliver foretaget elektronisk og hvorfor?

31) Har du supplerende oplysninger/kommentarer?
